

Konec izpitov na beograjski univerzi

Odkod negotovost?

„Nismo samo pripravniška generacija“

Naposled, šele v začetku tega tedna, je bilo tudi uradno končano šolsko leto za študente beograjske univerze. Izpiti, ki so jih podaljšali zaradi dogodkov v začetku junija, so trajali do 15. julija. Ne ve se, ali so rezultati izpitov boljši ali slabši kakor v minulem šolskem letu, ki je bilo — to so objavili šele prejšnji teden — po številu diplomiranih in sploh po številu opravljenih izpitov slabše kot leta 1966. Glede na to je univerzitetni svet ugotovil, da ni mogoče, da bi bila sedanja generacija študentov nesposobna in da zato v opravljanju izpitov zaostaja za prejšnjimi.

Konservativni sistem študija, zastarel in tudi preobložen učni program in pa — nekakšen strah: kam v življenju po študiju, to so nedvomno nekoliko razumljivejši razlogi, da uspeh študija ni zadovoljiv in da je študij dolgotrajen.

V Beogradu, pa tudi v drugih mestih so se na začetku tega dolgega poletja razvili, zdi se, pogostejši žolnejši pogovori o teh mladinsko-studentsko-društvenih zadevah in dilemah kot kdaj prej. Položaj v zvezi z (ne)zaposlenostjo zlasti mladih, ki so se dolgo solali, je povezan z izrazito povečanim procesom politizacije polnoletne ali komaj polnoletne mladice. Demografski (popolni) boom — če gledamo Jugoslavijo v celoti, zlasti pa gospodarsko manj razvita področja — prinaša tudi naličje. Fantje in dekleta, rojeni v letih 1946—1950, s šolo in brez šol, zahtevajo svoj prostor pod soncem — hočejo se samostojno vključiti v življenje, delati, si ustvariti družine... Pri nas je zdaj okrog 3.800.000 mladih ljudi od 14 do 25 leta starosti. V gospodarstvu in družbenih službah jih je zaposlenih okrog 700.000, na podeželju jih živi 1,5 milijona, drugi pa se uče v srednjih šolah in študirajo na univerzah.

In, kakorkoli že gledamo na ta mladi in ambiciozni, politizirani svet v tem času, je dobil širša tla nekakšen strah zastran perspektive. Kakšna bo naša delovna in življenjska prihodnost? To je pogosto vprašanje, ki ga tudi pošteno zamišljeno zastavljajo, vendar ga nekoliko pogosteje tudi zlorabljajo.

Če upoštevamo tiste številne in včasih burne izbruhne razjarjenosti med mladino in reki bi, neštevne zahteve po nemakopravnih pogojih za delovno in družbeno angažiranje ob polnoletnosti, ne pa samo splošno razumevanje in prigovarjanje, da je treba biti potrpežljiv in da je treba čakati in molčati — potem je zares vredno pozornosti vprašanje: od kod ta strah zastran perspektive? Ali so zares kakšni tehni razlogi, da mladi ljudje v naši deželi — bodisi posamično ali pa na svojih »tribunah« in političnih zvočnikih — izražajo ta strah zaradi negotovosti jutrisnjega dne?

Pozno vključevanje v družbeno delitev dela

To vprašanje je urednosto tudi zato, ker so materialne sile naše družbe sedaj bolj razvite kot kdaj prej v zgodovini in ker imamo izrazite naravne in družbene možnosti, da te sile razvijajo še hitreje. Tehna znanstvena in politična analiza bi nedvomno temeljiteje odgovorila na to. A tudi brez tega so argumenti, ki dokazujejo, da je ta strah pred negotovostjo jutrisnjega dne pretraj.

V junjskih študentskih izbruhih so ga preveč napihovali, čeprav drža, spet gledano v celoti, da se mladina pri nas razmeroma pozno vključuje v družbeno delitev dela. Resnica je tudi, da se je v zadnjem času nekoliko več razpravljalo o tem, kdaj naj ima človek pravico do upokojitve — s 40 ali 35 leti staza itd. — kakor pa o tem, kdaj naj stopi v delovno razmerje: z osemnajstim, dvajsetim ali tridesetim letom? Razen tega smo že dalj časa v takem političnem položaju, v katerem številni predstavniki politične strukture še vedno kujejo zase politični kapital — tako da položaj dramatičarji, tarmajo, zabavljajo in pri tem mislijo, da so dobri družbeni kritiki.

Za strahom, o katerem je beseda, gotovo tiči tudi poskus, da bi ohranili minimalne privilegije: izbira poklica, pa tudi delovnega mesta, je odvisna tudi od družinske tradicije in ambicij. To bi lahko pomazorili z nedavno dokumentirano težo: naš sistem šolanja in izobraževanja je tak, da proizvede brezposelnost. Kajti med brezposelnimi, tu di šolanimi je največ mladine s fakultet za družbene vede (pravne, filozofske, ekonomske), več kot tistih, ki so končali srednje ekonomske šole.

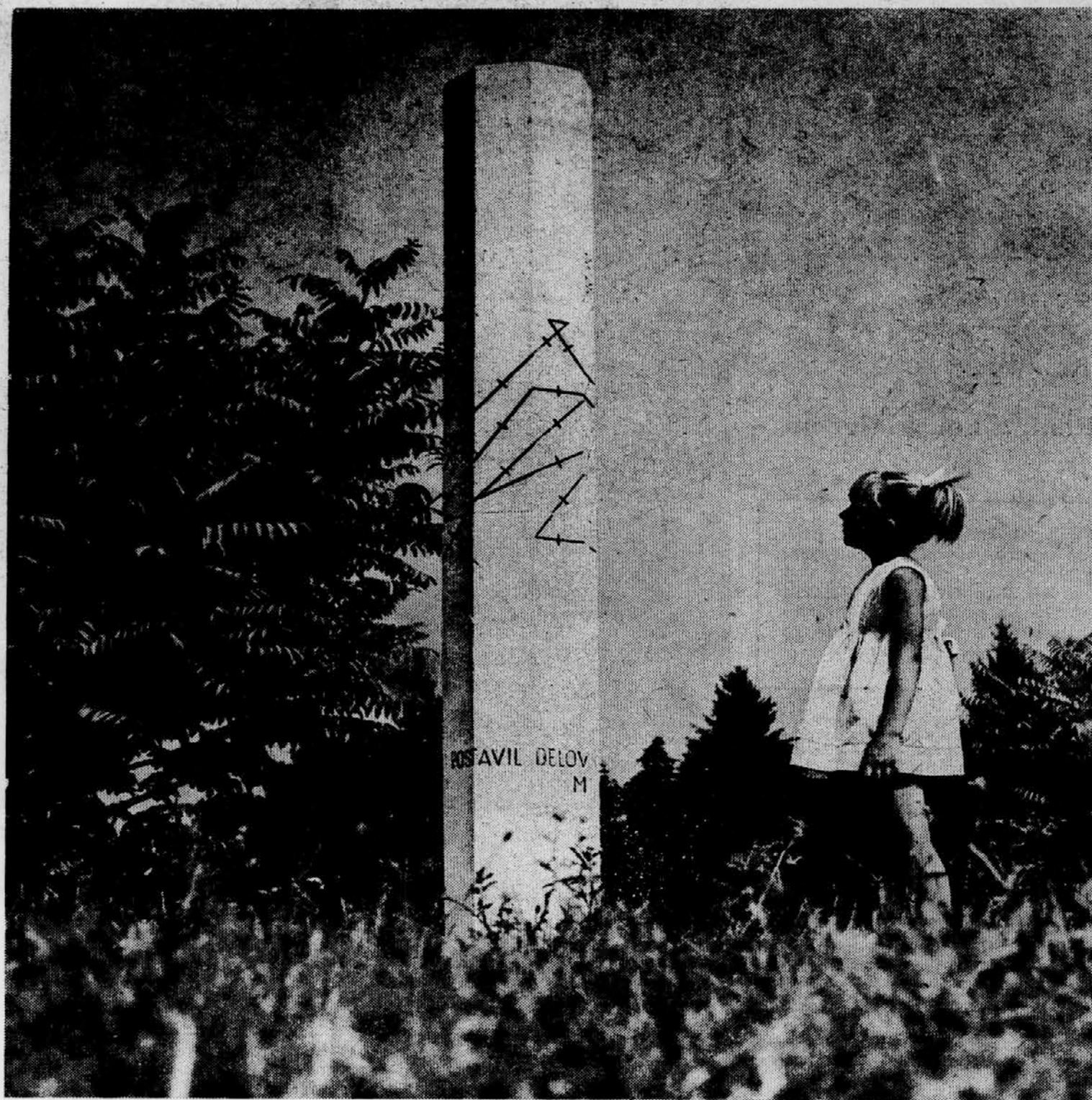
Na drugi strani je več kot očitno, da zdaj primanjkuje tehnično-tehnoloških strokovnjakov — inženirjev in tehnikov z novimi diplomami. Če so med temi tudi brezposelni — objektivno pa so to redki primeri —, tedaj najdemo take v velikih in večjih mestih: bolj je pač malo dlje čakati na delo in živeti nekoliko brezskrbneje življenje ob očetovi in maminih radodarnosti in zdaj pa zdaj s honorarnim delom, kakor pa oditi tja nekam na deželo, v drugo mesto ali na konec te naše domovine.

Kaj pa delavska mladina?

Vendar pa ni mogoče priprijeti dokončnih ugotovitev: ena velja za eno, druga za drugo okolje — tako je pač, ko gre za zaposlitev. Zdi pa se, da smo sredi leta 1968 dosegli vrh v razpravljanju o družbenem položaju študentske in sploh šolske mladine. Študente tisti, ki so končali študij in tisti, ki ga niso, po pravici vprašajo: »Nismo samo pripravniška generacija.« Kazno

pa je, da družba v tem trenutku ne obrača pozornost na neki drugi, čeprav maloštevilni svoj mladi del: na delavsko mladino. Ko je pred tremi tedni v zvezi skupščini govoril predstavnik vlade o ukrepih, da bi zagotovili zaposlitev za diplomirane študente, je neki poslanec predlagal, naj bi sprožili in sprejeli na dnevni red tudi razpravo o položaju delavske mladine. To je več ko potrebno: delavska mladina je tako glede življenjskih razmer in izobraževanja kakor tudi po svojem družbenem položaju dosti na slabšem kot šolska in študentska mladina. Pa ne zato, ker se pritožuje nad slabo perspektivo, ampak zaradi prizadevanj in nalog, ki jih nosi kot pomladek delavskega razreda, tako kot tudi delavski razred v celoti.

ZDRAVKO ILIČ

BORIS VISNOVEC: MEJNIK

Inšpekcijske službe

Zatisnjeno eno oko (ali obe)

Nejasna vloga inšpekcij v samoupravnem sistemu

Že nekaj časa — vsaj leto dni ali dve — je vse pogosteje slišati glasove, da z našimi inšpekcijskimi službami marsikaj ni v redu. O inšpekcijskih so že precej razpravljali v republiški skupščini. Tudi občirno gradivo, ki ga je za nedavno dvodnevno posvetovanje o organizaciji in delovanju inšpekcijskih služb v SR Sloveniji v Kranju zbral in obdelal Inštitut za javno upravo in delovna razmerja pri pravni fakulteti ljubljanske Univerze, je samo potrdilo, da so številna in pomembna vprašanja, ki nastajajo v zvezi z inšpekcijskimi službami, odprta in neurejena v takni meri kot malokje. Nič čudnega torej, da je vse več glasov in negotovanja, ki terjajo spremembe tako v organizaciji kot tudi v delu inšpekcijskih služb.

Nekateri poudarjajo, da je že narava dela inšpekcijskega takšna, da zbujajo odpor. Tu in tam slišimo tudi glasove, da so se inšpekcijske kot ostanek etatizma in centralistične državne ureditve že preživele in da v samoupravnem sistemu sploh nimajo več mesta. Takšne trditve so slej ko prej zelo zelo smeje, kajti vse moderne družbe poznajo posebne vrste inšpekcijskega nadzora. Seveda pa nikakor ne moremo prezreti praktičnih spoznanj, da naše inšpekcijske službe niso takšne, kot bi si jih želeli, da niso usklajene z našim samoupravnim sistemom in da sploh v celotnem področju inšpekcijskih služb marsikaj ni v redu.

Neurejena osnovna vprašanja

Vsi tisti, ki so zadnje čase proučevali bolj ali manj pomembne probleme inšpekcijskih služb, so se vedno znova spraševali po globljih vzrokih, vračali so se torej nazaj, k jedru vseh problemov. In tako je že skoraj soglasno mnenje, da imajo številni drobni obrobni in tudi pomembnejši problemi svoj izvor v neresenosti in neurejenosti osnovnih vprašanj. Preprosto povedano: nimamo zelo jasnega in trdnega stališča o vlogi in mestu inšpekcijskega samoupravnega sistema. Niti v pravnem niti v strokovnem pogledu ni uveljavljeno nobeno načelo, ki bi bilo skupno vsem inšpekcijskim službam. V celotnem ustanovnem sistemu sploh ni določbe, ki bi obravnavala temeljna načela za ureditev inšpekcijskih služb. Za posamezne vrste inšpekcijskega nadzora tudi ni organizacijskega zakona, maršič več so vprašanja urejena le z materialnimi predpisi. Skratka, v normativnem, pravnem in strokovnem pogledu nam manjka temelj, ki bi ga lahko uporabili za vse inšpekcijske službe. Spričo nedodelanih in nejasno opredeljenih načel nalagimo na tem področju ne samo na izredno organizacijsko raznolikost, ki včasih meji že na zmedo, marveč se celo ista vprašanja v različnih občinah ali republikah različno rešujejo. Seveda nikakor ne gre za to, da bi v vseh primerih in na vseh področjih popolnoma enako urodili in obravnavali vsa vprašanja in

špekcijskih služb. Vendar pa je le treba poiskati in najti tiste temeljne značilnosti, širše okvire in meje, v katerih lahko potem posamezne občine ali republike individualno rešujejo svoje specifične probleme. Večkrat slišimo tudi vprašanje, ali so inšpekcijske sploh potrebne in ali jih ne bi mogli nadomestiti upravni organi oziroma sodišča. Zagovorniki te misli menijo, da so inšpekcijske pravzaprav le hipertrofija upravnih organov. Tudi takšne pripombe kažejo na že omenjena neurejena, nerazčiščena in nedodelana osnovna stališča. Če pa vemo, da so nam inšpekcijski organi potrebni, potem je vsekakor treba zelo jasno opredeliti njihovo vlogo in potegniti nedvoumno mejo med delom upravnih organov in inšpekcijskih. Izkušnje doma in v svetu kažejo, da lahko upravni organi nadzorujejo tista družbena dogajanja, za katera zadošča visoka splošna družbena izobrazba, medtem ko terja inšpekcijski nadzor, ki je v bistvu nadzor posebne vrste, še posebno strokovno znanje, posebne strokovne postopke, sredstva, strokovne delovne metode itd.

Koliko naj bo inšpektor odvisen?

V nejasnih in nepopolnih sistemskih vprašanjih vsekakor najbolj izstopa problem statusa inšpekcijske. Gre za to, v kolikšni meri naj bi bil inšpektor odvisen. V dosedanjih praksi niso ravno tako redki primeri, da mora inšpektor — vsi smo pač ljudje — hočeš, nočeš, včasih zatisniti eno oko, kdaj pa kdaj pa tudi kar obe. Stvar je preprosta: inšpektor bi sicer moral štiti najširše splošne družbene interese. Toda ti interesi lahko pridejo kaj pogosto tudi v navzkrižje z interesi delovne organizacije, občine, republike. Zlasti postanejo te zadeve kočljive v občinah in pri delovnih organizacijah, ki jim je občina ustanovitelj. Vzemimo praktičen primer: delovna organizacija počne nekaj, kar je sicer protizakonito, kar ni v interesu najširše družbene skupnosti, vendar delovni organizaciji takšno početje izboljša materialni položaj. In kaj naj zdaj naredi občinski inšpektor? Naj si

nakopje na glavo jezo župana, odbornikov, direktorjev in drugih? Naj spravi delovno organizacijo v težak materialni položaj in naprti skrb zanj občinski skupščini? In če pri tem še upoštevamo, da so občine posredno odvisne od čim boljšega materialnega poslovanja delovnih organizacij, je problem še toliko težji. Vrh vsega pa ne smemo pozabiti, da inšpekcijske službe pri nas sploh nimajo lastnih virov dohodkov, marveč se vključujejo v celoten proračunski sistem, tako v federaciji kot v republikah in občinah. In če pri vsem tem pomislimo, da so zlasti v občinah še zelo pomembni status in osebnosti, potem sedanjí status inšpekcijskih služb, ki je marsikje in marsikdaj odvisen od najrazličnejših vplivov, res ni zavidanja vreden.

Posebno poglavje je tudi raznovrstnost in organizacija inšpekcijskih služb. Le-ta je zelo pestra in raznolika, da ne uporabljamo besede — organizirana zmeda. V naši ožji domovini imamo kar preko 300 inšpekcijskih organizacij, kar pomeni, da pride na približno 5000 Slovencev že po ena inšpekcijska organizacija. Ta organizacijska razdrobljenost, ki nikakor ne zagotavlja učinkovitost dela, nedvomno kaže, da bo treba jasno opredeliti bistvene strokovne naloge inšpekcijskih služb in jih potem postaviti tam in tako, kjer so res nujno potrebne. Danes pa ima skoraj vsaka občina in vsaka inšpekcijska različno ureditev. Nekateri inšpekcijske izdajajo različne obščne ukrepe (in ne samo varovalne ali zaščitne), znanl so tudi primeri, da inšpekcijske posle opravljajo strokovni referenti, tako, da se lahko v eni in isti osebi pojavljata upravni organ in inšpektor (sodnik in tožilec?). Ponekod opravljajo inšpekcijsko samostojni zavodi, kmetijske zadruge, projektantske organizacije, veterinarske postaje, investicijski zavodi, podružnice narodne banke ali celo prostovoljna društva. Neradko je kot inšpektor honorarno zaposlen tudi posameznik, ki je sicer v rednem delovnem razmerju v drugi delovni organizaciji. Skratka, raznolikost, da ji ni para.

Ima lahko inšpektor le osnovno šolo?

V pestri problematiki inšpekcijske dejavnosti je kaj pogosto kamen spotike tudi izobrazba inšpektorjev, nemalokdaj pa tudi osebni dohodek teh ljudi. V nekaterih vrstah inšpekcijske bomo sicer našli skoraj stoozdostno res usposobljene in visoko kvalificirane strokovnjake. Če smo že prej zapisali, da je inšpekcijska služba poseben nadzor, ki terja poleg široke politične razglednosti in visoke splošne družbene izobrazbe še posebno visoko strokovno izobrazbo, potem je brzokone edino pravilno, da zasedajo mesta inšpektorjev le sposobni kadri z visoko strokovno izobrazbo. Seveda pa še precej delovnih mest v naši republikli zasedajo inšpektorji, ki bi glede na svojo strokovno izobrazbo lahko kvečjemu sedeli na stolčku kakšnega pomočnika

občinskega referenta ali kaj podobnega. Tako imamo na primer skoraj vse slovenske občine sistematisirano delovno mesto tržnega inšpektorja. Vendar pa se po sistematizaciji zahteva zelo različna strokovna izobrazba za to delovno mesto. Le štiri občine zahtevajo, da mora imeti tržni inšpektor visoko strokovno izobrazbo, večina se zadovolji z višjo ali srednjo strokovno izobrazbo. Zanimivo pa je, da imata med vsemi tržnimi inšpektorji v Sloveniji samo dva visokošolsko izobrazbo, v treh občinah imajo inšpektorji nepopolno srednješolsko izobrazbo, v štirih pa celo komaj osnovnošolsko ali nižjo! Seveda se ob tem odpira vprašanje, ali ima kateri koli inšpektor lahko samo osnovno šolo — osemletko oziroma še manj izobrazbe? Tudi pri inšpekcijski delu ni dosti boljše v celli Sloveniji ni inšpektorja dela, ki bi imel visokošolsko izobrazbo, tri delovna mesta inšpektorja dela zasedajo ljudje z nižjo šolsko izobrazbo.

Če bi hoteli poiskati vzroke temu nerazveseljivemu stanju, bi kaj kmalu našli odgovore. Po eni strani terja to delo veliko odgovornost in strokovno znanje, vrh tega je inšpektor družbeno izpostavljen že glede na naravo svojega dela. In če dodamo najrazličnejše vplive, ki spričo neurejenega statusa inšpekcijskih služb otežkočajo inšpektorju samostojno odločanje, vrh vsega pa še dokaj skromne osebne dohodka, smo povedali že precej. Na nedavnem posvetovanju o organizaciji in delovanju inšpekcijskih služb v Kranju smo slišali, da zaoštrajajo osebni dohodka inšpektorjev za dohodki strokovnjakov, ki delajo v gospodarstvu, povprečno za 25 do 30 odstotkov. Nič čudnega torej, da si vsak sposoben strokovnjak premisli in skuša najti zaposlitev kjer koli v gospodarstvu, medtem ko naj bi spričo stanja, kakršno je, ostajala inšpekcijska mesta rezervirana le za tiste, ki v gospodarstvu ne uspejo, ali pa za popolne idealiste.

Ob problemih inšpekcijskih služb pogosto govorimo tudi o naši kaznovalniki politiki, češ da je neučinkovita, premila, počasna in podobno. Nekateri se tudi zavzemajo, naj bi inšpektorji delovali raje bolj preventivno kot pa kurativno. V teh trditvah je morda delček resnice. Vendar pa bi inšpekcijski organi v pravnih postopkih morali postati odločnejši intervient, dobiti bi morali skratka vsakega primeri, da inšpektorji napiše ovadbo — in s tem je sanj za deva končana. Če bi inšpektor lahko nastopal kot stranka, sodeloval pri razpravah, imel vpogled v spise in stavljal med postopkom razne predloge, bi vsekakor odpadle razne nepravilnosti, ki danes nastajajo zaradi nepovezanosti postopkov, v katerih se obravnavajo zadeve in vprašanja, ki morajo zanimati inšpektorja. Obstoječe pravno stanje le delno zagotavlja inšpektorju vlogo stranke z vsemi procesualnimi pravicami. Seveda pa bi to po drugi strani terjalo, da celotno inšpekcijsko službo z družbeno-političnega in strokovnega vidika postavimo na najvišjo možno ravno.

IGOR PRESERN

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

ZDRAVKO ILIČ
ODKOD NEGOTOVOST?
Konec izpitov na beograjski univerzi

IGOR PRESERN
ZATISNjeno ENO OKO (ALI OBE)
Inšpekcijske službe

GUSTAV GUZEJ
SLANA »ŽETEV«
Reportaža

VIKTOR SIREC
OPTIMIZEM IZ POSAMEZNIH SPODBUD
Panorama

IVAN FRANKO
O ZADNIH MANEVRIH
Vojaške politični komentar

BOGDAN POGACNIK
COUVE DE MURVILLE
Portret tedna

BOZIDAR FAHOR
TRGOVINA S SMRTJO
Mednarodno kupevanje z orožjem

BOZIDAR BORKO
NOVO RAZLAGANJE
Recenzija

MARJAN SEDMAK
VPRASANJE USMERJANJA
Srednja šola v SZ

GOSPA BREŠČAK
GOSPA Z BALKONA
Kulturni spomeniki

ALEKSANDER BASSIN
ORDAN PETLEVSKI
Naši sodobni slikarji in kiparji

JOZO PULJIZEVIČ
STO GLEDALIŠKIH DNI
Akcija »Teater«

FRANCE BEVK
DOŽIVEL SEM VOJAŠKI UPOR V RADGONI

ZIVOVIN TODOROVIC
JEVGENIJ JEVTUŠENKO
Pogovori s pisatelji sveta

Vojaško politični komentar

O zadnjih manevrih

Kaže, kot da zadnji dogodki in spremembe v Evropi niso prav nič vplivali na življenje in aktivnost vojaških organizacij dveh nasprotnih vojaško-političnih taborov. Nemir in gibanja v zahodni in vzhodni Evropi ter na svetu nasploh, spremembe in notranji politiki posameznih dežel, popuščenje mednarodne napetosti, ki se kaže v parizskih pogovorih, sporazumu o neširjenju jedrskega orožja, pripravljenost velikih, da prične dialog o omejitvi tekme na področju raketne in protiraketne oborožitve — vse to so znamenja — ki naj bi kazala na to, da se svet počasi obrača od hladne vojne, blokovske in vojaške podeljenosti k novim odnosom, v katerih naj bi se nasprotja razreševala po mirujočih poti, ne pa z orožjem.

Blokovski vojaški stroj pa živi naprej svoje lastno življenje, nenehno se izpopolnjuje in pripravljala na vojno. Te priprave so iz leta v leto popolnejše: kolikor je svet za vojno čedalje manj razpoložen, toliko je vojaški stroj na njo čedalje bolj pripravljen. Na to kažejo številne vesti o novih orožjih in opremitvi o številnih vojaških vajah in manevrih. Zadnje dni so bili v središču pozornosti manevri oziroma štabne vaje na ozemlju ČSSR ter manevri kopanih sil NATO na Norveškem, označeni kot »Polarni ekspres« kombinirani s pomorskimi manevri »Polarni led«. Ko so se končali manevri NATO na severu, so se začeli pomorski manevri NATO na njenem jugu, v vzhodnem Sredozemlju, ob obalah Grčije in Turčije, ter pomorski manevri SZ in Poljske na Baltiku. Pred tem so bili pa manevri na Poljskem ter številne vojaške vaje v raznih deželah Evrope.

Od navedenih so največjo pozornost vzbudili manevri na Norveškem in vaje na Českoslovaškem. Zaradi tega bi v tem članku poskušali dati prikaz in oceno teh manevrov oziroma vojaških vaj.

Polarni ekspres

Zaradi posebnih okoliščin so štabne vojaške vaje na Českoslovaškem vzbudila posebno pozornost in zanimanje. To pa ne pomeni, da je bil temu enak njihov vojaški obseg in pomen. Manevri »Polarni ekspres« so bili vsekakor pomembnejša vojaška preizkušnja in demonstracija, čeravno niso bili delimično taksne publicitete. To so bili namreč pravi manevri, na katerih so sodelovale številne enote z vsjo opremo in orožjem, njihova poveljstva ter vse vaje vojske. Glede na to so bili to največji manevri tega leta v Evropi.

Po cilju, operativni zamisli, načinu izvedbe in enotah, ki so sodelovale, so bili ma-

SOVJETSKA PEHOTA

nevrni »Polarni ekspres« podobni lanskoletnim manevrom v Grčiji, »Sončnemu ekspresu«. Ta podobnost izhaja iz precej enakih problemov, položaja in možnosti južnega (Grčija, Turčija) in severnega krila (Skandinavija) NATO v Evropi ter iz podobnih strateških situacij in ukrepov v primeru vojne.

Severno in južno krilo evropske fronte NATO imata neke skupne značilnosti; prednosti in pomanjkljivosti. Te bi bile v naslednjem: oddaljenost od središčnega evropskega bojišča, kjer so strnjene in kjer bi v vojni delovale osrednje sile NATO; slabše komunikacijske zveze ter omejene možnosti naglega kopenskega in morskoga manevra večjih enot, s katerimi bi ta krila okrepili; glede na geostrateški položaj južno in severno krilo NATO delno obkrožajo SZ in dežele Varsavske zveze, kar nudi NATO neke ugodnosti v miru in določene prednosti (v dani situaciji) v vojni; majhna globlina in zaledje ter neugodna geografska sestava teh ozemelj omejujejo strateške in operativne možnosti; človeški in vojni potenciali na obeh krilih so omejeni ter zato tudi ofenzivne in obrambne možnosti.

Poglaviti problem NATO je, da ta krila — mostišča na obeh SZ obdrži ter da lahko z njih pod določenimi pogoji razvije ofenzivne akcije. V zvezi s tem je pa osrednji problem hiter manevrov oziroma premiki številnih enot in materiala, s katerimi bi po potrebi okrepili eno ali drugo oziroma obe krili. Prav teh problemov so se lotevali lani v »Sončnem«, letos pa v »Polarnem ekspresu«.

ZDA in NATO posevajo posebno pozornost strateški mobilnosti svojih enot. V ta namen usposabljajo določene enote tako, da bi lahko v najkrajšem času intervirale z vso opremo na katerem koli delu Evrope oziroma sveta. To je pogojeno z značilnostmi evropske fronte, predvsem južnega in severnega krila, ter z globalno strategijo ZDA in njenimi intervencijami v lokalnih krizah in vojnah. Strateško mobilnost naj bi dosegli tako, da bi bili zmožni kompletne divizije z vsem orožjem in opremo po različni poti, kar najhitreje prestaviti na katerokoli mesto. V ta namen imajo v ZDA korpus za globalne intervencije, zadnje čase pa ustanovljajo nov tip divizije, tako imenovane aeromobiline divizije. V Južnem Vietnamu je 101 konjeniška divizija spremenjena v aeromobilno divizijo z več kot 400 helikopteri.

V Evropi ima NATO gibljive enote, ki so sestavljene iz pehotnih batalijonov ZDA, Ve-

like Britanije, Kanade, ZR Nemčije, Belgije in Italije, topniškega diviziona, 6 eskadrilij letalstva in ostalih pomožnih enot. Te enote so predvidene za intervencije na južnem in severnem krilu evropskega bojišča ter za nagle intervencije v Evropi in na Blaznjem vzhodu. Zaradi take vloge so te enote dobile v tisku naziv »požarna brambara«.

V manevrih »Polarni ekspres«, ki so se pričeli 3. junija in končali okrog 16. junija, je bil osrednji cilj, preskusiti uporabo teh gibljivih enot na severni fronti. Manevriški prostor je bila severna Norveška. Hkrati naj bi preskusili obrambno sposobnost norveških sil, ustvarjanje pogojev za prihod intervencijskih sil ter prehod v ofenzivo. Razen tega pa so na manevrih nastopile tudi pomorske sile NATO, tako da so v »Polarnem ekspresu« sodelovale vse veje oboroženih sil NATO.

Zamisli manevra je bila, kaže, podobna lanskoletni v »Sončnem ekspresu«. V prvi fazi so norveške enote odbijale napade sovražnika (ki je bil označen kot »pomorščak«) ter s tem ustvarjale pogoje za prihod, razvoj in delovanje intervencijskih sil — gibljivih enot NATO. V drugi fazi so te sile prihajale, se koncentrirale in razvrščale, da bi v naslednji, skupno z branilci, prisle v protiofenzivo.

V manevrih so sodelovale norveške enote, po nekih poročilih okrog 10.000 mož, gibljive sile NATO iz Evrope, več tisoč mož z okrog 800 bojnih vozil, ki so bila na severno Norveško pripeljana z letali, ter ameriško, britansko in holandsko letalstvo. Na pomorskih manevrih »Polarni led«, ki so bili koordinirani s kopenskimi in zračnimi, pa so sodelovale vojne ladje ZDA, ZR Nemčije, Velike Britanije, Italije in Norveške. Bilo je več deset ladij z okrog 25.000 možmi. Iz navedenega lahko sklepamo, da je na manevrih sodelovalo okrog 50.000 mož, več tisoč bojnih vozil, več sto raznih transportnih in bojnih letal ter na desetine bojnih ladij. Zaradi tega tudi trdimo, da so bili to največji manevri letos v Evropi. Da je res tako, potrjuje tudi dejstvo, da je manevrom prisostvovali vrhovni komandant skupnih oboroženih sil NATO v Evropi, general Lemnitzer, z najvišjimi predstavniki vrhovnega poveljstva, ter komandant severnega krila NATO britanski general Darling.

Tako v »Sončnem« kot v »Polarnem ekspresu« se opaša ena od množičnih inčic delovanja NATO na južnem in severnem krilu evropske fronte. Nacionalne enote naj bi odigrale vlogo »ščitov«, ki bi prejel prvi udarec. S tem bi ustvarile pogoje za prihod, razvrstitev in ofenzivo mobilnih enot NATO. Te naj bi bile nekaj »mečk«, ki bi udarili po nasprotniku. To je obrambno ofenzivna inčica te strategije. To pa ne izključuje čisto ofenzivno-agresivne inčice, v kateri bi mobilne sile NATO imele predvsem oziroma samo ofenzivne naloge. V prvem in drugem primeru naj bi poglavite naloge izpolnile prav te gibljive sile NATO.

Zaradi tega je bila na obeh omenjenih manevrih osrednja pozornost posvečena prav tem silam, njihovih mobilnosti, učinkovitosti in sposobnosti za hitro posredovanje. Skorajda ni zmanj primer, da bi generali ob končanem manevrih ne ugotovili, da leti ni- so uspeli. Verjetno je bilo tako tudi ob koncu »Polarnega ekspresu«. Vendar, kot na vseh manevrih, je tudi sedaj delovala samo ena stran, druga, nasprotnik, je bila samo zamišljena. Zaradi tega se postavlja vprašanje, kako bi potekala taka tvegana zračna operacija ob aktivnem delovanju tehnično enakovrednega nasprotnika in morda celo ob uporabi atomskega orožja. Zračno-desantne in pomorsko-desantne operacije so vsekakor najbolj komplicirane in zahtevne ter uspešne samo ob izredni tehnični premoči. Oborožene sile, ki jih, kot v »Polarnem ekspresu«, prenašajo na mesta intervencije izključno po zračni poti, so izredno ranljive na letališčih, ob vstopanju in izstopanju, ter v zraku, kjer jih je moč uničiti z učinkovitimi letalskimi in atomskimi napadi. Kot rečeno, prvi pogoj za uspeh takšne delikatne operacije je popolna tehnična premoč, predvsem premoč v zraku. Ta pa v razmerah globalne vojne v Evropi tudi NATO ni zagotovljena. Iz tega se lahko sklepa, da je obramba dežel, ki sloni na tovrstnih intervencijah tujih sil, precej negotova (če so sploh ogrožene, ali pa manevri teh mobilnih sil NATO rabijo v druge namene).

Poveljniško štabne vaje v ČSSR

Omenjeno je bilo že, da so vojaške vaje, ki so bile na ozemlju ČSSR od 20. do 30. 6., vzbudile veliko večjo pozornost ter da jim je ves svetovni tisk dal izredno publiciteto. Razlog za to pa vsekakor ni v njihovem vojaškem pomenu in obsegu, temveč v političnih okoliščinah, v katerih so te vojaške vaje — prav na ozemlju ČSSR potekale.

Poročila svetovnega tiska so ustvarjala vtis, da gre za manevre, v katerih sodelujejo številne enote, poveljstva, letalstvo in vse veje vojske. Značilno za manevre je namreč, da so najvišja oblika urjenja enot in poveljstev ter preskus njihove bojne pripravljenosti. Na njih navadno sodelujejo večje združene enote, s poveljstvi, pomožnimi enotami, enotami raznih rodov in vej vojske (letalstvo, mornarica idr.). To naj bi bila popolna »vojna« v miru. Razen tega se pa manjši enote in poveljstva urijo na raznih taktičnih vajah, različnih po obsegu, termi in trajanju. Za urjenje poveljstev pa rabijo mimo manevrov in taktičnih vaj različne poveljniške štabne vaje. Te so lahko enostranske ali dvostranske (igra ena ali pa igrata obe strani), večstopenske, ko na eni strani igra več nivojev poveljstev (npr. polk — divizija — armada), ali pa enostopenske, samo po karti, ali pa po karti in z markirajočimi enotami; z večjim ali manjšim številom enot in sredstev zveze itd. V vsakem primeru je značilno, da na takšnih vajah sodelujejo samo poveljstva s pomožnimi enotami (npr. za zvezo), da potekajo operacije po karti in da so enote včasih samo markirane.

Poveljniško-štabne vaje na ozemlju ČSSR so bile, kaže, zelo obsežne. Iz poročil je mogoče povzeti, da so bila vanje vključena oziroma da so s igralce: Vrhovno poveljstvo sil Varsavske zveze, poveljstva armad, divizij in polkov. Kaže, da so bila angažirana poveljstva, ki naj bi tvorila severno skupino sil te zveze, ta pa naj bi bila SZ, ČSSR, Poljska in NDR. V vajah so sodelovale razen poveljstev tudi neke enote SZ, ČSSR, Poljske, Madžarske in NDR. Te enote so predvsem oskrbele zvezo med različni poveljstvi, opravljale druga pomožna dela ter markirale — nadomestovale »igrajoče« enote. Po nekih vestih je bila vsaka divizija markirana z enoto, ki je štela do 300 vojakov. Iz povedanega sledi, da je bil cilj teh vaj urjenje štabov in poveljanju, sodelovanju in preskus celotnega sistema poveljanja in sistema zveze. »Bojje« so potekali po karti ob kontroli na terenu in po markirajočih enotah.

Operacijsko območje, na katerem so potekale »operacije«, je po poročilih zajemalo ozemlje SZ, ČSSR, Poljske in NDR, s težiščem na ozemlju ČSSR. Iz tega, kakor tudi iz števil sodelujočih poveljstev, bi se dalo sklepati, da je bila to armadna operacija ali pa operacija skupne armade, ki pokriva to območje Varsavske zveze. Prav tako bi lahko po operacijskem območju ter na podlagi prevladujočih sodobnih operativno-strateških pogledov in načel sklepali, da je bila obrambno-napadalna operacija, ki je vsebovala v določeni fazi obrambo z naglim prehodom v ofenzivo. Seveda je bila pri tem zamišljena verjetno tudi uporaba vsega sodobnega orožja in opreme, vključno tudi atomskega orožja. Pripomniti je treba, da analiza teh vaj ni objavljena, zato so navedene mnenja zgolj predvidevanja.

V tisku je bilo največ ugibanja o tujih četah, ki naj bi na teh vajah sodelovale. Neke agencije so poročale, da je v ČSSR 10 do 12.000 ruskih in poljskih vojakov (UPI), druge, da jih je 3 do 5.000 (AP), nekatere so zopet poročale o dolgih kolonah »motornih vozil« in tankov ter podobnem. Uradnega sporočila o številu tujih vojakov na ozemlju ČSSR ni bilo. Rečeno je samo, da na vajah sodelujejo enote SZ, ČSSR, Poljske, Madžarske in NDR, pri tem bi slednje bile samo na ozemlju NDR. Kaže, da je med navedenimi bila tudi ena sovjetska tankovska enota.

Nedoločnost števila tujih vojakov na ozemlju ČSSR potrjuje tudi nedavna izjava generalpodpolkovnika Vlasta Prehlika, češ da »mihče izmed poklicanih češkoslovaških funkcionarjev ni imel, niti še zdaj nima predstave o tem, koliko vojakov prijateljskih armad je bilo in koliko jih je še na češkoslovaškem ozemlju«.

IVAN FRANKO-IZTOK

Portret tedna

Couve de Murville

Ko je Maurice Couve de Murville, novi predsednik francoske vlade že dni pred parlamentom podal deklaracijo svoje nove vlade, je voditelj sredinec, Jacques Duhamel, med razpravo ugotovil: »Všaj govor, gospod predsednik, je bil mešanica poguma in nisanjstva, očitnosti in umirjenosti... Ali bo torej vaša vlada — vlada prehoda ali vlada spremembe? Couve de Murville, sliok in miren, tokrat v povsem črni, elegantni obleki, si je nataknil očala in brez vznemirjenja beležil pripombe diskutantov.

Couve imajo nekateri za skeptika; toda novi francoski premier je predvsem pragmatik, ki se kot odličnik v prvi klopi potrudi, da to, kar je neogibno — čimbolje uporabi.

Nič da bi preverjal stoudstotno resničnost anekdot, je vendar zapisan, ko se je Hrúšev pohvalil de Gaulle, češ: »Da bi vi videli mojega Gromnika! Če bi mu rekel, naj se vsede na kos ledu, bi to storil in čepel na njem toliko časa, dokler se ne bi led stala.« — Prav tako se je pohajal še de Gaulle: »Couve bi tudi to storil zame, toda led se pri tem ne bi stal!«

Kakorkoli: malo toliko blestečih in hladnokrvnih državnikov po poklicu oziroma visokih državnih uradnikov je imela v vsej zgodovini Francije, kot je prav Maurice Couve de Murville, ki se je pred 61. leti rodil v Reimsu kot sin visokega uradnika. Ko je s svojim starejšim bratom Henrijem, ki je sedaj knjigarar v ozki uličici blizu St. Germaina de Pres, prišel v Pariz, se je vpisal na licej Carnot, kjer je blestel v literaturi, matematiki in filozofiji. Čeprav mu matematika ni šla in čeprav je pozneje spravljal v žep še diplomsko pravne fakultete na Sorbonni in svobodne šole za politične vede, ga to ni odvrnilo od tega, da bi se ne podal v službo na finančni inspektorat. Še več: tam je spoznal hči nekoga drugega finančnega inspektorja, Jacqueline Schwinsgruth, in jo poročil. Zena je bila ne samo slikarka s psevdonimom Vera Fabre, ampak mu je rodila tudi tri hčere, le-te pa so ga še šestkrat naredile starejšega očeta.

Vendar je pri vsem tem Couve, čeprav osivel, ohranil svojo mladeniško vitko postavost, saj meri 1.85 m in tehta le 75 kilogramov. Razen tega pa je začel v anali francoske diplomacije kot zunanji minister Francije z doslej najdaljšim — desetletnim — stažem v funkciji zunanjega ministra.

Po stopničkah je šla njegova kariera. Leta 1932 je bil inspektor za finance, leta 1936 finančni direktor pri veleposlanstvu v Bruslju; od aprila do decembra 1937 je bil poddirektor in direktor za sklade; nato direktor za devize. Leta 1943 mu je iz okupirane Francije uspešno prebiti se v severno Afriko, kjer je postal generalni sekretar vojaškega komiteja svobodne Francije v Alžirji; tri mesece pozneje pa je bil imenovan na položaj komisarja za finance de Gaullovočasne vlade v tujni. Se pravi, demogolit od prve ure. Leta 1944 je bil francoski delegat v posvetovalnem svetu za Italijo, zatem pa predstavnik časne francoske vlade v Rimu. Septembra istega leta mu zaupajo generalno direkcijo političnih zadev v zunanjem ministerstvu. V tem svojstvu se je udeležil tudi mirovne konference in nato konference štirih marca leta 1947 v Moskvi. Zatem je bil francoski veleposlanik v Kairu, predstavnik Francije v NATO, veleposlanik v Washingtonu in na koncu od decembra 1954 do julija 1958 veleposlanik v Bonn. Junija 1958 je prevzel funkcijo francoskega zunanjega ministra in ostal v Quai d'Orsayu do junja letos, ko je bil po majskih dogodkih vključen v novo Pompidoujevo vlado kot minister za gospodarstvo in finance.

Couve de Murville naj bi kot premier sedanje francoske vlade po de Gaullovi koncepciji začel tretje obdobje golizma. Po obdobju Michela Debréja in Georgesa Pompidouja, ki sta v de Gaullovi imenu opravila operacijo dekolonizacije in notranjega

političnega utrjevanja, naj bi zdaj de Murville prevzel naloge: gospodarsko sanacijo dežele izvedbo uničverjetne in socialne reforme, vključno tako imenovano in dokaj nejasno, čeprav vabljivo zamisel participacije. De Murville je bil sicer v vseh preteklih letih dokaj nevnen ob strani glasnihjših politikov. Toda kaže, da je de Gaulle v njem gledal svojega moža že dolgo časa, da pa se mu ni vse doslej za to ponudila priložnost zamajev. Morda je celo z de Murvilovim šahovski-mi potezami v zunanji politiki skušal uravnovesiti marsikatero zagale na notranjopolitičnem področju. Couve je bil de Gaullov zaupnik. Baje je predvsem poslušal, toda zelo verjetno da je tudi govoril, čeprav malo in tiho in da je včasih celo izpeljal več, kot mu je bilo naloženo. Ni brez značilnosti tudi to, da ni je eden izmed de Gaullovi- vi najzgodnjih sodelavcev v času vojne, bivši podpredsednik skupščine, s katerim sem se pogovarjal na nekem golističnem progressivnem simpoziju v Strassbourgu, se veliko pred majskimi dogodki in sedanji vladni-mi spremembami zaupa: »če bo kdo de Gaullov naslednik, pa! predvsem Couve de Murville.«

General očitvino nima rad ob sebi še enega — generala. Zato je Pompidouja, potem ko mu je zbral več kot zadostno parlamentarno večino, poslal — na polje, vlado pa zaupal Couvu de Murvillu, prek ktere-ga bo verjetno laže izvajal svojo lastno politiko v vladi. Če bo Pompidou kdaj klub temu postal de Gaullov naslednik, bo to verjetno samo, če de Gaulle ne bo več, ne pa ob njem. Couve de Murville je bolj golist kot Pompidou, a hkrati se je v imenu golizma opoziciji manj zameril kot Pompidou. General pa računa na čim širšo interpretacijo narodne sloge, kar seveda enači z golizmom. Kljub temu pa bi bili krivčini, če bi ocenjevali de Murvillo samo kot izvrševalca naročenih nalog. Zlobni jeziki so celo podvomili, kako bo mogel aristokratski de Murville, ki igra golf, bolje izpeljati socialne reforme kot mešaniki Pompidou, čigar priljubljeni sport je balinanje. Toda — eden je hurov v svojem imenu, drugi pa skuša biti le najvišji uslužbenec. De Murville ima tudi nedvomno nekaj, kar je v stilu drugačnega, bolj vladno v odnosu do partnerjev kot v nastopu Pompidouja, pa čeprav so se uslužbenec v Quai d'Orsayu pritoževali, da je bil zlasti zjutraj ne samo pedanten, ampak tudi siten.

Protestant v katoliški Franciji; Anglež v obmašanju, ki ne mara Angležev; moč, ki zastopa vlado desnega brega, a stanuje v ulici Bac na levem bregu; est; ki pa ima smisel tudi za vinsko klet in zlasti za bordeljska vina; sila zaposlen človek, ki pa kljub temu najde čas za kulturo, pri Gideu, pa vendar raje bere Stendhala in Clemens, kot pa gleda televizijo; ta moč pri vseh svojih nadležnosti in suhosti poseduje bogastvo spomina in finega humorja.

»Poglavita kvaliteta diplomata je da je odkrit. Kajti, ko hurov v svojem imenu, nikoli ne verjame.« je nekdo razmišljal Couve o svojem poklicu. Glede politike pa je bistri: »v politiki rešitev nikoli ne najdemo; lahko pa spremeni ritem dogodkov.« In kot je lani mirno sprejel svoj poraz pri parlamentarnih volitvah, ko je s komaj 135 glasovi razlike izgubil proti sredinskemu kandidatu Fredericu Dupontu, z besedami: »To je ena izkušnja več.« tako je z isto mirno-ostjo srknil pivo v braseriji 8. pariskega okrožja, ko je bil letos izvoljen za poslanca že v prvem krogu.

»Vsak dan je treba vzeti tak kakšen. Po lepem vremenu pride slabot in narobe.« mi je zaupal klub kurtuzanem govor- nič nenehni diplomatskih poti po vseh kontinentih sveta, nekoliko utrjen, ko sem ga imel čast spremljati ob državnem obisku leta 1966 v Jugoslaviji.

BOGDAN POGAČNIK

Svetovni cerkveni svet

Cerkev in revolucionarna gibanja

Samo moralni pozivi nič ne zaležejo

UPPSALA, julija — Svetovni cerkveni svet se je takoj po otvoritvi svojega četrtega zasedanja 4. julija v Uppsali znašel sredi najbolj eksplozivnih vprašanj sedanjega časa. Prepad med revnimi in bogatimi dežalami, črnsko vprašanje v ZDA, razisem v Južni Afriki, tragedija v Biafri. To so bile samo nekatere sence, ki so težile prek 800 uradnih delegatov in številne druge prisotne, predvsem visoke cerkvene funkcionarje in ugledne teologe.

Že na plenarnem zasedanju o človeških pravicah so se pokazala mnoga notranja nasprotja. ki razdvajajo sam Cerkveni svet. Predstavniki mladih afriških in latinskoameriških cerkva kakor tudi drugi delegati iz nerazvitih dežel so pogosto pojmovali vlogo cerkve drugače kot njihovi kolegi iz Evrope in ZDA. »Dolžnost vsakega kristjana je, biti revolucionar,« je zatrdil Argentiniec Juan Garcia Elorrio.

V razpravi, ki se je razvnela ob tej in podobnih trditvah, so se odprla nasprotja v stališčih različnih cerkva do revolucionarnih gibanj. Zlasti latinsko-ameriški delegati so zahtevali, da cerkev materialno podpre oboroženi boj za socialno pravico, med tem ko so nasprotniki takih zahtev argumentirali, da je poslanstvo cerkve nezdružljivo z nasiljem.

Govor zambijskega predsednika Kenneth-ka Kaunde, ki se je ravno v tem času mudil na uradnem obisku na Švedskem, je bil govor dobrega poznavalca teh vprašanj. Prisotnim je konkretiziral alternativne vprašanj, s katerimi se ne soča samo cerkev, ampak recimo, tudi OZN. Kaunda je posvaril, da razvoj v Južni Afriki lahko vodi v nov grozotejši Vietnam. Sedanja osvobodilna gibanja v Rodeziji, Mozambiku in Južni Afriki se ne bodo razvila samo v rane- ne spopade, temveč v krvave ideološke vojne. Dodal je, da so doslej, žal, podpirale

osvobodilni boj v teh deželah samo socialistične države.

Lord Cardan, predstavnik Velike Britanije v OZN, tudi ni mogel mimo rasnih nasprotij. »Za lakoto po svetu stojija rasno vprašanje in rastoča brezbrzičnost bogatih držav. Reakcionarne sile so močne in dobro organizirane.« je dejal, »zato polgam upe za spremembo v roke mlade generacije.« Njegov konkretni predlog je vključeval za misel o svetovnem organiziranju mladine ne glede na državne meje. Po njegovem mnenju je bolj proti nacionalnemu provincializmu prav tako škodljiv kot apatija pri urejanju problemov tretjega sveta.

Vprašanje je, kolikšna je moč Svetovne- ga cerkvenega sveta pri razreševanju teh zadev. Že zdavnaj je jasno, da moralni pozivi nič ne zaležejo. Ko so o tem vprašali predsednika Kaundo na švedski televiziji, je bil njegov odgovor skeptičen. Cerkveni svet namreč nima niti zadostne organizacije niti dejanske avtoritete, s katerima

bi lahko pritiskala na mednarodno politično in gospodarska telesa. Preostane torej kot so že ugotovili na zadnji ekumenski konferenci o pomoči nerazvitim v Bejrutu — da nacionalne cerkve poskušajo vplivati na svoje državne vladje.

Vprašanja so se pokazala v večji ostrini, ko so delegati prešli na delo v komisijah. Odstotnost umorjenega pastora Martina Lutera Kinga je se najbolje zapeljivala Barbara Ward, zastopnica rimskokatoliške cerkve. To Angležino so zaradi njenih prodornih in še preveč resničnih besed na konferenci imenovali »ekonomski orakelj«.

»Nerazvite dežele so predvsem izvorne surovin,« je dejala Barbara Ward. »Njihova gospodarstva so od tega skoraj popolnoma odvisna, ker jim za enakomeren razvoj industrije, poljedelstva in terciarnih dejavnosti manjka strokovnjakov in denarja. Od-governost razvitih držav je, da v tem položaju revidirajo mednarodno trgovinsko politiko.« V zvezi s tem je kasneje rekla: »Ima-mo eno samo svetovno gospodarstvo, toda nobene svetovne moralne zanj. Osemdeset odstotkov naravnih bogastev je v lasti 20 odstotkov človeštva — ZDA, Evrope in SZ. Obdavčiti moramo sami sebe. En odstotek nacionalnega dohodka za pomoč nerazvitim ni nobena žrtva, ampak dolžnost, kadar sta dve tretjini sveta udeleženi v mednarodni trgovini samo z 19 odstotki.« Na koncu pa je dejala: »Oni, ki imajo v rokah oblast, bodisi cerkveno ali politično, je bo do obdržali še okoli deset let. Mladini ostaja tako velika naloga, za sel — zaboga — spravite se na delo, sicer bo žal svet k vrugal«.

Ekumonisti se sicer redko tako izražajo, toda kljub temu niče od prisotnih ni dvojni, da je Barbara Ward mislila čisto resno.

Medtem, ko so potekale takšne razprave na konferenci, pa je po cestah Uppsale demonstrirala mladina z vsih vetrov Šved-

MITJA JERMOLO

Zakulisje

Trgovina s smrtjo

Mednarodno kupčevanje z orožjem opravljajo sedaj predvsem države

Ena izmed najbolj donosnih, a zdaj čedalje bolj konkurenčnih trgovin na svetu je trgovina z orožjem. Trgovci z orožjem so že zdavnaj dobili vzdevek »trgovci s smrtjo«. Toda »zasebniki« pri tej trgovini samo izpolnjujejo vrzeli, ki nastanejo takrat, kadar je kaka kupčija za državo premajhna ali preveč kočljiva, da bi se uradno spuščala vanjo. V glavnem so danes »trgovci s smrtjo« države same, predvsem veselile, ki bi rade čimprej odprodale svoje »zastarele« orožje, da bi vsaj delno nadoknadile velikanske stroške za proizvodnjo novih in popolnejših sredstev za ubijanje. Vsaka trgovina ima nekaj poslovnih skrivnosti in koristnih zvez, toda trgovina z orožjem je v tem pogledu prava džungla, kjer divja neusmiljen boj za »stranke« in kjer skrivnostni posredniki, ki se nenadoma pojavijo in spet prav tako nenadoma izginejo, igrajo pomembno vlogo. Včasih izginejo tudi za zmerom, če postanejo preveč nadležni ali če preveč vedo.

Trgovina narašča

V prvih desetih letih po vojni je Sovjetska zveza oskrbovala z orožjem predvsem svoje zaveznike v vzhodni Evropi, medtem ko sta Amerika in Velika Britanija »zlagale« zahodnoevropske zaveznike. Toda potem se je trgovina razširila čez blokovske okvire.

V letih 1955 do 1965 je bilo prodanih na Srednji vzhod 1508 reakcijskih letal: 713 sovjetskih, 300 britanskih, 298 francoskih, 197 ameriških. V jugovzhodni Aziji je bilo iz istih držav prodanih 112 sovjetskih, 493 britanskih, 229 francoskih in 202 ameriška. V istem obdobju je Sovjetska zveza v teh dveh delih sveta prodala ali podarila 44 vojnih ladij, Britanija 47, ZDA 38, Italija 10 in Švedska dve vojni ladij. Francija je zgradila tri podmornice za Južnoafriško republiko.

Količina je vrednost izvoza orožja? Francija je na primer leta 1966 izvozila za 555 milijonov dolarjev vojaškega materiala (77 odstotkov letal in letalskih delov). Istega leta je izvozila za 580 milijonov dolarjev pšenice. Vrednost britanskega izvoza orožja na leto niha med 600 in 800 milijoni dolarjev. Vrednost izvoza orožja iz ZDA pa znaša na leto 1400 milijonov dolarjev. Po zahtevnih ocenah izvozi Sovjetska zveza orožja za 400 milijonov dolarjev na leto, toda to je zelo težko oceniti.

Pri razvoju svetovne trgovine z orožjem igra čedalje pomembnejšo vlogo tudi tehnologija. Orožja postajajo čedalje bolj zapletena in dražja, hkrati pa čedalje hitreje zastarevajo. Medtem ko je lovsko letalo v drugi svetovni vojni še veljalo nekaj stotost dolarjev, velja zdaj nekaj milijonov dolarjev. S tem so se zvišali tudi stroški vojskovanja. Medtem ko je Francoze še veljala vojna v Indokini po milijon dolarjev na dan, morajo zdaj plačevati ameriški davkoplačevalci po 70 milijonov dolarjev na dan za obrambo svobodnega sveta pred komunizma v tem delu sveta!

Razumljivo je, da skušajo tiste sile, ki si lahko privoščijo najdražjo oboroževalno in tehnološko dirko — v celoti sta to le Sovjetska zveza in Amerika, a se ti dve sta se ustrašili antiraketne tekme — »odprodajata« tisto oborožje, ki je zastarelo. In še nikoli ni orožje tako naglo zastarevalo kakor danes.

Hkrati so postali kupci dosti izbirnejši. Ne zadovoljujejo se vedno in povsod s tanki, ki jih na primer ameriška ali britanska armada nimata več v svojem bojnem sestavu. Zahtevajo nanovejšo in najsodobnejše orožje.

V začetku leta 1966 je predsednik Johnson v poslanici ženevski konferenci za razoroževanje ponudil sodelovanje ZDA, če bi se določene države sporazumele, da bi omejile tekmo v klasičnem oboroževanju. Posebej je opozoril na žrtve revnejših držav, ki tekmujejo pri nakupu »dražjih« orožij, pogostokrat zaradi navideznega ugleda. Odziv je bil zelo slab, morda tudi zato, ker bi morale najprej veseliti, predvsem ZDA, z dejanji pokazati, da so same za omejitve oboroževalne tekme.

Vsiljuje se nam tudi sum, da Johnson ni bil tako iskren, kakor zvenijo njegove besede. Očitno je, da bi ZDA rajši prodale zastarelo orožje, ki ga imajo na pretek, namesto da pošiljajo v tujino najnovejšo. To tudi ne bi bilo preveč varno.

Na sestanku ameriških držav v Punta del Este v Urugvaju aprila 1967 so se predstavniki vlad lepo zmenili, da je v načelu prav dobra zamisel, da bi omejili oboroževalno tekmo. Toda takoj po sestanku — kakor tudi pred njim — se je oglasila perujska vlada. Lima je izrazila željo, da bi rada kupila francoske lovce mirage v vrednosti 20 milijonov dolarjev. Lovci mirage so seveda nadzvočna letala, ki bi nujno sprožila novo oboroževalno špiralo.

Nič čudnega, če sta se takoj za Perujem oglašili še Brazilija in Čile, da bosta tudi onidve kupili lovce mirage. V Washingtonu so govorili, da je to neumnost, da so države Latinske Amerike preveč revne, da bi si privoščile takšno razkošje, in da jim v celoti zastojuje prejšnje, četudi nekoliko zastarelo orožje. Za varnost zahodne poloble tako in tako skrbijo ZDA, za preganjanje in zatiranje gerilne v posameznih državah Latinske Amerike pa popolnoma zadostuje orožje, ki ga te države že imajo.

Vsi ti argumenti niso nič pomagali in naposled je moral tudi Washington priti na latinskoameriški trg orožja s svojimi najnovejšimi letali.

Kje se bo končalo?

Pred pol stoletja so bili »trgovci s topovi« sir Basile Zacharoff, Krupp, Schneider in drugi pojem za vse tisto, kar je bilo v

mednarodni trgovini najbolj ciničnega in brezobzirnega. Napredni ljudje po vsem svetu so govorili, da ti veljaki in njihove tovarne prekuščujejo s človeškimi življenji in krvjo. Danes so zasebniki potlanjeni vsiran in trgovino z orožjem so prevzela države. In tako je ciničen postal državno vodilo, kakor pravi francoski publicist Raymond Aron. Orožja so postala še bolj ubijalska, in ne manj.

Veliki so se začeli nekaj sporazumevati zaradi atomskega orožja. Razumljivo, strah jih je, da se ne bi to orožje preveč razširilo, in strah jih žene, da skušajo omejiti širjenje takega orožja. Toda puške, strelnice, tanki, nadzvočna letala tudi ubijajo, tudi povzročajo spopade in še poglabljajo bedo držav v razvoju, ki ne potrebujejo tankov, ampak pšenice, ne nadzvočnih lovskih letal, ampak sredstva za gospodarski razvoj in kapitalne investicije. Toda dokler je svet takšen, kakršen je, bo trgovina z orožjem cvetela in države se bodo sklicevale na varnost, ko bodo prodajale in kupovale orožje. V resnici pa lahko prinese varnost človeštvu le razorožitev.

BOZIDAR PAHOR

OD LAKOTE UMIRAJOCI OTROCI

Zadeva Rocca

Italijanska javnost je nedavno dobila bežen in za zdaj še zelo nejasen vpogled v skrivnostni svet trgovine z orožjem. Polkovnik Rocca, ki je bil dolgo član SIFAR, italijanske kontraobveščevalne službe, so našli mrtvega pred tremi tedni na pragu njegovega stanovanja. Poleg trupla je ležala pištola. Samomor?

Namestnik vrhovnega državnega tožilca dr. Ottorino Pesce, ki raziskuje zadevo Rocca, je našel na številne ovire. Ni se mu posrečilo dobiti v roke niti ene listine izmed številnih pomembnih listin, ki jih je imel Rocca v stanovanju. Te listine so izgubile takt, ko so neznanec pred prihodom policije — takoj po »samomoru« — prišli v stanovanje in jih odnesli. Priče, ki jih je tožilce Pesce pozval, so zelo »zadržane«. Karbinerji in predstavniki armade se sklicujejo na vojaške tajne.

Znano pa je, da je bil Rocca človek, ki je opravljal zelo zaupne in občutljive posredniške posle pri prodaji orožja, posebno take posle, o katerih je najbolje da javnost — a tudi morebitni zavezniki — nič ne ve. Precej razširjeno je mnenje, da je Rocca, ki je po odhodu iz SIFAR začel na svojo roko, vedel preveč in da so ga zato odstranili.

Znano je, da Italija — kakor tudi druge zahodnoevropske države — kljub prepovedi NATO sklepa donosne kupčije z orožjem s komunističnimi državami. Teško si je misliti — menijo italijanski tiskovniki — da bi na primer italijanska avtomobilska industrija lahko tako hitro in gladko prodrla na sovjetski trg — zastoj. Isto velja za prodor italijanske petrokemijske industrije na Kitajsko.

V tej zvezi navaja tiskovnik zanimiv primer — ki gotovo ni osamljen — o pošiljki elektronske centrale za protiletalsko obrambo, ki je bila izdelana v Italiji z ameriškim licencom. Izvozno dovoljenje je prišlo od zunanjega, finančnega in obrambnega ministrstva. Kupec je bila Gana. Na manifestu je pisalo, da bodo elektronsko centralo vkrcali na panamsko ladjo v Nici, ki bo tovor odpošljala v Gano. Tovor je res prišel v Nici, toda tam ga niso naložili na panamsko ladjo, ampak na kitajsko.

Milijarde dolarjev

Spopad med Indijo in Pakistanom septembra 1965, a še bolj vojna na Srednjem vzhodu junija lani sta ponovno opozorila svet in vlade, da orožja vendarle ne gre kar tako sejati po svetu. Države, ki nimajo dovolj orožja, se ne vojskujejo. Najbolj tragično pri spopadu med Indijo in Pakistanom je bilo to, da sta obe državi izdala velikanske vsote denarja za tanke in letala, namesto da bi jih za nakup pšenice in gospodarski razvoj. Celo najbolj revne države dostikrat plačujejo v gotovini tanke, medtem ko moledujejo za posojila, da bi nahranile lačna usta doma. Kljub temu je nenavadno, kako malo vzemirja države trgovina z orožjem.

Na zasedanju generalne skupščine OZN leta 1965 je Malta predlagala, da bi zahtevali od udeležencev ženevske konference za razorožitev, da bi obravnavala »prenos orožja« v obliki trgovine ali kako drugače. Prišla je tudi na dan s skromnim predlogom, da bi nekoliko bolj sistematično zbirali in objavljali podatke o trgovini z orožjem. Tako bi vsaj svetovna organizacija imela nekoliko boljši pregled nad položajem in bi lažje predvidela morebitne zaplete ali celo spopade v raznih delih sveta.

Izmed 117 takratnih članic OZN je samo 18 podprlo malteški predlog. Države, proizvajalke orožja, se izgovarjajo, da skrbno proučijo vsak primer, da ne bi orožje prišlo v nepravne roke. Toda katere so nepravne roke? Ali Britanija in Sovjetska zveza pošiljata orožje v »pravne roke«, ko podpirata Lagos v boju proti Biafri, kjer se v državljanski vojni dogajajo na eni in na drugi strani taki zločini, kakršnih ne pomnijo? Ali Portugalska kot kolonialna sila pošilja svoj letala z orožjem v »pravne roke«, ko podpira Biafro?

Tik pred izbruhom arabsko-izraelske vojne je v ZDA prišlo na dan, da je Amerika poslala dvakrat tolikšno pomoč Jordaniji kakor Izraelu. Toda Izrael je zmagal s francosko opremo, predvsem letali mirage. Sovjetska zveza je še v večjih količinah poslala orožje ZAR in Siriji in to je morda za vedno obo.

Ko so v začetku maja lani sprejeli saudskega kralja Fejsala v Londonu, ali je vlada »uradno« računala, da bo prav kralju Fejsalu ponujal orožje, ki so mu ga Britanci tako jadrno in z veseljem prodali, za boj proti Izraelu?

Američani, ki so poslali Spaniji letala sabre, najbrž niso računali, da bodo prav ta letala nadlegovala njihovega zaveznika — Veliko Britanijo — v Gibraltarju. Orožje NATO so uporabljali Francozi, ki so skušali zatreti upor v Alžiriji. Toda to orožje je pritekalo celo taktar, ko je bilo očitno, v kakšne namene ga uporabljajo Francozi.

Sovjetska zveza morda obžaluje svoje nekdajne dobave orožja Kitajski, ki je pozneje pošiljala letala in tanke Pakistanu zaradi svetega načela ravnateljstva prav pravi Indiji, ki jo pa zdaj izdatno podpira z orožjem Sovjetska zveza. Prava komedija zmešnjav, ko ne bi šlo za tako resne stvari.

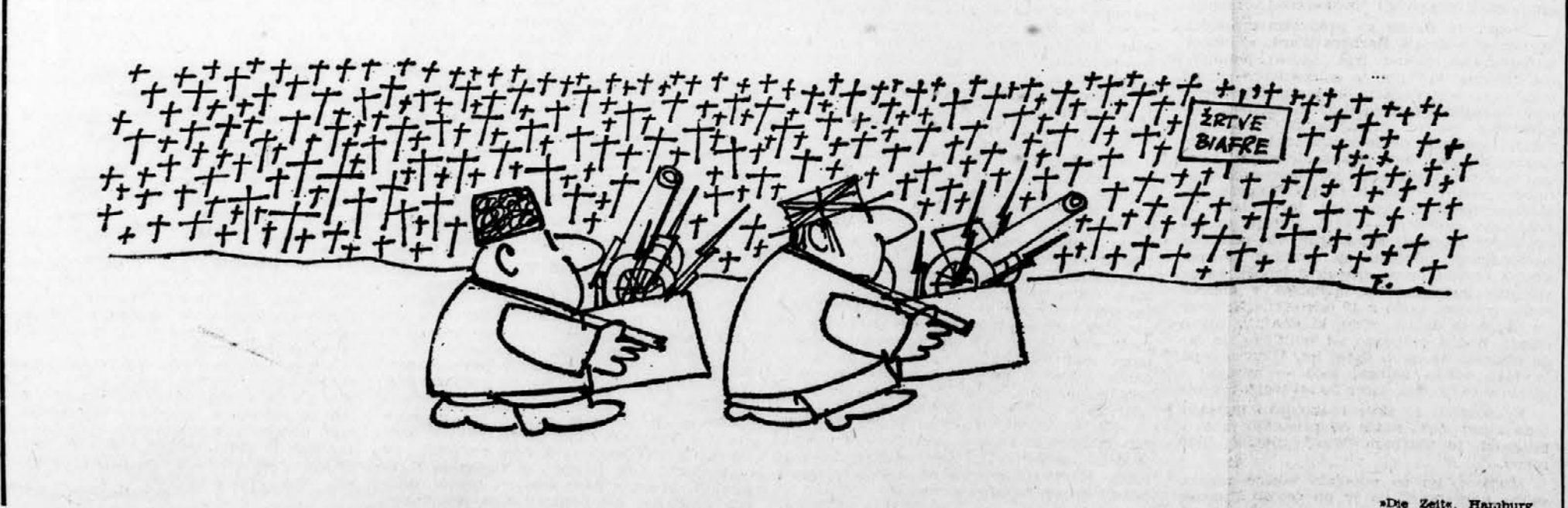
Jezni poslanec

Se pred izbruhom vojne na Srednjem vzhodu so se člani zunanjepolitičnega odbora ameriškega senata začeli nadrobneje zanimati za ameriške dobave orožja tujini. To do ogenj je bil v streljani, ko je bančni odbor predstavnikega doma odkril, da izvozno-uvozna banka, ki je dolžna pospeševati zunanjo trgovino ZDA in podpirati gospodarski napredek tujih držav, že od leta 1963 financira tudi prodajo orožja. V štirih letih je izdala v ta namen 1,4 milijarde dolarjev. To je samo razmeroma majhen odstotek vseh prodaj orožja v zadnjih petih letih, ki so po vrednosti dosegle 11 milijard dolarjev. Najbolj zanimivo pri tem je, da so kupci od te vsote plačali 8 milijard dolarjev v gotovini, m. r. r. kar spet zgovorno priča, da so topovi važnejši od masla.

Najostrejši kritik take prakse poslanec Henry Reuss je bil divji. Trdil je, da so posojila, ki jih je dajala banka za nakup orožja, politična zloraba zakonite vloge banke. Tudi drugi poslanci so opozorjali, da prodaja orožja samo povečuje napetost v svetu in lahko, kjer je položaj že tako in tako napet, pospeši eksplozijo, kakor se je zgodilo v Indiji in pozneje na Srednjem vzhodu.

Predstavniki vlade so prišli na dan z gospodarskimi in političnimi izgovori. Prodaja orožja zmanjšuje primanjkljaj tako v domačem proračunu kakor v mednarodni plačilni bilanci in hkrati pomaga ameriški industriji. Predstavniki State Departmenta Eugene Kostov je dal politični odgovor. Prodaja orožja je neogibna potrebna ameriški zunanji politiki predvsem zaradi sovjetske in kitajske konkurence. Potrebna je tudi zaradi »ohranitve zaupanja in stabilnosti v svetu in odvratanja agresije«.

TRGOVINA JE TRGOVINA

»De Zette, Hamburg

Biafra

Beda, lakota in smrt

Brezupna vojna secesionistov

»Tu je pekel siromaštva, lakote in smrti... na zidovih in na strehah poskakujejo jastrebi v pričakovanju svojega plena — trupel,« tako poroča eden izmed članov organizacije »Save the children Found« iz Nigerije, kjer je trinajst mesecev divja ena izmed najbolj krvavih državljanskih vojn na svetu. Doslej je terjala že nad 200.000 žrtev. Toda v Nigeriji ne umirajo samo na fronti, temveč predvsem v zaledju — v Biafri. Lakota in boleznij kosijo tod hitreje od krogel na fronti.

pošiljali hrano Biafri, vendar pa le prek njene ozemlja, da bi pošiljke lahko kontrolierali. To pa je Ojukwu, sef odepeljene Biafre, zavrnil. Vse, kar je v zvezi z Lagosom, Biafrčani namreč odklanjajo. Nezaupanje in sovraštvo sta močnejši od lakote.

V Biafri, kakor poroča dopisnik londonskega »Daily Telegrapha«, trdijo, da so Nigerijci že večkrat poslali zastrupljeno hrano, da so mednje nagnali okuženo živino in zasejali celo vrvje kuge. Dopisnik omenjenega časopisa navaja posamezne primere, o katerih se je prepračil tudi sam. V kraju Haden-Gustu je videl otroke, ki so umirali zaradi zastrupitve s cianidom. Jedli so kruh iz moke, ki so jo poslali Nigerijci. O podobnih strahotah so mu pripovedovali tudi katoliški misijonarji v Biafri.

Neučinkovita pomoč

Prižadeti so zlasti otroci in ženske. Zaradi pomanjkanja proteinov, se jih loteva bolezen, ki ji tam pravijo kwashiorkor, kar pomeni »rdeči človek«. Otroci so ženske

setišočje je takih, ki bi jih tudi hitra pomoč ne mogla rešiti. Nekateri, kot na primer katoliška organizacija Caritas, pa govorijo celo o 4 milijonih. V kakih 600 taboriščih, ki so jih na hitro postavili — tako poročajo — dobivajo ljudje le dvakrat tedensko minimalen obrok hrane.

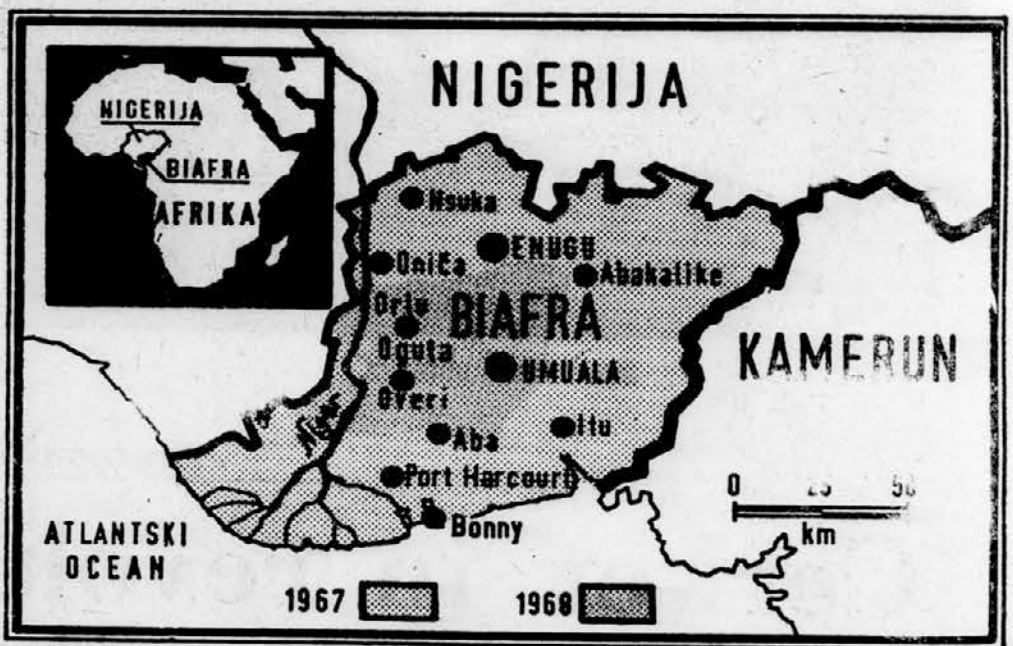
Prizadeti so zlasti otroci in ženske. Zaradi pomanjkanja proteinov, se jih loteva bolezen, ki ji tam pravijo kwashiorkor, kar pomeni »rdeči človek«. Otroci so ženske

Milijone ljudi gladuje

Poskus, da bi vojskujoci se strani spravili za zeleno mizo, se ni posrečil. Pogajanja so se sicer začela 26. maja v Kampali (Uganda), vendar pa so se delegati razšli že po nekaj dneh. Zvezna vlada, planjena vojaških uspehov, je postavila Biafri pogoje, ki so bili zanjo povsem nesprejemljivi, saj je zahtevala, naj se leta odpre secesiji. Tako so v Kampali zmagali nigerijski jastrebi in vojna divja naprej. Britanija je sicer sprti strani poskusila pravitvi se v Londonu, vendar tudi zaman. Z eno roko namreč London podpihuje ogenj pošilja orožje večji vojski, z drugo roko pa ga skuša pogasiti.

Biafra je v obroču, izgubila je dve tretjini svojega ozemlja in zdaj se na prostoru 25.000 kvadratnih kilometrov stiska okrog 8 milijonov ljudi. Od tega je nad tri milijone beguncev, ki so pribežali iz krajev, ki so jih zasedle zvezne sile. Samo v Port Harcourtu je zbežalo 350.000 prebivalcev plemena Ibo.

Različni viri iz Biafre navajajo, da je položaj prebivalstva brezupen: silno pomanjkanje in boleznij povzročajo množično umiranje. Nekateri navajajo, da trenutno umira od lakote okrog 2 milijona ljudi. Na de

dobe rumenkaste lase, rumenkasto kožo z rdečimi pikami, trebuh in noge pa jim za rdečijo. Menda bolezen pobere človeka v 10 do 12 dneh. Zdravil namreč v Biafri skoraj ni. Vse, kar dobijo, pa je kaplja v morje, kot je povedal novinarju Newsweeka eden od biafrskih zdravnikov, ki tudi pravi, da je pomoč nujna takoj, čez dva meseca bi bila že prepozna. Potrebnovali bi najmanj 600 ton živeža na dan, da bi preprečili genocid.

poseben Wilsonov odposlanec, da bi posredoval pomoč, ki jo je londonska vlada namenoila Biafranom. Njegovo odposlanstvo pa je bilo zaman. Ojukwu je zavrnil pomoč, rekoč: »Z britansko hrano bi nas radi vzredili za to, da bi nas potem lahko pobili z britanskim orožjem.«

Mednarodni odbor Rdečega križa v Ženevi je predlagal zračni most, po katerem bi pomagali Biafri. To pa zavrže Lagos, ker tako ne bi mogel kontrolirati pošiljk. Zato je 5. julija vlada ukazala naj vojska strelja na vsa letala, ki leta v Biafro, tudi če samo odmetavajo padala.

Vdati se v suženjstvo ali umreti

Biafra je zdaj med Sello in Karibdo: ali se vdati in biti podjarmljena ali pa umreti od lakote, se prvi napraviti množični samomor. Kaže, da se odloča za drugo. Motiv vztrajanja sta nezaupanje in strah, da bi jih Nigerijci množično pomorili. Njihov strah verjetno ni neutemeljen. Po državnem udaru leta 1966 so doživeli prvi pogrom: saj je bilo v kratkem času 30.000 pripadnikov plemena Ibo ubitih iz silnega sovraštva, ki deli severnjake, muslimane in Iboje — katoličane.

Tako je Biafra povsem odrezana od sveta. Edino upanje ji je naključna pomoč Mednarodnega Rdečega križa in Portugalske letala super Constellation iz Lizbone, kakor poroča »Der Spiegel«, prinašajo upornikom poleg nujnih zdravil in hrane predvsem orožje. Pristajajo na zasilen letališču med krajema Onitsha in Overri. Zelo vzdržuje pet takih letal, leta pa samo ponoči. Poleti so namreč tvegani, zato jih tudi vodijo posebej za to najeti piloti raznih narodnosti.

Medtem je v Calabru nakopičenih 800 ton hrane, v Lagosu pa 600 ton, ki je prispeja z raznih koncev sveta za lačne v Nigeriji oziroma Biafri. Toda zaradi zapletene vojaške in politične situacije ta hrana ne more najti poti do tistih, ki jim je namenjena.

Mednarodni odbor Rdečega križa prav tako na skrivaj pošilja pomoč z letali, ki prevažajo hrano z otoka Santa Isabel v Biafro. Najeti piloti dobivajo za polete posebno plačilo za strah. Pomoč na ta način pa je neorganizirana in neučinkovita. Zato se RK zavzema za sanitarni koridor na nigerijski ozemlju, po katerem bi lahko normalno pošiljali hrano v Biafro. V Santa Isabelu namreč čaka 3000 ton živeža: obe vojskujoci strani vztrajata ob svojem, nad biafrskim ljudstvom pa na tanki niti visi Demoklejev meč pogroma.

Na pritisk raznih svetovnih humanitarnih organizacij, zlasti Mednarodnega Rdečega križa, je lagoška vlada privolila, da bi

Recenzija

Novo razlaganje

Cankarjev „Hlapec Jernej“ v obdelavi dr. Bratka Krefta

Petdesetletnica smrti Ivana Cankarja sodi med najpomembnejše spominske datume v kroniki letošnjega leta. Že se bliža čas, ko bodo morale naše kulturne organizacije, naša gledališča, založbe in Društvo slovenskih pisateljev posvetiti posebno pozornost temu jubileju, saj je Ivan Cankar ostal na vrhu slovenske pripovedne proze in dramatike in je v dobi uresničevanja korenitih družbenih sprememb neugnano prisoten v vsem vzgonu našega narodnega življenja.

Jubilejna Cankarjana so že na poti. Tako je založba Obzorja v Mariboru izdala kot četrto knjigo svoje dokumentarne in hkrati reprezentativne zbirke »Iz slovenske kulturne zakladnice« novo izdajo Cankarjeve zares že klasične novele »Hlapec Jernej in njegova pravica« (z ilustracijami Iva Šubica, z eno stranjo faksimila pisateljevega rokopisa, z bibliografijo prevodov »Hlapca Jerneja«, ki jo je prispeval France Dobrovoljc). Najtnejša novost nove izdaje Cankarjeve mojstrovine pa je obsežna spremna beseda iz peresa akademika dr. Bratka Krefta (str. 87–206 + 10 strani opomb). Če je Cankarjevo jubilejno leto sprožilo in obrodilo to študijo, tedaj nam je že dalo literarnoznanstveni sad, ki po svojem značaju in pomenu daleč presega priložnostno spodbudo in se uvršča med najboljše dosedanje prispevke k osvetlitvi Cankarjevega dela in pomena.

Studija dr. Bratka Krefta obsega 18 poglavij in ne kaže samo objektivne in subjektivne okoliščine, v katerih je leta 1907 nastal »Hlapec Jernej«, marveč s svojimi dognanji marsikje z novo lučjo osvetljuje Cankarjevo celotno ustvarjalno osebnost, z njo pa tudi idejne, estetske in družbene impulze, ki so vodili Cankarja v vsej njegovi ustvarjalni dejavnosti. Kajpada, sredi vsega avtorjevega raziskovanja in razmišljanja je »Hlapec Jernej«, toda prav z njegovega vrha so se dr. Kreftu odprli pogledi v globine celotnega Cankarjevega opusa od prvih začetkov tja do zadnjih izpovedi v letu njegove smrti.

Dr. Kreft je s posebno pozornostjo raziskal Cankarjevo življenje in delo v letu 1907. Tedaj je v začetku leta izšel »Martin Kačur«. Kmalu nato pa je Cankar kot poslanski kandidat socialnodemokratske stranke prvič krepko stopil v politično arena. Njegova za tedaj slovenski kulturni krog presenetljiva kandidatura mu sicer ni prinesla političnega uspeha, vendar je močno vplivala na njegovo literarno delo, saj se je

pod vplivom svoje politične aktivizacije globlil v preučevanje socialnih vprašanj, se z večjo vnemo polotil branja marksističnih klasikov in si tako pridobil tiste kritične poglede, ki so navsezadnje vplivali tudi na njegov odnos do socialno-demokratskega kroga, v katerem se je sicer razvjevala njegova politična dejavnost.

Dr. Kreft je prepričljivo dokazal svojo tezo, da je nastanek »Hlapca Jerneja«, kakor pravi na nekem mestu, »steno in nedeljivo povezan s časom in življenjem, ki ju je Cankar živel in doživljal v sebi in okrog sebe v letu 1907«. Tako je natančno preučil vso Cankarjevo literarno in publicistično dejavnost tega v pisateljevem notranjem razvoju kar izredno pomembnega leta. Če Cankar ni zmagal v volilnem boju s klerikalnim kandidatom, pa je prav na tej svoji šibkejši poziciji doživel literarno zmago. Sam je bil izjavil, da je hotel tedaj spisati propagandno brošuro za svoje volivce, pa mu je namesto nje nastal »Hlapec Jernej«. Dr. Kreft je s posebno prizadevanostjo raziskal doslej premalo upoštevano gradivo v tedanjem socialnodemokratskem glasilu »Rdeči prapor« in je že s temi dognanji ovrgel stališče, ki ga je imel pisatelj sorodnik ter prvi urednik in komentator njegovih zbranih spisov Izidor Cankar glede svetovnonazorske, družbene in politične opredelitve Ivana Cankarja. S svojo analizo njegove posebno značilne črtice »Kristusova procesija« in nekaterih poznejših verskih motivov ali izjav je dr. Kreft dokončno dognal Cankarjev odnos do religije in utrdil spoznanje, da je od l. 1907. zorel v njem »socialistični razsvetljenec«, ki — kakor sklepa dr. Kreft na nekem mestu svoje študije, »ni bil dogmatik marksizma reformističnega socialnega demokratizma, marveč dialektik — revolucionar«. Prvi revolucionarni plamen njegovega pogleda na svet, kakor so ga pokazale posamezne iskre že v prejšnjih spisih, je zazarel prav v »Hlapcu Jerneju«. Zato je ta njegov chef-d'oeuvre tako prezet ne le z

življenjsko snovjo, temveč tudi z idejno dinamiko, ki stori iz preprostega kmečkega hlapca upornika zoper okolje in čas, torej revolucionarja, kakršen je dozoreval tudi v delavskem razredu in ki po oktobrski revoluciji, katero je Cankar še doživel in pozdravil, ustvarja zgodovino našega stoletja.

Dr. Kreft je podrobneje analiziral tudi Cankarjeve poglede na slovensko narodnostno in jezikovno problematiko, se zaustavil pri njegovem vrednotenju Trubarja in celotne reformacije, opozoril na pisateljeve nazore o odnosu delavstva do inteligence in še na marsikaj, kar je v tej ali oni obliki aktualno tudi v razdobju po naši socialni revoluciji. Ob koncu svoje študije je označil tudi formalne, predvsem stilistične dosežke Cankarjeve pripovedne in dramske umetnosti; uporabil je gradivo iz pisateljevih pisem Stefi Löfflerjevi, povedal kot nekdanji slušatelj dr. Prijatelja marsikaj novega v potrditev njegovega pozitivnega stališča do Cankarjeve idejne in estetske naprednosti in navsezadnje se opozoril na malo znano študijo avstrijskega slavista Wolframa Walderja »Ivan Cankar kot umetniška osebnost«. Po vsem tem nas spremlja beseda dr. Krefta, zrasla prav tak iz njegove globoke razgledanosti kakor iz raziskovalne prizadevnosti, zares zadovoljuje in jo upravičeno uvrščam med tista naša Cankarjana, ki bodo ostala v trajni razvidnosti vseh preučevalcev Cankarjevega dela.

Iz bibliografije Franceta Dobrovoljca vidimo, da je »Hlapec Jernej« bolj kot katerokoli slovensko literarno delo (ob njegovem boku bi mogli stati samo prevodi Prešerna in Jurčičevega »Jurija Kozjakova«) prodir v mednarodni svet. Bibliografija navaja lepo vrsto tujezičnih izdaj te Cankarjeve mojstrovine: 4 angleške, 2 bolgarski, 4 češke, po eno dansko, esperantsko, francosko, hindijsko, kitajsko, poljsko, slovaško izdajo, 7 italijanskih, 7 madžarskih (delno le v odlomkih), 5 makedonskih, 5 nemških, 2 romunski, 6 ruskih izdaj, medtem ko seznam srbskohrvatskih izdaj zavzema štiri polne strani. Ob koncu sta omenjeni še dve šiptarski izdaji.

Če naposled omenim še 11 barvnih subicivnih ilustracij, ki so reproducirane na posebnih prilogah in se lepo prilagajajo Cankarjevemu tekstu, ter pregledno grafično obliko strani (škoda, da je Kreftov tekst natisnjen s tako drobnimi črkami), tedaj ostane samo še starinski, a prepričevalni klic knjige: Bralec, vzemi me in beri!

BOŽIDAR BORKO

PETER JOVANOVIČ

Srednja šola v SZ

Vprašanje usmerjanja

Zakaj dijaki silijo na univerzo in zakaj le-ta vseh ne more sprejeti

MOSKVA, julija — Približno štirideset tisoč mladih ljudi se je sredi junija poseljednjic v tem šolskem letu zateklo v učilnice, ki jih je varoval napis: »Pozor, izpitnice! V najhujših junijskih pasjih dneh se je štirideset tisoč šeststot in sedemdesetletnikov spotilo nad poslednjimi srednješolskimi nalogami. Nagrada, ki so jo dobili, je bilo polnočno in tudi popolnočno sprehajanje pod žarometi na Rdečem trgu zadnje dni junija in pa list papirja, ki se imenuje atestat zrelosti — maturitetno spričevalo, naspotek v življenje tako rekoč.

Za mnoge od teh letošnjih maturantov junijski pasji dnevi ne pomenijo konec intelektualnega znoja; konec avgusta in v začetku septembra bodo morali prestati še tisto, kar v SZ imenujejo »babje poletje« — sprejemne izpite, ki naj bi jim odprli pot na univerzo. Univerza se velika in močna vzpenja nad Leninskimi gorami in ima po mestu toliko filial, da bi človek po vsej priliki mislil, da študent v Sovjetski zvezi ni težavno biti.

In res je tako. Študent ni težavno biti, pač pa je težavno to postati. Naval na univerze je v poslednjih letih takšen, da so ga morali omejiti z izredno strogimi sprejemnimi izpiti; z izpiti, ki so tako strogi, da ponekod že izgubljajo smisel. Na nekaterih pravih fakultetah pride na vsako prosto mesto v prvem letniku deset kandidatov; ker so Rusi za umetnost zavzet narod, se jih na gledališke akademije prijavlja po osmdeset, do sto na vsako prosto mesto. Verjetno bi se zato ne zmogli preveč, če bi rekli, da v poprečju za vsako prosto študijsko mesto v vseh večjih univerzitetnih centrih tekmujejo po trije ali štirje mladi kandidati.

Vsi nimajo enakih možnosti. Razlike med mestno in deželsko šolo gredo običajno v korist mestnega kandidata, ki ima v mestu tudi sicer več možnosti za širjenje svojega duhovnega obzora. Protekcija in »pripočila« tudi niso povsem izkoreninjeni in zlobneži trdijo, da je »osipa«, to je odpadanje študentov v drugem in tretjem letniku, v prvi vrsti posledica tega, da se prenekači mladi učenjaki v univerzitetno učilnico pripeljejo skozi zadnja vrata in ne skozi sivo in rešetko sprejemnih izpitov. Zloben ali ne, je takšen argument tudi lozoben: pri tako tankem preresovanju kandidatov za mediokritete ne bi smelo biti prostora... Most med srednjo šolo in univerzo je v zadnjem času postal tako ozek, da se je sprevergel v družbeni problem. Tisti, ki so ga poskušali analizirati, so ugotovili, da re šiteva tega problema ni na univerzi, marveč v srednji šoli. Laboratorij za preučevanja delovnih resursov moskovske univerze je pred dobrim letom dni končal obirno študijo, ki naj bi pokazala, kam se usmerjajo tisti mladi ljudje, ki so po desetih letih splošnega šolanja dobili maturitetno spričevalo, »atestat zrelosti«. Teh namreč ni malo: sovjetska »desetletka« je postala precej množična in tako stopa z atestatom zrelosti v življenje več kot polovica mladih državljanov.

Pokazalo se je, da abiturienti izbirajo poklic manj glede na kategorije, kot so na primer plača, možnost napredovanja in povišanje kvalifikacije v izbrano stroko, ter bolj v skladu z možnostmi za nadaljevanje — izredno ali po večernih šolah — študija.

Tako se je pripetilo, da so »Mosfilma«, televizijski center in nekateri znanstveni inštituti dobili na svoje razpise po nekajkrat več prijav, medtem ko so po drugi strani podjetja tekstilne, prehranske, strojne in drugih industrij dobivala na dva tisoč razpisanih mest po petnajst ali trideset odgovorov.

Sociologom in socialnim psihologom je bilo kar brž jasno: šola ne daje prave profesionalne usmeritve.

Tudi sto kandidatov za eno mesto

Do leta 1953 so moskovske srednje šole dajale redno manj abiturientov kot pa jih je univerza potrebovala. Povsem normalno je bilo zato, da je srednja šola »proizvajala« v prvi vrsti kadre, ki naj bi nadaljevali študij na univerzi. In so ga tudi nadaljevali, kajti mest je bilo dovolj in tudi sicer skromnimi — stipendijami v tem času ni bilo težko. Leta 1954 se je prvič zgodilo, da je bilo abiturientov več, kot pa jih je visoka šola lahko prebavila. V letih 1956 do 1958 pa je v SZ prišlo, kot v drugih delih Evrope, do povojne populacijske eksplozije mladih: na univerzitetna vrata je potrkala prva generacija, ki se je rodila v prvih povojnih letih, se pravi v času, ko so se vojaki že vračali domov.

V teh treh letih, se pravi od leta 1956 do 1958, je bilo abiturientov dvakrat več kot prostih mest na visokih šolah. V tem času so se tudi prvi oglašili tisti, ki so menili, da bi bilo treba srednjo šolo reformirati. Od besed k dejanjem je bilo težko, posebej še zato, ker je v naslednjih nekaj letih priložnost upadel, na drugi strani pa so razširili univerzitetne kapacitete z izrednim in večernim študijem. Po tej poti je visoka šola absorbirala vseh tri in pol milijona abiturientov, ki so se morali začasno oprijeti ročnega dela.

V zadnjih letih pa se je problem pojavil še ostreje: abiturientov je več, zmogljivosti visoke šole pa do kraja izpolnjene. Po drugi strani pa v vrsti industrijskih panog manjka delavcev z boljšo izobrazbo, kot je sicer izobrazba priučnega delavca.

Kaže, da bo v teh tešavah sovjetska srednja šola prišla pod ogenj principialne kritike. Ze dve stoletji namreč velja gimnazij za ustanovo, ki pripravlja »urovinov« za umsko delo, se pravi kandidate za univerzitetni študij. Iz tega izvira, pravijo strokovnjaki, njena akademska narava, predvsem verbalni način učenja in pa privajanja mladega človeka na izključno miselno, intelektualno delo. V tem smislu sovjetska srednja šola še vedno ni naredila ničesar, da bi mladega človeka že zarana privadila k ročnemu delu, k delu s strojem, h konkretnemu načinu ustvarjanja dobrin. Ni mu dala, skratka, pravilne profesionalne orientacije, marveč ga je enostransko usmerila k umskemu delu.

V tem grnu tiči zajec, trdijo socialni psihologi, ne pa v strogih sprejemnih izpiti, ki porajajo mnogo nezadovoljstva, hkrati pa marsikje — kjer sto kandidati kandidira za eno študijsko mesto — izgubljajo smisel.

MARJAN SEDMAK

Forma viva 68

Žetinski samorastnik pod Opatovo goro

Na VIII. mednarodnem simpoziju kiparjev sodeluje tudi ljudski umetnik Peter Jovanovič

Visoko zgoraj Opatova gora, tu — levo od slikovitega baročnega pročelja, za katerim domuje znamenita gotška samostanska bazilika — nekaj trdne sence, hrastovine in ljudi. Rebus? Mogoče za nekatere, a ga ni težko razvozlati. Ze od začetka julijskih dni ustvarjata v tej zeleni tihoti na robu kostanjeviškega gradu prva letošnja formavovca D. Ciuca in T. Mitsuyuki, ki se jima je zdaj pridružil še 30-letni ljudski umetnik (ali naivec, kakor vam drago) Peter Jovanovič. Likovni samorastnik iz Spodnje Zetine pod plešastim Blegošem, sicer pa kmet.

Ze drugič sem v kratkem času tu, pa me vendar pozdravi že toliko novega. Najprej izgotovljen, zelo dekorativen prvi steber romunskega kiparja, pa tudi Japonec že zavzeto in prizadevno dela.

Peter Jovanovič je šele prišel sem, kjer pričakujejo še tri kiparje, pa ima že veliko pokazati. Zalotil sem ga sredi dela. Cepel je na lesenem odru in trkal s kladivom in dietom po pokončno stoječem hrastovem deblu kot žolna. Srednjevelik suhec z brki, nekam zadržan, pa vendar prijeten sobesednik, ki je vsak čas pripravljen tudi na nasmeš. Taka sem si zapomnil, ko sem ga pred dobrim letom obiskal na njegovem domu v Spodnji Zetini. Tistikrat se je tudi razodel, da ga vleče dol v Kostanjevico...

No, in zdaj je tu. — Saj je dobro, da sem prišel, a kako me je pa tudi trah... je rekel preprosto in se nasmešnil. In zakaj je prišel tako pozno? — Čakala me je košnja in takoj, ko sem končal z njo in popopravljal še to in ono najnujnejše, sem se poslovil. Do srede avgusta moram biti spet nazaj, kajti tedaj me spet čaka delo.

Peter Jovanovič dela kot mrvilja. — Ze ob pol šestih sem tu, le kosit grem, potem se spet vrnem in ostajam do večera. Saj zato sem tudi tu, da delam. Sicer pa mi ni težko, ker sem vajen garati in ne poznam postopanja.

Potem pojasnjuje z besedami, ki so redke kot oblaki na sončnem popoldanskem nebu, kaj bo napravil. Kmečko družino: možaka s cigareto in nahrbtnikom, ženo, dva otroka. Nikjer ne vidim kakšne skice. Na tistem delu debela, ki ga še ni doseglo dieto, je le nekaj risov s kredo. — Nikoli ne delam po skici, tokrat pa še posebno nisem maral, ker bi moral potlej napraviti prav takšen kip, je povedal.

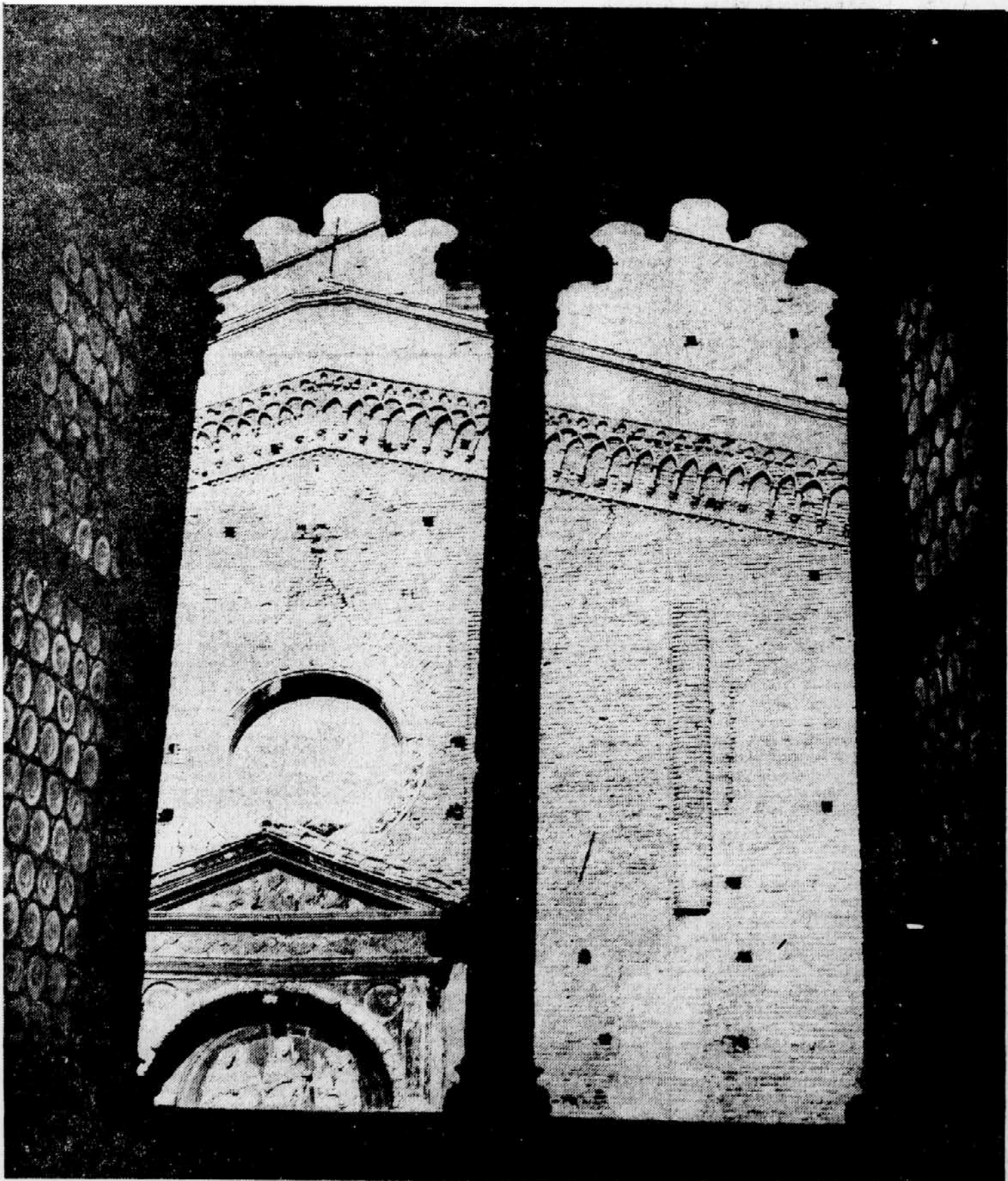
Peter Jovanovič je rad risal že tedaj, ko je obiskoval osnovno šolo v Javorjah. Končal je pet razredov, potem je ostal doma. Odtlej kmetuje, riše, oblikuje skulpture iz lipovine, oreha ali hrastovine. Sam pove, da ima okrog 250 risb, za katere bi dal roko v ogenj, da so dobre. In tudi precej kipev. Vselej upodablja svet, v katerem živi. Kmetje in kmetice, njihove otroke. Doslej je imel Peter Jovanovič že dve samostojni razstavi svojih skulptur: prvo v loškem muzeju, drugo v kranjski mestni hiši, kjer bo letos spet razstavjal.

V bližini je zagrgala ročna motorna žaga in se za nekaj časa zarezala v pogovor. Potem, ko je ropot ugasnil, Peter ni mogel prehlaviti Kostanjevice in tudi galerije na prostem ne. Le nad eno skulpturo se je spotaknil, rekoč, da je bolj podobna deski kot umetnini, ki bi o nekem pripovedovala.

— Skoda, je rekel nekaj zajetno. Je moje delo v vrhu premoletno kajneto. Možaku sem hotel napraviti koš, a je premalo lesa. Le toliko ga je, da bo mogel nositi nahrbtnik... Hvalil sem mir, ki ga je tu za izvoz, pa me je Peter zavrnil, da ni vselej tako: — Hudo je, kadar prihajajo ljudje na ogled. Klepečejo, vprašujejo, pa tudi grajajo. Romun in Japonec sta srečna, ker ne razumeta po naše... No, tudi sam si pomagam tako, da se sprenevedam, kakor da jih ne razumem...

Poslovila sva se. Spet je cepel na lesenem odru in trkal s kladivom in dietom po pokončno stoječem hrastovem deblu kot žolna.

N. R.

JOCO ZNIDARŠIČ: DETAJL IZ URBINA

Kulturni spomeniki

Gospa z balkona

O restavratorskih delih v dolini Krke

Restavratorjeva roka je tipala za podobo otoškega gradu, za tisto, ki je že nekaj stoletij skrita pod ometom, da smo si jo le težko predstavljali. Stolejta so dala gradu svoj pečat: številne dozidave so bile potrebne in dela so večkrat opravljali domači ljudje. Simon Debelz si je vklesal ime na podpornik balkonskega stolpiča leta 1730, drugi se niso podpisovali: njihove hrapave roke so bile brezimne. Že pred časom obnovljeni otoški grad je dal slutiti, da se bo dalo z restavratorskimi posegi še marsikaj narediti. Letos je prišel na Otočec restavrator in akademski slikar Viktor Snoj, da bi izvalil izpod ometa vse, kar se nam zdi sedaj tako zelo zanimivo, saj stare arhitekture ne moremo pristno doživljati brez barve. Otoškemu gradu je sedaj vrnjen barvni izraz.

Naslonjena na kamnit podstavek

»Tu se bo dalo še marsikaj narediti,« je povedal Viktor Snoj, ko mi je razkazoval freske na vhodnem balkonskem stolpiču osrednje stavbe. In res, nekaj tednov kasneje so bile freske znova ujele v okviru, tako da dajejo vtis sklenjene enote. Ob tem je restavrator odkril podobo ženske, ki stoji z rokama na kamnitem podstavku ločujočem freske, in zvedavo gleda na dvorišče gradu. Tudi ostale freske, moški s sokolom, moški, ki kleči pred plemečem (morda Turkom), je restavrator tako obdelal, da so izgubljene površine znova zaživele. In ko restavrator z nemalo navdušenja pripoveduje o delu, ki ga še čaka (obnavljanje stene pri vhodu, kjer je bila svojčas znamenita sončna tura), ne more mimo tega, da ne bi poudaril, da je restavriranje naročil hotel Otočec, torej gospodarska organizacija, ki ve, da so tudi dela še kako v prid našemu turizmu.

Neznani kamnosek Debelz

Prvi balkonski stolpič je imeniten zaradi fresk, drugi, ki ga je prenavljal Simon Debelz dvesto let kasneje (v osemnajstem stoletju), pa nam na moč lepo pokaže okus tistega časa. Prvi stolpič je poln fresk s prizori iz takratnega življenja, to je časa pozne renesanse, drugi pa je bolj tog: na robovih so kvadratne oznake, ki naj bi ponazorile kamen in s tem močno in solidno gradnjo. In v stilu tega balkonskega stolpiča je obnovljen oziroma restavriran ves ostali del osrednje stavbe v otoškem gradu. Čudoviti domnik s posebno izrazito oblikovanim okrasjem v poljih nosi letnico 1761: vsako polje je drugačne oblike. Rustikalna gradnja in barva, ki jo je ne-

koč nosila ta stavba, je znova živo pred nami.

Pota dolenskega turizma so prav gotovo tesno povezana z obnavljanjem kulturnih spomenikov. Restavrator Viktor Snoj bo v kratkem začel na Mirni, skupaj z akademskim slikarjem Moletom, z odkrivanjem poslikanih površin v cerkvi, kjer so pred leti odkrili imeniten zbor muzicirajočih angelov. Pa ne samo Mirna: vrsta znamenitih kulturnih spomenikov čaka restavratorje. Kadar se ustavimo na otoku sredi Krke, se v mislih ustavljamo še pri vrsti gradov v dolini te reke. Razmišljamo o žužemborskem gradu, za katerega se zadnje dni tako živo zavzema krajevna skupnost, razmišljamo o Soteski, kjer gre po slu znameniti Hudičev turn (v njem se skrivajo lepe freske, ki pa zaradi slabega ostrreja propadajo), razmišljamo o Starem gradu, postavljenem na zeleno preprogo vinskih gor, pa o Hmelniku, kjer je v na pol porušeni stolpu zraslo drevo in o katerem pripovedujejo ljudje, da v njem ponoči straši... ko se v viharjih nočeh podirajo stene.

Pota dolenskega turizma so speljana h kulturnim spomenikom. Novomeška občina je med najbogatejšimi (po kulturnih spomenikih, da ne bo pomoto). Sedaj je še čas, da se jih zaščiti. In Medobinski zavod za varstvo spomenikov to ves čas poudarja. Kako pa bo jutri, če se ne bomo pravi čas zganili, vemo...

Otoški grad, ki je letos poleti zaživel v svoji nekdanji podobi, je postal eden pomembnih kulturno zgodovinskih spomenikov, ki dajejo našemu turizmu več, kot smo pred leti pričakovali. V Novem mestu menijo, da je v bližini še več takih Otočecov, še več takih kulturno zgodovinskih spomenikov, zaradi katerih je Dolenska še bolj zanimiva.

O tem je razmišljal tudi pisec teh vrstic, ko je bil te dni na Otočcu in se je restavratura bližala 30 stopinjam. Zato je bilo razmišljanje toliko bolj vroče.

PETER BREŠČAK

ZOB ČASA

Akcija „Teater“

Sto gledaliških dni

Zbiranje denarja na sansko-unskem področju

V gledaliških krogih Zagreba, Beograda, Banjaluke in Sarajeva je pravkar senzacionalno odjeknila novica, da so mesta in vasi sansko-unskega področja (iz Bosne: Bosanska Dubica, Bosanska Kostajnica, Bosanski Novi, Ključ, Kozarac, Ljubija, Prijedor in Sanski Most, ter iz Hrvaške: Kostajnica, Dvor na Uni, Dubica in Novska) zbrali milijone dinarjev, da bi organizirali akcijo »Sto gledaliških dni«. Denar so zagotovili: medrepubliška kulturnoprosvetna skupnost sansko-unskega področja, gospodarska podjetja in občine v omenjenih krajih, prav tako pa so zagotovili finančna sredstva tudi občani z vplačevanjem abonmajev.

Akcijo so na kratko poimenovali »Teater«. Pri konkretnem uresničevanju te v naših kulturnih razmerah edinstvene zamisli sodelujejo delovne organizacije in občinski skladi za kulturo, ki prispevajo del sredstev v znesku 10 milijonov starih dinarjev, in domovi kulture iz desetih krajev, ki prispevajo nadaljnjih 10 milijonov starih dinarjev in ki tudi organizirajo gledališke predstave. Z denarjem, ki so ga zvečine že zbrali in ki ga zbirajo, bodo omogočene predstave štirih zagrebških gledališč, dveh gledališč iz Sarajeva, gledališča iz Banjaluke kakor tudi predstava Savremenega pozorišča iz Beograda. Vsak kraj na sansko-unskem področju, ki sodeluje v tej akciji, bi si v desetih mesecih ogledal deset izbranih gledaliških predstav oziroma vsak mesec po eno predstavo.

Ni še potrjena novica, vendar pa pričakujejo, da bodo to zares izvirno potezo so-financirali tudi republiška sklada Hrvaške in Bosne in Hercegovine s po pet milijoni starih dinarjev in republiški sklad Srbije z dvema milijonoma starih dinarjev. Organizatorji bi plačali gledališču po predno za eno predstavo 300.000 starih di-

narjev. Skoraj vsa gledališča, ki so začela sklepati pogodbe o svojih nastopih na sansko-unskem področju, so obljubila, da bi za isto ceno razen večerne dala tudi popoldnansko dijaško predstavo. Nekatere predstave, kot na primer zagrebška »Stilne vaje« z zgolj dvema nastopajočima, bodo celo precej cenejše, zato da bo organizatorjem mogoče odkupiti tudi dražje predstave.

Zanimivo je, kakšen odmev je imela med mnogimi gospodarsko močnimi ali solventnimi podjetji ta akcija, ki je nedavno imela značaj ljudske volje in neke vrste plebiscita. Upravni odbor rudnika železne rude v Ljubiji je na primer sklenil dati iz sredstev za dotiranje javnih prireditelj milijon starih dinarjev. Predsednik občinske skupščine v Sanskem mostu pa je zelo logično sklenil pogovor o akciji »Sto dni gledališča« s temile besedami: »Izplačalo se bi nam dotirati pet predstav pri na pol prazni dvorani,

pri šesti bi bila dvorana že polna.« K novici o bližnji akciji, ki naj bi se začela v septembru) je predsednik občinske skupščine v Bosanskem Novem Nikolu Živković pripomnil: »Zamisel o »Teatru« je treba pozdraviti. Strinjam se s predlogom, da bi v dvorani za novsko občinstvo dvorano v Upor na Uni, zlasti če bi v ceno predstave vračunali znižane cene za avtobusni prevoz abonmentov. Novi namreč še nima doma kulture. Dvor pa ni daleč.«

Gledališke predstave bodo torej celo z izrednimi avtobusnimi zvezami močnejše povezale mesta, ki na polju kulture niso mogla imeti povezave.

Če ne bi pomagale gospodarske organizacije, bi šla akcija po vodi. Direktorja »Bosne« in gozdnega industrijskega podjetja »Kozara« sta na primer povedala: »V naših kolektivih kakor tudi v kmetijski za drugi in krajevni skupnosti bomo sprožili predlog, da bi tudi v naši Kozarici zagotovili milijon starih dinarjev dotacije, tako da bi tudi mi gledali vsak mesec po eno gledališko predstavo.«

Da bi bile predstave čimbolje izbrane, so organizatorji povabili gledališke kritike iz Zagreba, Beograda, Sarajeva in Banjaluke, naj predlagajo, katere predstave bi najbolj prišle v poštev za odkup. Kritiki so se rade volje odzvali prošnji. Potem ko so dali več predlogov, s katerimi predstavami naj bi šla gledališča v te kraje, so organizatorji napravili dokončni izbor in ponudili gledališčem tudi odkupno ceno za izbrane predstave. Marsikoga utegne zanimati, koliko bodo sansko-unski organizatorji akcije »Sto dni gledališča« plačali gledališčem iz Beograda, Zagreba, Sarajeva in jeva in Banjaluke za predstave. Očitno to ni majhen denar: gre za vsote, ki krijejo celo ekonomsko ceno gledališke predstave.

Narodno kazališče iz Banjaluke bo na primer dobilo za dve svoji odkupljeni predstavi (Pecijev »Vozel« in Držićev »Skopuh«) 5.300.000 starih dinarjev. Beograjsko Savremeno pozorišče bo dobilo za predstavu Lole Djukića »Bog je umrl zamane« z Miodragom Petrovićem-Okaļjo v glavni vlogi 6 milijonov starih dinarjev. Zagrebška gledališča (Teatar Ith, Hrvaško narodno kazališče, Zagrebško dramsko kazališče in Komedijska) bodo dobila 13 milijonov starih dinarjev (za predstave »Stilne vaje« s Petrom Kvirgićem v glavni vlogi, Osbornov »Epitaf za Georga Dillena« in Držićev »Tripče de Utolče«), sarajevsko Narodno pozorišče pa bo dobilo za predstavu Schigallove »Ljubezni« 1.800.000 starih dinarjev. Da bi bile predstave razprodane, so organizatorji sklenili z avtobusnimi podjetji pogodbe o prevozu potnikov za pavšalno nižje cene. Za avtobuse pa bodo leto dni naprej določili natančne vozne rede, ki jih bodo razdelili tudi občanom. Da pa bi bilo gledališčem lažje izpolniti s pogodbami določene obveznosti, so jim ponudili termine tridnevni, petdnevni ali desetednevni turneje, v katerih bi nastopali nepretrgoma.

Kot torej vidimo, je to zares ena med najboljšimi organiziranimi akcijami, ki naj bi ponela med ljudi gledališko kulturo in za katero so dali idejo in pobudo v mestih in vaseh samih brez posredovanja višjih forumov in brez okrožnic. Mar to ni nauk tudi drugim našim področjem, da izrabi najboljši umetniški dosežke v kulturnih središčih in s tem vrnejo kulturnim središčem vero in nujno in koristno poslanstvo umetnosti, ki ni last samo petih ali petdesetih mestnih kulturnih bonvivancev, ampak tudi prebivalstva po več sto kilometrov oddaljenega od kulturne elite.

JOZO PULJIZEVIČ

ORDAN PETLEVSKI: APEL, 1963, OLJE

Naši sodobni slikarji in kiparji

Ordan Petlevski

Ordan Petlevski, rojen 24. avgusta 1930 v Prijetu, je leta 1955 končal akademijo za likovno umetnost v Zagrebu. Tu tudi deluje že vrsto let kot neodvisen umetnik. Sodeloval je na številnih razstavah jugoslovanske in tuje umetnosti doma in v tujini, med drugim 1959 v Mexico-Citiju, Veracruzu, Capetownu, Ottavi, Leningradu, Moskvi, Parizu, Bradfordu, Benetkah, 1960 v Nici, Tokiju, Amsterdamu, Luganu, 1961 na Dunaju v Wiesbadnu, Londonu, Wolframsu, Parizu, Lausannu, Sao Paolu, 1962 v Stockholmu, Rimu, Parizu, 1964 v Parizu, Beogradu, Benetkah, 1965 v Zielone Gory, Zeleni, 1966 v Krakovu, Lausannu, 1967 v Tokiju, 1968 v New Delhiju. Sarajevski razstave: 1961 — Pariz, 1962 — Zagreb, Beograd, 1963 — Pariz, 1968 — Sarajevo:

Nagrade: 1959 — mednarodna nagrada za slikarstvo na I. bienalu mladih, Pariz, nacionalna nagrada na III. mednarodni razstavi grafike, Ljubljana 1960 — premija Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti na I. jugoslovanski razstavi grafike, Zagreb, 1961 — nagrada za slikarstvo na I. trienalu likovnih umetnosti, Beograd, nagrada za slikarstvo na IV. Salonu, Reka, nagrada občinstva — srebrna medalja na mednarodni razstavi v Lausanni, 1962 — nagrada mesta Zagreb za slikarstvo, 1964 — nagrada za slikarstvo Muzeya sodobne umetnosti v Skopju, na II. trienalu likovne umetnosti, Beograd (nagrada odbil), 1965 — zlata medalja na mednarodni razstavi, Zielone Gory (Poljska).

Enformel, reakcija na ostro, kompozicijsko togo vezano geometrijsko abstrakcijo, je ob koncu petdesetih in začetkom šestdesetih let predstavljal svojevredno sprostitev: kajti slikarji so odkrili tedaj prve forme v kakršnekoli že pojavnosti, temveč vsem oblikam skupno srž — materijo. Sproščeno slikarskega akta, ki je končno v Ameriki rodila tako imenovano akcijsko slikarstvo, ko se slikar prepustil na videz (a v bistvu racionalno vodnemu) avtomatizmu, je v tem smislu pripeljal v zadnji konsekvenci do nove vrste naturalizma: kajti borec se zoper znanstveni naturalizem oblik, je slikar v svojem novem dejanju vendarle ustvaril podobo, ki je dejansko pa predstavlja abstraktni naturalistični izsek iz anorganske ali organske prirode, kolikor ga lahko tako definiramo prav zaradi te njegove podobnosti z realnostjo, čeprav se mu ne da natančno določiti provenienca.

Negativne posledice tovrstne sprostitve so se v jugoslovanski sodobni umetnosti ispričale zlasti v preraščanju enformela v stil, v tisti končni, vseh podobnosti očičen ustvarjalni, recimo tudi izpovedni akt, ko zato ni bilo nobene zvrste, tako da ga je začela prevzemati drug za drugim vrsta jugoslovanskih slikarjev, sicer predstavnikov figurativnih tendenc (tja do čvrstege realizma); postalo so tako brez noč psevdosodobne, boljše psevdosodobne, ko je tudi fakturo naslikane človeške figure, predstavitelj tako imenovani enformel, v pozitivnem smislu, če torej upoštevamo poglavitni trend jugoslovanskega slikarstva, je enformel vodila in usmerjala vezanost na primerne organske in anorganske strukture mikro in makrokosmosa. Enformel je tedaj pogojil razvoj novega naturalizma v najboljšem pomenu te besede, saj ga je porodila čista likovna ideja o sprostitvi duha in o odkritju trajne, nespremenljive realnosti.

Večina pregledov modernega jugoslovanskega slikarstva postavlja Ordana Petlevskega, v zagrebškem kulturnem prostoru izsolanega in delujočega Mako-

donca, za primerne nosilca idejnosti enformela. To vsekakor drži, saj ga je kot enformelista visoko ovrednotili tudi v tedanjem času najbolj kompletni kritični svet v Parizu, medtem ko globlje spoznanje njegovega izraza govori o vsem pravi kot o tem, da bi Petlevski pristal samo na sanovno osvoboditev oblike in na siceršnjo popolno pasivnost. Narobe, ves njegov razvoj poteka natančno in se kot tak nadaljuje od umetnorfoze nasilnega predmeta v predmet — sliko in predmet — pojem (realizem — naturalizem — abstrakcija) (po Igorju Zidicu). Od preproste risbe ženskega akta in kubističnega tihotajza na mizi v mehki, sveži ravnini in z značilnimi zenitnimi akcenti do že v naslednjem, 1957 letu na platno ujeta satovja — do »urbanizma« ciganskega naselja, ki predstavlja prav gotovo poslednje delo pred stopnjo predmet — slika, in nato dalje — do vseh tistih embrionalnih zametkov, praelic, praorganizmov, lahko sledimo izredno ekspresivno napetost, ki ve je iz oblik, razdružujočih se v nadrealni morbidnosti s podobno notranjo, nenehno ključno rastjo, kot jo posredujejo v neki meri Miheličevi prepleti in spleti, toda s še poudarjeno vizionarno dramatičnostjo. V tem neprestanem vrtenju je neminljiv vir — toda ne sestavljanja in razstavljanja amorfnih mase zaradi spreminjanja kontnega obrisa ali menjavanja barvite skale Ordana Petlevskega. Jamstvo zato je njegova slika, izhodišče na vizija, vezana na barvitost slikovnega makedonskega pejzaža, na strukturalizem narodnih vezen in tkanin oziroma na idejnost — na slikarjev prodor v notranjost, v misterij patriarhalne arhaike. V delu Petlevskega je bila nacionalna nota presežena v največji mogoči, kulturni meri — hkrati je bila izhodišče in vodilo v slikarjevo ustvarjalnost, ne da bi ga s svojimi zunanjimi oblikami kakorkoli utesnjevala. Pač — v tem pogledu, da je umetnik v svoji temperamentni zadržan, da ne pozna niti ne mave prislusnih drugičnim razmerjem, da ne more drugače, kot da se izraža v abstraktno deklarativni, a nikoli obtožujoči simbolnosti.

ALEKSANDER BASSIN

Rašiška četa

Odlomek iz zgodovine

Ob praznovanju dneva vstaje na Rašici

Po tritedenskem bivanju na Samotorici je Rašiška četa 28. okt. 1941 odšla nazaj na Gorenjsko. Komisarju Marjanu Rožancu in Antonu Šturmu pa je Glavno poveljstvo sporočilo, da je Rašiška četa pridružena Kranjski četi, ki se je takrat zadrževala na Pasji ravnini, do nje pa naj bi borce Rašiške čete pripeljal Matevž Likovič-Matko.

V noči med 28. in 29. oktobrom je Rašiška četa nedaleč od Grmade v Dolomitih prestopila nemško-italijansko okupacijsko mejo. Likovič, ki je bil v krajih pod Grmado kot domačin dobro poznan, je kmeta Franca Kalana iz Lípniča pri Sv. Barbari preprosil, da je vzel partizane pod streho. Kalan jih je nastanil v hiši in na seniku (vsega jih je bilo okrog 30). Dne 30. oktobra ob 17. uri so kljub zapadlemu snegu nadaljevali pot proti Pasji ravnini. Pri Kalanovih je ostala Angelca Černe. Likovič se je zvečer vrnil in ko je začelo pri Kopačevih goret, sta Kalanove zapustila.

Ko so šli borci, zvečer 30. oktobra, mlado kmetije Prtiskar, jih je opazil gospodar Franc Baselj. Zjutraj, 31. oktobra, je odšel v Skofjo Loko, kjer je gestapu povedal, da je šla proti Kopaču večja kolona partizanov.

Ker je bilo že pozno ponoči in pot zaradi zapadlega snega zelo težavna, so partizani ostali pri Kopačevih. Na Pasjo raven pa sta odšla Anton Šturm in Ludvik Bradško. Z dovoljenjem gospodarja Kopača so partizani naslednji dan, 31. oktobra, postopoma prihajali v hišo in kuhinjo, kjer so si osuševali obleke, nekateri pa pripravljali kosilo. Ostali borci na seniku pa so čistili mokro orožje. Nepravilne borce so Nemci obkolili. Prtiskar jih je pripeljal prav do Kopačeve hiše. Nemcev je bilo 40. Partizane, ki so bili v tistem času v hiši in kuhinji, so Nemci aretirali. Jurija Zajca, ki se je skrival v klet, so na zverinski način ubili. Ustrelili so tudi Slavka Kraljiča, ko je skušal pobegniti. Od aretiranih partizanov: Leona Zajca, Mirka Knapiča, Martina Jurija, Vinka Mikuža in Edija Giorgionija so zahtevali, da jim povedo, kje so še ostali partizani. Ko jim je Vinko Mikuž povedal, da so na seniku, so Nemci poslali tja domačega sina Franca Fojkarja z naročilom, da naj se partizani vdajo. Ker se partizani niso odzvali, so jih Nemci napadli. Boj je trajal dalj časa. Na strani partizanov je padel smrtno zadet medicinec Vinko Železnik iz Slovenjega Gradca. Padlo je tudi več Nemcev, baje je bil med njimi tudi komandant bataljona. Med bojem so Fojkarja ponovno poslali na senik, da bi Nemcem, ki so silili za njim, odprli vrata, pri tem sta na dvorišču padla dva Nemca, ostali pa so zbežali nazaj v hišo. Nemci so nato hoteli zažgati senik. Poslali so tja partizana Vinka Mikuža iz Kozarij, da bi z žerjavico zanetil ogenj, ki so ga partizani nato pogasili. Medtem pa je odšlo v Skofjo Loko nekaj Nemcev s Francem Fojkarjem, ki jim je bil za vodilca, da bi pripeljali okrepitve.

Nemci so hoteli na vsak način senik zažgati, zato so vnovič poslali tja Vinka Mikuža. Ta je polil seno in ga zažgal. Tudi ta ogenj so partizani pogasili.

Položaj je bil za partizane na seniku nevarčen; sklenili so prebiti se z jurijem skozi sovražnikov oborožbo. Prvi je iz senika skočil Ivan Zajc, za njim pa Valentin Zaletež-Tilen in Cveto Novak-Iztoč; sledili so jim še vsi ostali. Med prebijanjem je padel partizanovinec, čevljar iz Most pri Ljubljani. Pokopali so ga, zavitega v vojaško odejo, pod Sv. Ožboltom. Ko je pri Kopačevih začelo goret, so bili borci že pod Toščem.

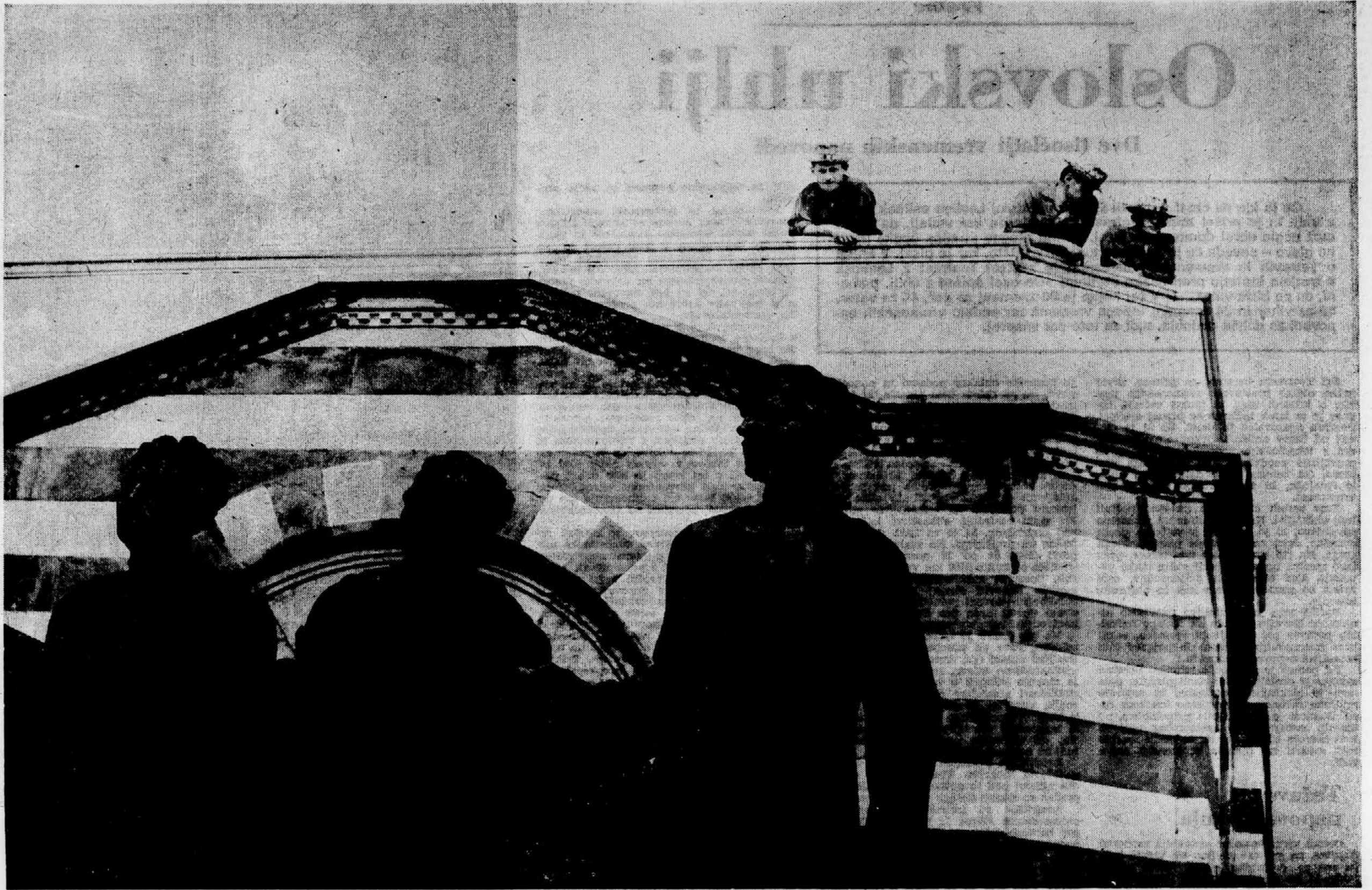
Zajete partizane Mirka Knapiča, Martina Jurija, Leona Zajca, Edija Giorgionija, Vinka Mikuža in sedemčlansko družino Franca Kopača so Nemci odvedli v skofjeljske policijske zapore, kjer so že naslednji dan, 1. novembra, Kopačevce družino poslali domov, partizane pa 4. novembra prenesti v begunjske zapore in jih 11. novembra (razen Vinka Mikuža, ki je bil ustreljen 3. januarja 1942), ustrelili kot talce v Dragi pri Begunjah. Jurija Zajca, Mirka Kraljiča in Vinka Železnika so Nemci pokopali na Kopačevem sadovnjaku, svoje ubite in ranjene pa so odnesli v Skofjo Loko. Nemci so Prtiskarju zaupali, da sta v boju padla dva njihova in da imajo dva ranjena. Pozneje se je govorilo, da je pri Kopačevih padlo 12 Nemcev.

Naslednji dan, 1. novembra, je na pogorišče Kopačevih prišla posebna nemška komisija, nakar so okoliški kmetje morali pogorišče prekopati. Na veliko začudenje Nemcev so na pogorišču našli le zgoznelo truplo Vinka Železnika. Pričakovali so, da bodo tam našli še ostale partizane. Zato so se Nemci znesli nad Luksemburžani, ker so partizanom omogočili beg iz obroča. Nekaj od teh jih je bilo postreljenih, ostali, ki so sodelovali v boju pri Kopaču, pa so bili iz Skofje Loke premeščeni drugam.

Izdajalca Franca Baselja je 1. decembra doletela smrtna kazen. Tisto jutro so ga našli mrtvega ob cesti nedaleč od Kopačeve kmetije z listkom na prsih, na katerem je pisalo: »Tako se bo zgodilo z vsakim iz dajalcev.«

Borci Rašiške čete so ponovno odšli v Ljubljansko pokrajino, kjer so se pripravljali na večje sabotažne akcije.

TEREZIJA TRAVEN

IVAN DVORŠAK: ŽIVI IN MRTVI

France Bevk

Doživel sem vojaški upor v Radgoni

V noči med 23. in 24. majem l. 1918 se je bilo uprlo vojaštvo v Radgoni. Bil sem priča tistih dogodkov. Malo prej sem se bil pripeljal iz Odeše, ko so mi po amnestiji cesarja Karla brisali oznako »politično sumljiv«, zaradi česar so me bili poslali prej na fronto kot v oficirsko šolo. Zdaj so me poslali v oficirski tečaj. Ker sem se na poti predolgo zamudil, posebno na Dunaju, kjer sem imel več znanecv, nisem ujel začetka tečaja v Mürschlagu. Zaradi tega sem do začetka novega tečaja ostal pri kadru v Radgoni, kjer so me dodelili stotnijski pisarni.

Bilo je že četrto leto trpljenja, ko je bilo že vsakomur jasno, da sta Nemčija in Avstrija izgubili vojno. Znana majska deklaracija in glasovi, ki so jih jugoslovanski in češki poslanci dvignili v dunajskem parlamentu, niso ostali brez odmeva. Tudi Italijani, ki so poleg Slovencev sestavljali sedemdesetdeset pešpolk, so bili vse prej kot navdušeni za Avstrijo. Odlodilni za dva upora so bili tisti vojaki, ki so se vrnili iz ruskega ujetništva in so jih npr. v konjske hleve na dvorišču Kodoliceve vojašnice. Po mojem mnenju so bili prvi poglavitna iskra upora. Pretrpeli so že smrtno grozo fronte in vso bedo in mučo ujetništva, zdaj so upali, da jih bodo pustili pri svojih družinah. V množicah smo jih srečavali na poti iz Ukrajine, ko jih je hrepenje gnalo domov, in vse je zanimalo le eno, ali jih bodo zopet gnali v smrt? Nič določnega jim niso vedeli odgovoriti. Kmalu so sami zvedeli. Dobili so nekaj tednov dopusta, nato so jih znova vadili za pekel na italijanskem bojišču. To je bilo preveč za ljudi, ki so razen tega doživeli okto-brsko revolucijo. Večina izmed njih je bila prežeta z revolucionarnim duhom.

To so bili po mojem osrednji vzroki, ki so zanetili upor. Začeli so ga prav tisti vojaki, ki so se vrnili iz ruskega ujetništva. Izbruhnili je nenadoma, saj se nihče ni pripravil nanj, dasi je bil v duši vsakdo zanj dozorel.

To je moja misel. Opisujem samo dogodke, kot sem jih tisto noč sam videl in doživljal ali so mi jih tedaj opisovale priče, katerim sem moral verjeti. Nekatero podrobnost v začetku upora bržkone nikoli ne bodo do kraja pojasnile. Zivo se spominjam večera 23. maja. Tisti večer sem bil določen za nadzornika vrat (Torinspektion) v Kodolicevi vojašnici, kjer je bila nastanjena druga četa. Sede na klopi ob vratih sem v medli svetlobi bral — tega se dobro spominjam — Ibsenovno dramo »So vračnik ljudstva«.

Bilo je nekaj minut pred deseto uro v vojašnici je bilo vse tiho. Vojaki, ki ni so imeli dovoljenja za izhod, so polegli, le

redki so še postopali po dvorišču. Nenadoma se je z ulice oglašilo glasno petje. Nato se je slišalo vpitje in vzklikanje, vrisk in kriki. Vojaki, ki so se vračali v konjske hleve na dvorišču, so dajali duška svojim občutkom nezadovoljstva. Nekoliko so se opili, sem si mislil, in se razvneli; ko pojdejo spat, se bodo pomirili. Kot so mi povedovali pozneje, je tisti večer v neki radgonski gostilni sedelo več vojakov, ki so ob pijači razgledali zaradi aretacije račun-skega podčastnika Andreja Melihna. Imel je hujšakolci nagovor in vzklil: »Živela Jugoslavija! Menda je bila resnica nekoliko drugačna. Melihen je vprico svojih tovaršev navdušeno govoril o jugoslovanski deklaraciji, nakar so ga zgrabili. Tovariše je razburila in bolela njegova aretacija, zato so dajali duška svojem razpoloženju.

Vpiti se je približevalo, vojaki so stopili na dvorišče. Vzklili so se nadaljevali, padli so klci na upor. Naključje je hotelo, da tisti večer nobenega oficirja, četovodje ali narednika ni bilo v vojašnici. Slišal sem nekoga ki je miril: »Tih! Pojdite spat! Vojaki so se že za hip pomirili, vzklili so potisali, ko se je nekdo znova razvnel in udaril po oknu, da se je razbila šipa. Nato je kričal in razbijal šipo za šipo. To je bilo kot znamenje za upor. Kri je zagorela. Nekdo je skočil po puško iz usteli v zrak

Strel je rezko odmeval nad poslopji. In še eden. In zopet. Klic: »Po puške, na upor! Hiteli so po puške in streljali v zrak. »Vsi ven! Puške v roke! Na ulice! Nekateri vojaki so ubogali na prvi klic in s puškami stekli z dvorišča. Drugi, plašljivi, so se raje potuhnili. Padli so strelili v stene hlevov: »Vsi ven, ali vas pobijemo! Kmalu so bili vsi v orožju. Z ulice so se razlegli prvi strel.

Ti strel so priklicali oficirje, ki so bili zbrani v menzi. Pri vojašnici so trčili na skupino vojakov. Padel je strel. Neki oficir je bil ranjen v rebro. Drugi so pobegnili in ranjenca vlekli s seboj. Po stranskih ulicah so pritekli na trg in polegli v strelce. Pre

Začela se je bitka. Upora so se udeležili le povratniki iz Rusije in druga četa, ki so jo s silo naglani iz poslopja. Pridružila se je vojašnica poveljstva, ki je bila v bližini. Druga četa so bile nastanjene na radgonskem gradu in v barakah za gradom, a oddelek strojnici pri železniški postaji. Ti niso vedeli za upor, nanj jih je opozarjalo le streljanje v mestu.

Večina vojakov se je zaradi plašljivosti ali nerazumevanja izognila bitki. Le malo je bilo tistih, ki so ležali na ulici ob vojašnici, se branili ali napadali. Primanjkovalo je municije. Tedaj so v vojašnico vdrli štirje uporniki z bajoneti na puškah. Neki kor-poral, doma iz Idrije, jim je bil povedal za zabo- ostrih nabojev, ki je čakal na podstrešju na vojaške vaje. Odvlekli so ga na ulico. Kljub temu je bil položaj od hipa do hipa brezupnejši. Okrog polnoči so na trgu zaregljale strojnice. Oficirji so bili poklicani na pomoč oddelek strojnice. Dolež uporniki niso imeli izgub. Kmalu se je z ulice razlegnil krik prvega ranjenca.

Toda le eni so bili pripravljeni tvegati vse, tudi življenja, a nekateri drugi so izrabili to prilžnost za ropanje. Vlomili so v vojaško kantino. Konzerve, steklenice ruma in konjaka, sir in ribe, vse je kopnelo pred njimi. Sodček vina se je naglo praznil. Dva veseljaka sta si do komolcev zavahala rokave, točila zastoj in pijačo ponujala z obsežanskim humorjem. V veliki posodi je na razbeženem ognjišču vrela mast, v kateri so odskakovali rezni mesa, ki so ga našli v četni kuhinji. Bilo je smešno, kako so prijemali kose pečenke, jih metali z dlani v dian in še vroče použivali. Nekateri so vdrli v pisarno, uničili nekaj knjig, pobrali denar, se v skladišču nanovo preoblekli, natrpali v nahrbtnike vojaških čevljev in izginili na Maržarsko.

Pr eden je napočila zarja, je bilo skladišče izropano, vino popito, ognjišče mrtlo. Vojaki so se stisnili vsak v svoj kot, le nekateri so se še kot senice potikali po dvorišču. Strel na ulici so bili vedno redkejši. Nihče več se ni upal pred strojnico, ki so zdaj pa zdaj zaregljale. Ob prvi zarji je utihnil zadnji strel. Upornikom je zmanjkalo streliva, hkrati pa so spoznali, da bi bil vsak nadaljnji upor zaman. Nekateri so izstrelili še slepo patrojo, da bi z zadimljenjo cevjo zabrisali sled svoje udeležbe pri uporu in legli. Ta ali oni pa je pobegnili.

Ob petih zjutraj se je upal prvi podoficir stopiti na dvorišče in v vojašnico. Bil je to neki pivovarski Vipavec, ki se mu ne spominjam imena, narednik, ki je bil z vsemi tovariški, zato ni imel sovražnikov in je vzbujaal zaupanje. Od daleč nam je zaklical: »Kakšne neumnosti pa počenjate fantje! Ni se jazil ali nas zmerjal, imel je zaskrbljen obraz. Takoj nas je postrojil na hodniku v prvem nadstropju. Pokazati smo mu morali svoje kovčke in nahrbtnike. Pre

brskal je vse. Pri enem je našel steklenico ruma, pri drugem polovico komisja, pri na daljših ne vem kaj, ne spominjam se več. Vse je na mestu pometal v gremico. Tako je pri drugi četi zabrisal vsako sled upora ali rop. S tem je tega ali onega rešil za pora ali smrti.

Ob sedmih zjutraj se je pripeljalo iz Gradca vojaštvo sedmega pešpolka. Bili so sami zeleni zadnjega vpoklica, koraki Nemci z zagrinjeni oficirji. S postaje so v stranjenih vrstah korakali proti naši vojašnici. S seboj so imeli tudi strojnice in dva topa. Rado-vednost nas je gnala k oknom, a neki oficir je zakričal na nas, da bo ukazal streljati, če ne izginemo.

Pobrali so nam puške in bajonete. To ni bilo nič hudega, smo vsaj prostih rok hodili na vaje. Teže nam je dela omejitev prostosti. Nihče izmed nas ni smel v mesto, izzvati so bili le oficirji. Dva dni po uporu se je pripeljal vojaški auditor s svojim sodiščem. Takoj drugi dan se je začela preiskava in aretacije.

Spočetka se nihče izmed nas ni zavedal resnosti položaja. Ko sta bila prva dva — Andrej Melihen in Rudolf Ukovič, ki so ju imeli za začetnika upora — obsojena na smrt, nas je obilil mrzel znoj. Obsodba je bila izvršena še isti dan, 27. maja, ob pol osmih zvečer. Oa zunanem zidu Kodoliceve vojašnice, blizu vhoda na dvorišče, so zabilili v tla nekaj tramov, nanje počes nabili deske, v prazen prostor nad deskami in steno pa so nasuli zemlje in peska. Pred to osadje so postavili velik kol, na katerega so pritrdili železen kavaj. Obsojenca so pripeljali v spremetvno profosa in oboroženih vojakov. Vojaštvo tistih edinic iz katerih so bili uporniki, je moralo neoboroženo stati v četvorokoli okoli morišča in za krvav opomin gledati usmrtevce. Ko je naša četa stala že v vrsti mi je naš narednik, Italijan iz Gorice, namignil, naj se odstranim. Za to sem mu še sedaj hvalečen.

Pogumen je bil baje le Ukovič, a Melihen je jokal, da ga je moral tovariš tolažiti. Se enkrat so jima prebrali smrtno obsodbo. Melihen je stopil naprej, privezali so ga na kavaj na stebri, profos mu je s črno ruto zavezal oči. Šest mladih vojakov iz rednega polka, ki so se bili baje sami javili za krvnike, je dvignilo puške. Oficir je dal nemo znamenje a golo sabljo. Trije strelili v glavo, trije v prsi. Melihen je mrtve obvisel ob kolu. Udvorci si ni dal savezati oči. Ko je stal pred puškami, je vzklil: »Živeli Slovence in Hrvat! Tako je padel.

Dva dni pozneje je bilo ustreljenih še šest vojakov: Anton Švale, Peter Hvala, Rihard Breh, Liverato Bellan, Giovanni Manacco in Marko Fraj. Njihova pot na morišče je bila nepozabna. Zvezani in v spremstvu bajonetov so obsojenci korakali čez rad-gonski trg. Pri tem so peli: »Oh adijo, očka,

oh, adijo, mamca, oh adijo sestra, brat, zdaj se vid'no zadnjikat.« Ko so lapeli, so pozveli neko italijansko pesem podobne vsebine, a s izmenoma, zdaj slovensko, zdaj italijansko ljudem, ki so stali ob hišah, in tovarišem na oknih vojašnice, so vzklikali: »Zbogom! Adijo! Živijo! Evviva!« Nato so znova zapeli.

Spremljal jih je vojaški kurat, ki naj bi vojske mučil s patriotičnim nagovorom. Ker je naročilo opravil v zelo skopih besedah, (»Dajte Bogu, kar je božjega, in cesarju, kar je cesarjevega«), so ga baje za kazen poslali na fronto. Mladi rekruti se to pot niso sami javili za streljanje. Izmed njih so izbrali tiste, ki so zagrešili kak disciplinski prestopok. Obsojenci so junaško umrli. Šest trupel je ležalo na tleh in črno prst poljilo s krvjo. Prišel je voz s šestimi, iz surovih desk zbitimi krstami, vanje so položili trupla in voz je oddrjal...

Usmrtilive so napravile na vojake strahotne vtis. Na zunanjo so bili videti mirni, le vsi prestrašeni, a jim je divjal vihar v prsih. Stiskali so pesti in zobe, oči so jim gorele od srda. Nekemu Kraševcu, stasitem možu srednjih let, so teklo solze po licih, ko mi je govoril: »Bil sem na fronti, videl razmeharjena trupla, a me ni tako prevzelo kot danes.« Kurirji, ki so prihajali od drugih čet, so pobirali na morišču kepe s krvjo napojene prsti in jih odnašali svojim tovarišem kot svetinje.

Vojaško sodišče je še nekaj časa preiskovalo, a smrtnih obsodb — baje na višje povelje — ni več izrekli. Jaz sem se moral zagovarjati kakaj sem pustil upornikom, da so iz vojašnice odnesli municijo. Zagovor je bil lahek. Idrijčan, ki je bil upornikom povedal za zabo- ostrih nabojev na podstrešju, je nekaj časa hodil okrog, kot da bi nosil glavo v culici. Nosil je kapo na očeh v bojazni, da bi kdo pri nasiljevanju ne omahnil in ga izdal. To mi je šele pozneje zaupal. Tega ali onega je še čakala bridka preskušnja ječe in preganjanja.

Kaj pa radgonski meščani? Uporniki niso nikomur skrivili niti lasu, vendar smo bili po uporu deležni njihove mržnje. Noben vojak ni bil navzoč pri usmrtevci, če ni bil v to prisiljen Radgonski meščan: pa so drli na morišče kot na sabavo. Neke ženska, ki je z otrokom v naročju silila v osprede, se je srdito sporekla z orošnikom, ki jo je podil domov. Tega ne posebam. A ne posebam tudi gospodične, ki je po ustrelitvi prvih dveh obsojencev — prinesla narode belih vrtnic, da bi jih položila na krsti. Bilo je prepozno. Voz je bil še odšel. Med solzami sočutja je potrosila cvetje na mesto, kjer sta padla Bila je potum«. V tistem trenutku je bilo to kot svetel žarek človeškega srca.

Vreme

Oslovski uhliji

Dve tisočletji vremenskih napovedi

Če je kje na cesti v mestu Eresos na otoku Lesbos osliček majal z uhliji in je prišel mimo Teofrast, so ljudje že kar vedeli, da jo bo mož naglo ubral domov iz bojazni, da mu utegne strešna opeka pasti na glavo — seveda če je Teofrast tudi verjel tisto, kar je pisal. V knjigi o vetrovih in vremenskih znamenjih je zapisal Teofrast z Lesbosa v tretjem stoletju pred našim štetjem: »Če osel opleta z uhliji, pomeni, da se bliža vihar... V tej knjigi je 80 znamenj za dež, 45 za veter, 50 za vihar in 24 znamenj lepega vremena ter sedem vremenskih napovedi za daljša obdobja, tudi za leto dni vnaprej.

Pri Teofrastu beremo, na primer, prvih grško obliko prastarega vremenskega pravila o jutranji zarji in mokri večerji, čeprav je ta izrek brčkone še precej starejši. Površeno opazovalec bi dejal, da si je človek od časov antičnih Grkov do teh naših dni s tehnološkim napredkom pridobil že precejšnjo neodvisnost od muhastega vremena. Od kamene dobe dalje so se vrstile iznajdbe, ki nas varujejo pred slabim vremenom.

Prav zaradi civilizacije pa smo postali bolj občutljivi. Kar pomislimo na prometno zmešnjavo, ki jo povzročijo v velikem mestu nenadna, četr metra debela plast mokrega snega. Na sto tisoče ljudi ima težave, prav tako mestna uprava. Zaradi sodre lahko popokajo žice električnih daljnovodov, cela mesta so nenadoma brez luči in pogonske energije.

Spričo tega je razumljivo tisočletno zanimanje človeškega rodu za razlago fizikalnih pojavov pri nastajanju vremena, kakaj brez razumevanja vremenskih pojavov tudi zanesljiva napoved ni mogoča.

Na pomoč je priskočila tehnika. Umetne satelite je poslala na tir okoli planeta, dala nam je elektronske možgane, ki zmorejo milijone računov v neverjetno kratkem času. Znanost je tako dobila pripomočke, po katerih zaslugi lahko meteorolog bolj in bolj zavrata očite, češ da se ljudje ne morejo znesti na njegove vremenske napovedi.

Težave napovedovanja

Četudi vremenslovec uporablja moderne dosežke, ne gre vse gladko. Na vreme vpliva mnogo dejavnikov, med njimi precej takih, ki jih ni lahko oceniti. Vzemimo, da bi človek pripravil kratkoročno vremensko napoved, če bi te faktorje zajel z diferencialnim sistemom 300 enačb s 300 neznankami. Metode za reševanje takih sistemov so znane že več sto let, toda obdelati je treba 90.000 vrednosti in izvesti 27 milijonov računskih operacij. Prizadevan računar, ki lahko opravi z modernim namiznim strojem po dve računski operaciji na minuto, bi ob navadnem delovnem času potreboval kakih 90 let, preden bi mogel napovedati vreme za naslednji dan. To seveda ne prihaja v poštev, kakaj kdo bi se zmenil za skoraj sto let staro vremensko napoved. Elektronski računalnik opravi to delo v nekaj minutah, vremenska napoved torej obratni časovni naskok 24 ur. Seveda ni lahko dobiti izhodiščnih podatkov za račun, še manj lahko jim je dati obliko, uporabno za računalnik.

Vremenslovne ladje in sateliti

Podatke za vremenske napovedi zbira po svetu okoli 8000 sinoptičnih opazovalnic, tj. postaj, ki v določenih časovnih presledkih opravljajo meritve in pošiljajo podatke. Trinajst zasidranih vremenslovskih in veliko število trgovskih ladij redno opazuje vreme. Na 500 krajih po svetu se dvigajo baloni, ki zbirajo podatke do 30 km visoko, zadržana leta pa se bolj in bolj vključujejo vremenslovski sateliti. Vse podatke razpošilja moderna komunikacijska sredstva, ki tako da so lahko vremenslovci povsod poučeni o poglavitnih značilnostih vremena kjerkoli po svetu.

Vremenske postaje na kopnem in vremenslovne ladje na morjih pa kljub vsemu posredujejo zelo pomankljivo predstavo o svetovnih vremenskih razmerah. Na redko naseljenih področjih je seveda malo opazovalnic, sinoptična meteorologija ne upošteva velikih delov svetovnih oceanov. Tu so priskočili na pomoč umetni sateliti, ki sicer ne sporočajo vremenskih podatkov (zračni pritisk, temperatura itd.) na področjih pod seboj, zato pa posredujejo zaokroženo sliko razreditve oblakov, kar meteorologovi veliki pomeni.

Okoli 400 postaj sprejema slike iz vremenslovskih satelitov, opremljenih s posebnimi televizijskimi kamerami, ki pošilja-

jo posnetke oblakov podnevi in ponoči, se pravi, da na tistem delu planeta, ki je obrnjen od sonca, merijo oblake z instrumenti na infra rdeče žarke. Primer: televizijske kamere noveembra lani izstreljenega ameriškega vremenslovnega satelita »Essa 6« (teža 132 kg, obkrožitve v smeri sever-jug vsakih 114,88 minute, povprečna višina tira 1445 km) napravijo vsakih 352 sekund posnetek zemeljskega področja pod seboj; v določenih presledkih pošiljajo slike sprejemnim postajam na zemeljskem površju. Pri vsaki naslednji obkrožitvi leti satelit nad področjem, ki je za 28,71 stopinje zahodno od prejšnjega. Na vsakem krogu napravi »Essa 6« po 19 posnetkov, katerih središča so kakih 2100 km vsaksebi. Iz vrste slik, posnetih med zaporednimi krogi, je mogoče sestaviti skoraj popolno podobo oblakov na severni polobli, posnetki segajo ravno dovolj drug čez drugega, da se da kontrolirati pravilno zaporedje.

Na teh slikah je treba najprej ugotoviti splošno, nato pa posebno obliko oblakov. Različni oblaki (po vrstah in oblikah) so v mednarodnem atlasu, po vsaki izmed njih je mogoče sklepati o vetru, temperaturi in stabilnosti atmosfere ter posredno o področjih visokega in nizkega pritiska, toplih in hladnih front. Tako morejo vremenslovci izpopolniti vremenske karte v tem smislu, da vsebujejo pregled nad vremenom tudi na nenaseljenih področjih.

Sateliti so pomagali odkriti že več sto vrtilniških viharjev. Vremenslovci so sledili njihovih poti in opozorili prebivalstvo, še preden so viharji dosegli naseljena področja. Američani so izstrelili prvi vremenslovni satelit »Tiros 1« leta 1960. Devet tisoč sončnih celic na njegovem površju je napajalo obe televizijski kameri in oddajnik. Satelit je deloval poltretji mesec, poslal je okoli 20.000 slik oblakov. Nadaljnji sateliti te vrste so imeli izpopolnjena naprave. Leta 1964 se je začela z izstrelitvijo »Nimbusa 1« nova serija vremenslovskih satelitov, ki imajo prav kot »Tiros 8« in sateliti »Essa« aparate za avtomatični prenos slik. Novejši sateliti so opremljeni s stabilizatorji, tako da so kamere pod pravim kotom obrnjene proti zemeljskemu površju.

Sovjetski program vremenslovskih satelitov obsega doslej tri stopnje. V tretjih tipa »Kosmos« (23, 45, 65 in 92) so preskusili elektronske aparate, pri zadnjih tudi instrumente za posnetke na infra rdeče žarke. Drugo stopnjo pomeni satelit »Kosmos 122«, v katerem so preskusili aparate za sliko in za meritve sevanja. S posnetki so zajeli vsako uro kakih 25 milijonov kvadratnih metrov, torej približno pet odstotkov zemeljskega površja, in sicer ne glede na to, ali je bil »Kosmos 122« nad področjem zemeljskega dneva ali noči.

S satelitom »Kosmos 144« se je začela februarja 1967 graditev meteorološkega satelitskega sistema »Meteor«. Televizijski kameri v njem sta bili tako natančni, da je bilo na posnetkih mogoče razločiti predmete s premerom enega kilometra. Lani aprila je bil na vrsti »Kosmos 156«, so ga izstrelili tako, da je letel pravokotno na tir prvga vremenslovnega satelita. S tem so dosegli, da je vsakih šest ur preletel vsako področje na zemeljskem površju eden izmed obeh satelitov programa »Meteor«. Ta sistem so do poletja nadalje izpopolnili s satelitoma »Kosmos 184 in 206, tako da so na krožni poti štiri sovjetski sateliti te vrste. Vremenske podatke dopolnjujejo s posnetki tudi televizijski sateliti »Molnijs« iz višine nekaj deset tisoč kilometrov.

Bolj večina kot znanost

Vse, kar razbere strokovnjak s satelitskih posnetkov oblakov, je treba izraziti v številkah, šele po vključitvi meritve z zemeljskih opazovalnic in balonskih sond je mogoče misliti na vremensko napoved. V ta namen so že leta 1949 uporabili enega prvih elektronskih računalnikov, ENIAC družbe Remington. Računalnik je sicer v kakovosti vremenske napovedi prekašal poprečnega meteorologa, vendar niti zdaleč ni mogel napovedati vremena stoto odstotno zanesljivo, predvsem pa ob njem ni bilo mogoče mi-

sliti na dolgoročno napoved za večje področje.

Meteorologi in matematiki ameriškega vremenslovnega zavoda so sklenili izdelati boljši model zemeljske atmosfere in vključiti več dejavnikov. V letih 1953-54 so razvili eno-do štiri dnevne vremenske napovedi, potem so primerjali napovedi računalnika in vremenslovcev ter dejansko vreme. Ugotovili so, da so bile napovedi računalnika vsaj tako dobre kot prognoze najboljših vremenslovcev.

Za meteorologa je uspeh odvisen od tega, s kolikšno točnostjo mu uspe na vremenski karti ugotoviti področja visokega in nizkega pritiska ter toplih in hladnih front. To je bolj veščina kot znanost, gre predvsem za meteorologove izkušnje in za njegovo znanje o razvoju lokalnega vremena pri različnih tipičnih vremenskih razmerah. Računalnik pa lahko nadomesti subjektivno oceno s točnimi metodami. Zgodnji uspehi vremenskih napovedi z računalnikom so predvsem posledica dejstva, da je račun zajel značne tokove v višinah okoli 6000 m. Nad tokovi v tej višini je lažje dobiti pregled kakor nad površinskim vetrom, torej je tudi manj težav pri vključevanju teh podatkov v račun, potreben za vremensko napoved.

Z razvojem računalnikov so skušali zasnovati nove, bolj celovite atmosferske modele, hkrati pa so si z intenzivnimi meteorološkimi raziskavami izpopolnjevali predstavo o medsebojni vzročni zvezi vremenskih pojavov. Prejšnje napovedne metode so se namasale na kakih 1300 točk na severni polobli, kasneje pa so zajele z 10.000 točkami ves globus in so spremljale vremenske spremembe v devetih različnih atmosferskih plasteh, ki so segale od spodnje meje stratosfere do zemeljskega površja. Primerjava s poznejšim vremenom je pokazala, da so bile napovedi za štiri dni vnaprej zelo verjetne, tiste za 10-12 dni pa tudi še kar uporabne.

Velika računalnika »Univac 1106«, ki ju uporabljajo pri obdelavi podatkov za vremenske napovedi, opravita v 14 urah 10 milijard računskih operacij. Štirinajsturno računanje je za 24-urno vremensko napoved še vedno predolgo, čeprav je razmeroma zelo točno, zato snujejo sodobnejši računalniki, ki naj bi jih začeli uporabljati v sedemdesetih letih in ki bodo zmogli nekaj sto milijonov računskih operacij v sekundi. Takšni računalniki bi bili ekonomsko upravičeni spričo gospodarskih koristi od dolgoročnih napovedi svetovnega vremena.

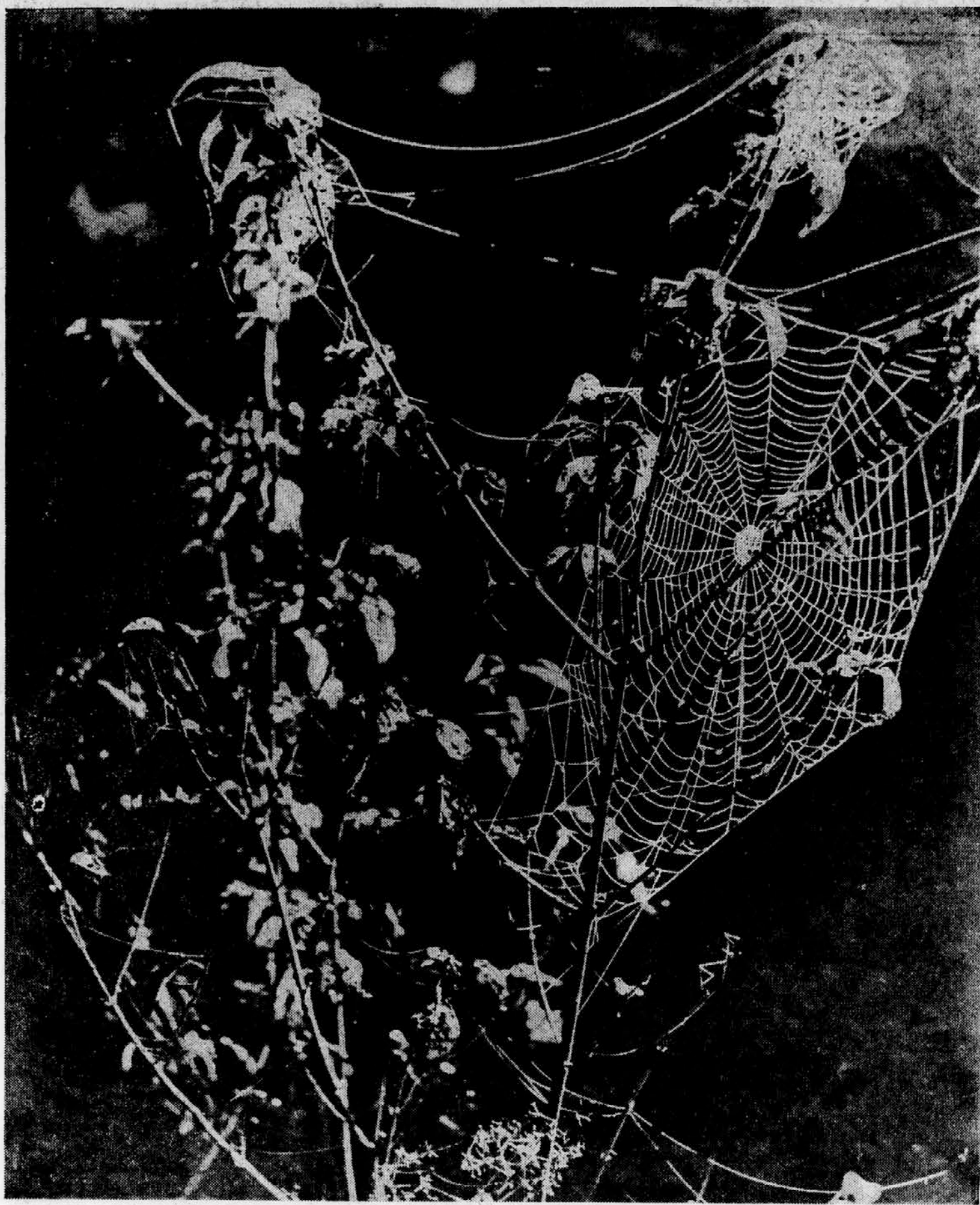
Super računalniki

Pri sedanjih programih mora računalnik izpolniti od 300 do 3000 narečij glede na vsako točko. V postopku, ki predvideva enakomerno porazdelitev izhodiščnih točk na vsem svetu, je treba računati s približno 6400 točkami na vsaki horizontalni ravnini. Idejno bi bilo, če bi upoštevali vsaj 20 različnih atmosferskih plasti. Tako pride do rezultata, da bi morali za petdnevno vremensko napoved preračunati vreme na približno 300 milijonih točk. Če hočemo biti s tem stokrat hitrejši od stvarnosti — torej sestaviti petdnevno napoved v 72 minutah — mora računalnik preračunati vsako točko v 14,4 mikrosekunde in pri vsakem računu izpolniti 3000 ukazov. Zares zašklj vzdevek »super« tišči računalnik, ki lahko izpolni 210 milijonov ukazov v sekundi.

Vsiljuje se vprašanje, ali je računska zmogljivost več sto milijonov operacij v sekundi sploh dosegljiva, če pomislimo, da preleti elektroni tok v milijardinki sekunde le 30 cm. Konstruktorji super računalnikov skušajo zaobiti ta »zvočni zid«, s tem da predvidevajo namesto normalnega procesa, pri katerem sledi račun računu, sočasno računanje v 8-10 plasteh. Pri IBM so mnenja, da lahko super računalniki, ki jih snujejo za sedemdeseta leta, izpolnijo sedanje zahteve numerične vremenske napovedi. Vprašanje pa je, ali ne bodo vremenslovci dotlej obrazložili že novih želja za nadalje izpopolnjene super računalnike.

Potemtakem se zdi, da bomo morali kljub umetnim satelitom in računalnikom še nekaj let čakati na točno vremensko napoved. Za domačo osebo najbolj se utegnejo do nadaljnjega obnesti stara pravila, zrasla iz ljudskih izkušenj. Pravzaprav še vedno ni razloga, da bi se smejali v začetku omenjenemu Teofrastu z Lesbosa. Mož seveda ni mislil, da se osličkovi uhliji majojo zaradi močnega vetra. Tudi takrat se je osel z uhliji otepal muh, ki so mu silile v oči. Že Teofrast je vedel, da so muhe, obadi in drug mrčes prav v soperi pred nevihto še posebej nadležni. Če torej vidite osla opletati z uhliji, ne čakajte na super računalnik, marveč storite tako kot Teofrast z Lesbosa pred več kot 2000 leti...

VOLKSTIMME, DUNAJ

Svetozar Busić: Pajčevina

Spomin

Na začetku raziskav

Nagrada za dolgo vajo ali prirojen dar?

Spomin sodi med najmanj raziskane človeške lastnosti oziroma zmognosti. Prav kot živa bitja ima značilnosti in seve tudi muhe. Na lepem se vam prikraje v zavest podoba, kako ste v koritu kopali mucko, ko vam je bilo šest let, prav tako nenadoma pa vas spomin pusti na cedilu: ne morete se spomniti formule, ki ste jo hkrati z drugimi ponovili komaj dve uri pred izpitom. Že dolga stoletja skušajo prodrati v ta neznanj svest psihologi, filozofi, zdravniki in prirodoslovci.

Zdaj ne zanika nihče več, da je spomin sled v živčni substanci možganov ter da sta v proces zapleteni nukleusna in ribonukleinska kislina. Toda kako deluje? Zakaj se nekateri ljudje spomnijo in na pamet povedo kup reči mnogo lažje kakor drugi? Pred leti smo brali, piše Olga Gorbovska v mesečniku »Sputnik«, da je deklica pod hipnozno nenadoma začela govoriti tuji jezik, ki so ga jezikoslovci označili za hindujsko narečje. Deklica se je rodila in je tudi rasla v Evropi, nobenega Indijca ni poznala in kasneje, ko so jo zbudili iz hipnoze, se ni spomnila niti besede tistega jezika, ki ga je bila prej govorila gladko in pravno.

Razlaga, ki so jo raziskovalci ocenili kot edino možnost: spomin se nekako podvede, kak davn prednik tiste deklice je prav gotovo živel v Indiji.

Morda se rodimo s spominom na stvari, ki so jih poznali naši predniki, mogoče ta spomin nekako spi, medtem ko se počasi učimo govoriti in ko se spoprijemamo s poštevanke. Mar ne bi mogli sprožiti, obuditi tega spomina, ki samo v izjemnih primerih prode v zavest?

Izguba kopice skrbno zbranega znanja hkrati s smrtjo posameznika je velika krivica narave,« pravi sovjetski fiziolog doktor Anolin. Ta in drugi raziskovalci so mnenja, da bo mogoče najti pot in način, da bomo mehansko spomina spodbujali s kemičnimi sredstvi.

Domneva ni tako fantastična, kot se zdi na prvi pogled. Michiganski raziskovalci so v planarijah razvili refleks na svetlobo. Te črve so potem razrezali na drobno in jih pokrmili drugim črvom. Pri živilih, ki so snedle svoje »solane sorodnike«, se je razvil ta refleks, nekajkrat hitreje kot pri drugih iste vrste.

Potemtakem bi mogli reči, da je bila izkušnja, ki so si jo pridobile prve poskusne živali, uskladiščena nekja v molekularnih delcih in se ni izgubila niti med prebavo. Švedski znanstvenik Hyden dokazuje, da gre pri tem za molekule delce NA in

RNA, za povzročitelje oziroma zastopnike spomina.

Sovjetski profesor Sabadaš svari pred prenapljenimi sklepi in pravi, da je spomin skrajnje zapleten proces, ki poteka v več etapah, in ga zato ni mogoče izenačevati zgolj z delovanjem ene ali več snovi. Drugi sovjetski znanstveniki, ki preučujejo spomin, so psiholog Smirnov, fiziolog Cerkašin in Šejman ter virolog Rižkov. Po dolgih razpravah je pridobil Rižkov precej pristavev za svojo zamisel, da informacija, ki pride v organizem, tam tudi ostane, in sicer ne zaradi kemičnih procesov, temveč zavoljo spleta in razpeta različnih delov hromosomov v celičnem jedru.

Naj obvelja ta ali ona teorija, dejstvo je, da nas čaka na področju spomina še mnogo presenečenj. Kdo ve, mogoče pride čas, ko bo tableta obogatila spomin posameznika s spominom njegovih prednikov. Doselej ni še nihče izmeril zmogljivosti človeških možganov.

Miadi Lizardo Ocampo je lepega dne odkril, da zmore čudovite reči. Na pamet je seštevajo zelo zapletena števila, reševal je enačbe z množico neznank, računski korene ter ponavljal dolge sezname in partiture, potem ko si jih je ogledal. To svojo lastnost je odkril po neki hudih boleznih.

Človeški spomin ima očitno mnogo večjo zmogljivost, kot si mislimo. Mogoče je v enem izmed možganskih skladišč tudi spomin naših prednikov.

Znanstvene informacije se količinsko podvojijo vsakih deset let. Človek bi moral imeti čedalje boljše spomin, če noče zaostajati za znanstvenim in tehnološkim napredkom. Toda njegov spomin peša, kakor minevajo leta in se stara tkivo.

Nekateri raziskovalci so mnenja, da spomin domuje in deluje v tako imenovani Nislovi substanci. Ob vsaki obuditvi spomina se porabi nekaj te snovi. Možganske živčne celice, v katerih plazmi je ta snov, se razvijajo samo v prvih dveh letih življenja. Če je ta podmena pravilna, ostane torej tem manj te snovi, čim bolj uporabljamo

spomin. Vrhu tega odme vsak dan na tisoče nevronov, ki vsebujejo Nislovo substanco. Približno polovica jih odme v prvih dvajsetih letih življenja, nadaljnjih 30 odstotkov pa v obdobju od 20. do 80. leta. Mogoče so stari ljudje prav zaradi tega tako pozabljivi, medtem ko si otroci zlahka zapomnijo vsako novo reč.

Vsak napor živčnih celic slabi njihovo delovanje. Če preveč obremenjujemo svoj spomin, torej sami povzročamo pešanje.

Nemški znanstvenik Gliess pravi, da ne smemo preobremenjevati otrokovega spomina, ker pretirana raba zmanjšuje njegovo zmogljivost. Nekaj znanja, pridobljenega v otroških letih, sicer ostane, toda posledica je znatno zmanjšana sposobnost, da si človek kaj zapomni.

Profesor Gliess je proti temu, da bi se otroci na pamet učili dolge pesnitve, kopice zgodovinskih imen, letnic in matematičnih formul, ki marsikdaj zahtevajo vso zmogljivost otrokovega spomina. Vselej nam je pri roki »sintetični spomin« v obliki priročnikov, leksikonov in slovarjev. Ne učiti se moramo samo pravilne rabe teh pripomočkov pa se bomo izognili nevarnosti, ki grozi našemu spominu zaradi preobremenjenosti. Kakor pravi Gliess, naj po ključni vzgojitelji preverjajo gojenčovo sposobnost za ustvarjalno, smotrno mišljenje, zato naj bi bilo preizkušnje dovoljeno uporabljati omenjene pripomočke. Po njegovem je za učenega se človeka važno, da najde pravilno rešitev po najhitrejši in najbolj racionalni poti.

Tega mnenja je bil tudi Einstein. Profesor Guttenacher omenja zanimiv dogodek. Edison je nekoč potrožil Einsteina, da ne more najti dobre tajnice. Einsteina ga je vprašal, kako je preverjal sposobnost kandidata. Izkazalo se je, da jim je Edison zastavljal vprašanja.

Einstein je bral natipkana vprašanja in hkrati odgovarjal: »Kako daleč je iz New Yorka v Chicago? — To se takoj najde v železniškem voznom redu.« »Iz česa delajo merjavce jelko? — Hm, odprej metalurški priročnik...« Precej podobni so bili Einsteini odgovori tudi na druga Edisonova vprašanja tajnicam.

Mnogi znanstveniki vztrajajo pri že zdavnaj sprejetem mnenju, da je trening spomina nekaj podobnega kot telesna vaja za mišice, torej čim več vaj, tem boljši bo. Številni drugi čim več vaj, tem boljši bo. Številni drugi čim več vaj, tem boljši bo. Številni drugi čim več vaj, tem boljši bo. Številni drugi čim več vaj, tem boljši bo. Počakati bo treba na ugotovitve, kdo ima »SPUTNIK«, MOSKVA

Še o skritih poletnih nevarnostih

Ko smo zadnjič malo obširneje pisali o kopanju, nevarnostih vode in o reševanju, s tem še nismo izčrpali vsega, kar nam preči, ko se pečamo po širnem svetu.

Pogosto namreč že sama sprememba okolja in načina življenja spravi iz reda naše telo in njegove osnovne funkcije. Se prej pa se to pripeti, če pozabimo na temeljna načela varovanja svojega zdravja. Zato malo pogledimo, na kaj moramo vedno pomisliti, ko pričnemo uživati poletne počitnice.

Večkrat se zgodi, da kar cele družine nenadoma napadejo hude prebavne težave. Najprej bruhanje, potem driske, pa nato splošno slabo počutje, včasih povisana telesna temperatura — to je dovolj, da nam pokvari ves dopust.

Ko se malo podrobneje vprašamo, kaj naj bi bilo temeljni vzrok, hitro najdemo odgovor: kaka sladica, sladoled, kupljen pri uličnem prodajalcu, malo salame, ki je večerj ostala, pol porabljena konzerva, včasih še neumito sadje — to bi bile najpogostejše napake in vzroki za naše težave.

Prvo pomoč je opravilo telo že samo: izpraznilo je nezaželezane tuje, strupene snovi. Sani ga lahko podpremo tako, da se nekaj dni vzdržimo pretežke hrane. Od po-

sta še nikomur ni bilo posebne škode! Če je zadeva hujša, seveda moramo k zdravniku, da nam predpiše ustrezna zdravila (omenili smo jih že tudi pri »popotni lekarni«).

Se nekaj ali ne bi bilo bolje, da ne bi prišlo do takih težav? Prav gotovo! Mislim, da pri zgoraj naštetih vzrokih naših težav ne bo težko najti tudi nekaj nasvetov za preprečevanje.

Nobene hrane in živil, pa tudi sladke ne kupujemo tam, kjer ne moremo biti prepričani, da so pod skrbnim nadzorom sanitarne inšpekcije in kjer pogojji za pripravo jedi ne ustrezajo najstrožim higienskim zahtevam.

Tudi videm prodajalci in lokalov nam lahko marsikaj pove: kjer ni čistoče, med med oblaki muh in pri osebuju v zamazanih delovnih oblekah ter z umazanimi rokami ne bomo niti kupci niti gosti.

Pa tudi sami ne smemo delati napak! Ne puščajmo v poletni vročini ostankov mesa. In mesnih izdelkov, paštet, salam, klobas in podobnega. Pravilo bodi: kolikor bomo naenkrat pojedli, toliko si pripravimo in nič več! Raje večkrat, kot naenkrat, pa da imamo ostanke! Drugo pravilo: ne pozabimo na umivanje rok pred vsako jedjo. In tretje: posode in pribor takoj pomijemo, odložimo v odteljnik in pokrijmo z lahko, zračno krpo.

Ne bo odveč, če se enkrat opozorim, da hladniki ni čudežna skrinja, kjer lahko jedi ostanejo neomejena čas! Prav zato ne bomo kupovali preveč pokvarljivih živil na zalogo, ampak raje sproti in pri zanesljivem dobavitelju.

Končno še zadnje opozorilo — v premisskih in ravnanju: vsako leto pride do več hudih zastrupitev z gobami. Vzrok teh zastrupitev je večinoma ta, da vse več ljudi hodi na izlete v kraje, ki so bogati goibi, in da postaja »gobarstvo« lep in razširjen šport, ki je tako koristen našim prenapetim živcem. Izkušeni gobarji nabirajo in jedo preč 50 vrst gob. Za tiste pa, ki še niso tako poučeni, naj velja, da brez praktičnih nasvetov, zlasti pa samo s priročniki ne smejo v tej smeri širiti svojega jedilnika. Večina bomo sicer uspeli, lahko pa jih sunese.

Za vsak primer samo opozorilo: gobe pripravimo čimprej; jedi ne pogrevamo. Če pa bi nastopila znanjena zastrupitve (slabost, bruhanje, rdečica v obraz, bolečine v glavi, hiter srčni utrip), brž izpraznimo želodec in do zdravnik! Verjetno ne bo kaj hudega. Le izjemoma nastopijo težave kakega, čez 12-24 ur, kar pa je opozorilo za resnejše zastrupljenje. Tedaj moramo brž k zdravniku. dr. DUSAN REPOVŠ

Pot na Švedsko

Skozi mesta proti severu

Drobni dogodki in drobni vtisi

Volvo Amazon je ob 4.50 uri zjutraj zapeljal na bencinsko črpalko tik ob mednarodnem prehodu v Rožni dolini pri Novi Gorici. Se dve minuti in že sva bila s kolegom na jugoslovansko-italijanski meji, kjer je uslužbenec pritisnil žig v najina potna lista. Prav tedaj, ko se je dvignila zapornica, pa je izza gridev na vzhodu po veseli sončni žarek ter se mi iz vzvratnega ogledala odbil v oči, kot za slovo ter opomin, naj se kmalu vrnem. Kolega, ki še nekaj let živi na švedskem, je na vso moč pritisnil na plin. Po dobrih dveh urah nepretrgane vožnje iz Rožne doline sva prispela do Trbiča in nekaj kilometrov za tem do italijansko-avstrijske meje. Tu se je kar gnetlo motoriziranih turistov. Predvsem Avstrijci in Nemci so skoraj v nepretrgani koloni hiteli s svojimi avtomobili proti obalam Jadrana. Na avstrijsko stran sva s kolegom prišla, kot da sploh ne bi prekoračila meje.

Tako bi bilo tudi z nama, če naju ne bi zajela kakih 80 km prej huda nevihta s točo, ki je po avtomobilski strehi razbijala s takšno silo, kot da bi nanjo padalo kamenje. Ko je le-ta ponehala pa je sledila ploha, tako silovita, da je bila cesta v hipu pod vodo. Do Münchena sva se tako prebujala skozi dež in točo, vendar ko sva zapeljala v mesto, je voda že kakih 25 do 30 cm visoko prekrivala cesto in nenadoma se je najin avto ustavil. V motor je prišla voda, sva ugrabila s kolegom, vendar si ven spridlo hudega naliva nisva upala. Na srečo sva obstala na robu ceste in čakala, da je ploha nekoliko ponehala. Ko sva bila od porivanja že vsa upehana in izmučena, se je najin avto uklonil. Nekoliko je zakihal, nato pa je motor spet zahrmel.

Proti Beljaku je promet postajal polagoma vse gostejši. Dobrih dvesto kilometrov pred Spittalom so delavci obnavljali cesto in promet je bil za celo uro popolnoma omrtvičen. V koloni, ki se je med tem časom naredila, ni noben voznik izgubil potrpljenja in nihče ni sitnaril zaradi neplaničnega počitka. Nekateri popotniki so fotografirali, drugi spet so posedli na travnik ob cesti, pod češnje, ki so bile — čeprav že skoraj sredi julija — še vedno lepo rdeče in nečrvice. Nekl francoski arheolog, s katerim sva se spoznala med enournim odmorom in ki je baje prepotoval že pol sveta, mi je zatrjeval, da so take vrste spodičke zaradi cestnih popravil mogoče le v Avstriji in nikjer drugod.

V Hannoveru, kjer sva prenočila, je bilo zelo hladno. Mraz in močna burja, ki je pihala ponoči, sta povzročila, da sva se celo med spanjem tresla od mraza. Z vožnjo sva nadaljevala proti Hamburgu. Ob počivališčih in cestnih vpadnicah je stalo precej avto-stoparjev, predvsem danskih hippijev. Dve dekleti, ki sta postali najini spopitnici do Lübecka, sta bili oblečeni v razcupane kavbojke, zguljeno ameriško vojaško srnjaco in mastne, kot da jih ne bi nikoli umili. Med potjo sta razlagali svojo teorijo o tem, čemu se potepata okrog neumiti in neurejeni: »Midve, kot drugi naši tovariši, greva za srečo. Iščemo jo brez postanka in za drugo nam ni mar. Človeka ne sme zanimati zunanost; nas, hippije, vežejo le notranja čustva, za nas je zunanji videz kot strgana nogavica, ki jo zavreš — brez vsake vrednosti...«

Natančno ob desetih sva s kolegom pripeljala v Mällnitz na tamkajšnje železniško postajo. Po rampi sva z amazonom zapeljala na poseben vlak. Tako so storili tudi številni drugi vozniki, ki se jim je v tem mestecu imajo namreč vlak, ki prepelje vsake pol ure okrog sto avtomobilov skozi predor pod visokim gorskim prelazom v Bockstein. Če se hočete izogniti slabi, ozki, vijugasti ter strmi cesti, ki je speljana čez prelaz, plačate v Mällnitzu na postaji le sto šilingov in po desetih minutah, kolikor časa vozi vlak skozi Tautem Tunnel pod gorskim prelazom, ste z avtom v Bocksteinu. Tako si pripravite dobri dve uri naporne poti.

Takoj za nemško carino je pristanišče, kjer sta bili ob najinem prihodu zasidrani dve ladji za prevoz avtomobilov in potnikov na Dansko. Pred nami je bila že daljša vrsta avtomobilov, ki so se hoteli vkrcati. Ko je prišel na vrsto tudi najin avto, sva s kolegom zapeljala prek posebnega mostu pod krov ene ladje.

Ustavila sva se v Badgasteinu. Znano avstrijsko zimsko in letno letovišče s številnimi hoteli, s smučarskimi tereni in z velikimi gozdovi v okolici še dandanes preživlja romantične čase. Namesto takšijev vozijo tod kočije in polkočije, ki jih vlečejo beli in črni konjčki, gostilne pa vas vabijo na vsakem vogalu. To, da srečate v tem kraju gospoda v fraku, s cilindrom na glavi in s staromodno palčico v roki, ni nič posebnega. Z mislimi na stare čase sva s kolegom pripotovala na avstrijsko-nemško mejo pri Salzburgu.

Na ladji, s katero smo se peljali, se lahko za 7 DM najeste najrazličnejših rib in drugega mesa, delikates; na voljo pa je celo kaviar. Vse specialitete si lahko naročite na krožnik kolikor vam hočete in kolikor se vam zljubi. Pri vsem tem pa ostane račun isti — 7 DM. Tudi najrazličnejše souvenirje, kolonjsko vodo in ameriške cigarete lahko kupite tu po zelo nizkih cenah. Vendar odprejo prodajalnice in restavracije na ladji »Færjev« šele, ko izpluje iz pristanišča, namreč tedaj, ko se nahajate v mednarodnih vodah, ki veljajo za nevarinsko cono. Zanimivost na tej ladji, ki nas je prek razburkanega morja peljala proti danski obali, je tudi menjalnica. Ta je verjetno ena izmed redkih v Evropi, kjer lahko zamenjate vsak denar in tudi drobšč do zadnjega dinarja (starega) v takšno valuto, kot sami hočete.

Nemški cariniki so postali nezaupljivi takoj, ko sva jim izročila najina jugoslovanska potna lista: »A, Jugoslavlani, kar na desni parkirajte, bitte schön.« Ni jim šlo v račun, da imava samo dve steklenici »slivowitz« in nobenega drugega alkohola. Preiskali so vse: kofevke, priložnik, potipali pod sedeže, no končno so naju le spustili naprej, čeprav z nekoliko kislimi obrazi. Takoj za mejnim prehodom sva se znašla na lepi, široki avtocesti, z dvema 8-metrskimi cestniščenoma in z zelenim pasom na sredini. Enolična pokrajina, kilometre in kilometre ista, utrudljivo deluje na voznika. Avtomobil so po veličastni cesti drveli s povprečno hitrostjo 140 do 180 km na uro. Vsakih 50 do 100 km so ob avtocesti urejena počivališča, bencinske črpalke, razne okrepčilnice, tu pa tam še motel.

Na ladji, pri krožnikih, naloženih z najrazličnejšimi dobrotami, je čas prehitro minil. Slabo uro po vkrcanju smo bili že v danskem pristanišču Rødbyju, kjer se začne druga, od nemške povsem različna pokrajina, tipična danska pokrajina z manjšo avtomobilsko cesto, lovo urejenimi vrvtovi okrog majhnih danskih hiš s cvetjem in zelenjem na oknih, s priljubljenimi ljudmi, ki so vam pripravljani brezplačno pomagati na vsakem koraku, z obveznimi kolezarji na obeh straneh ceste, z otroki na malih živih konjčkih — ki se dežela, ki se si takoj priljubi in ki je še dolgo ne moreš pozabiti. In prek te zanimive pokrajine je peljala najina pot na Švedsko...

Ko človek drvi z pač kot sto km na uro, se niti dobro ne zave in že je v Münchenu.

DUSAN VRTOVEC

IVO ČERLE: RAZBITE ILUZIJE

Pogovori s pisatelji sveta

Jevgenij Jevtušenko

„Največje izročilo ruske poezije je njena naravnost“

Sovjetski pesnik Jevgenij Jevtušenko je leta 1968 obiskal Jugoslavijo in ostal pri nas približno mesec dni. Z njim smo se pogovarjali v Ohridu in Beogradu.

— Mnogi ljudje ne verjamejo več v uradne izjave nekaterih politikov. Iščejo neko globljo resnico, ne le tisto, ki jim jo ponujajo časniki. Življenje je vedno bolj razgibano in ljudje hočejo spoznati stvari takšne, kakršne so. Ali menite, da se je tudi zaradi tega povečalo zanimanje za poezijo v zadnjem času?

— Drži, da so mnogi prenehali verjeti časnikom in uradnim izjavam različnih vlad. Ljudje žele iskreno spoznati stvari, jih neposredno doživljati. Zdi se, da je roman, to je proza nasploh, podoben topništvu, ki ga se težko premikati, prilagajati resničnim dogodkom, ali z drugimi besedami, proza nastaja za dogodki. Poezija pa sledi dogajanju, celo vodstvo nad dogajanjem v svojem času prevzema. Poezija je tista, ki poraja in vzpodbuja prozo. Lepo je povedati tisti, ki je dejal, da je poezija dežela brez meja. Stari filozofi so sanjali o svetu, ki bo vedno lepši in v katerem bodo ljudje živeli kot bratje. V tem boju za bratstvo med ljudmi je imela pomembno vlogo na videz slabotna poezija. Že od vseh začetkov, že tedaj, ko se je poezija rodila, so jo nenehno nadzorovali. Videti je bila šibka, vendar pa je v defanjih dokazala, da je močnejša od tistih, ki so jo nadzorovali. V rokah poezije je najmočnejše orozje, to je ljubezen.

— Objavili ste esej o velikem sovjetskem pesniku Jeseninju. Kot je znano, pa prebujate tudi poezijo Majakovskega. Ali bi nam lahko na kratko povedali kaj pomembnega o teh dveh pesnikih?

— Majakovski je, kot je dejal sam, dušil svojo lastno poezijo. Zavedno se je omejeval, ni hotel pisati intimne lirike, čeprav so v njegovem času že poznali intimno književ-

liko Majakovskega, ne najdejo več odnosa. Sodobni ljudje zahtevajo, da pesniki globlje posežejo v probleme. To pa seveda ne pomeni, da poezija ne sme biti agitacijska in pretanjena. Pesniku ni več treba dušiti svoje poezije; narobe, duška mora dati vsemu, kar občuti, ne sme se več zapirati vase.

Jesenin je samonikel pesnik. Mnogi sodobni pesniki se sidičujejo nanj in pri tem opozarjajo na to, da ni bil izobražen, pa je kljub temu ustvarjal velika umetniška dela. To je zmotno. Res da Jesenin ni imel visoke izobrazbe kot na primer Pasternak in Blok. Drži tudi, da je Jesenin včasih pisal slabe stih. Mnogi mu očitajo, da pri pisanju ni veliko mislil na tehniko, ki jo je uporabljal. Meni pa se zdi drugače. Jesenin je pisal preprosto iz srca, to pa je prijetna zmotna.

Za Jeseninove stih je zdi, kot da sploh niso napisani, temveč da so nastali iz enega diha. Tudi dihati je velika umetnost. Da bi se popolnoma razkrila pesnikova duša, je treba dihati globoko. Jesenin je bil mojster v tem.

— Ko že govorimo o Jeseninju, ali bi lahko povedali kaj o njegovem vplivu na druge sodobne pesnike?

— Največje izročilo ruske poezije je njena naravnost. Nekateri verjamejo, da pomenijo dobre rime tudi dobre poezije. Vendar se veliko, pravo, profesionalno pesništvo skriva v naravnosti pesmi. In česa drugega nas uči Jesenin?

Nekateri naduti pesniki se mi zde podobni tistim športnikom, ki dokazujejo svojo fizično moč z močnimi mišicami. Dober pesnik ne more postati nihče, ki je nadut. Resničen pesnik je lahko le tisti, ki nam, iskreno razkrija svoje misli, občutke ter celo lastne pomanjkljivosti. Pesnik je vedno sodnik svojega časa. Nihče na nima pravice soditi vsej družbi, če poprej brez priznanja nje sodi sebi. Puškin je napisal pesem »Spomenik«, in če bi pisal le take pesmi, bi postal samozadovoljen pesnik; vendar pa je s strogo odkritosrčnostjo pisal o vsem svojem življenju. Prav tako tudi Lermontov. Tudi Jesenin je brez prikazenosti prikazoval lastne napake.

Zaradi tega je postal velik in tega se moramo pri njem učiti. Ni pa imel širokih pogledov, njegovi nazori so bili utesnjeni. Ni imel občutka za globalnost, za celotno življenje; njegova velika moč pa je bila prav v tem, da je bil velik Rus. Obenem se v tem skriva tudi njegova pomanjkljivost, ker je bil preveč ruski.

Vsah je bil Jesenin zelo pasiven in je pogosto lokal nad življenjem. Človeku so solze potrebne, vendar pa pesniku ne smejo zamagljati oči, saj je pesnik podoben strelcu, ki meri v cilj. Solze morajo pesniku razbistriti pogled, da bo zadel pravi cilj, saj tudi oči, ki jih niso nikoli oprale solze, ne morejo najti pravega cilja.

— Mnogi mlajši pisatelji menijo, da je treba popolnoma pretrgati s tradicijo. Kaj menite o medsebojnem prepletanju književnosti, ki je nastala v preteklosti, ter sodobne literature?

Tradicije ni mogoče uničiti. Resnični pisatelji, ki trdijo, da se bojujejo proti izročilu, so pravzaprav v zmoti, saj to ne drži. V resnici tudi sami nadaljujejo tradicijo. Naj omenim Majakovskega, ki je trdil, da bo Puškin, Lermontova in druge naše pomembne pesnike strmgolavil s »spresta sodobnostjo«. Vendar teh pesnikov ni mogoče potisniti v pozabo. Tudi drugi so se bojevali proti tradiciji. Dadaisti so, npr., izjavljali, da se odkreajo vsemu, vse skupaj pa so še mistificirali. Ne-

pomembni pisatelji so se izgubili in sedaj jih ne poznamo več.

— Kakšno je vaše mesto v okviru prepletanja tradicije in sodobnih struj v sovjetski literaturi?

— Mnogi v Sovjetski zvezi pristevajo v isto skupino kot mene tudi Voznesenskega, Aksjonova ter celo Roždenstvenskega. Vendar gre za zelo različne pisatelje. Čeprav smo vsi zatrdjali, da smo pretrgali s tradicijo, se tradicija nadaljuje sama. To je prav tako kot pri odkritju smodnika: Schwarz je v Evropi odkril smodnik, istočasno pa so ga odkrili tudi na Kitajskem. Kljub različnim družbenim ureditvam prihaja do zelo podobnih procesov v umetnosti in znanosti. Sedaj imamo zelo dobro razvita telekomunikacijska sredstva in smo dobro obveščeni o dogodkih v drugih državah, seveda pa vse to še ni dovolj. V delih našega mladega pisatelja Aksjonova je na primer opaziti vpliv

ameriškega pisatelja Salingerja, v njegovem zadnjem romani pa so opazni celo vplivi Fejlinjevega filma »Osem in pol« in tudi nekatero posebnost Johna Updika. Kljub temu je Aksjonov svojski in tipično ruski pisec.

— Povejte nam kaj o medsebojnem vplivu sodobne zahodne in ruske književnosti.

— Naša poezija vpliva na mnoge zahodne pisatelje, in to popolnoma psihološko, ne po obliki. V zadnjem času na zahodu vse pogosteje prirejajo pesniške večere, ki jih poprej niso poznali. V Londonu se je, npr., nekoga takega srečanja udeležilo skoraj 5000 ljudi. Ni dvoma, da so začeli pripravljati te večere po našem vzgledu. Menim, da bi morali pesniki čim pogosteje brati svoje pesmi najširšemu občinstvu.

ZIVJOJIN TODOROVIC

Kako boš dobro fotografiral (VI)

Iz posnetkov oseb odpravi neprirodne, neokusne in nastavljene pose. Najboljši bo, do tak, pri katerih se prisotnost fotografa ne opazi. V takem primeru fotograf ni zbudil pozornosti in zmotil kakega zanimivega dogajanja. Posebno je to važno pri otroških posnetkih. Če se le da, spusti kamero v otroški zorni kot in neopazno ujemi zanimiv trenutek njihove mimike ali igre. V tem primeru je potrebno osvetlitvene elemente in metražo že vnaprej pripraviti. To storimo tudi takrat, ko se bo pri snemanju treba hitro odločiti, ker se dogodek naglo razvija. Pri takem reportažnem snemanju odločajo včasih delci sekunde, zato tudi tukaj velja geslo: »Bodi vedno pripravljen!«

Z zanimivim motivom napravi več posnetkov in z različno osvetlitvijo, da si boš pozneje omogočil izbor najboljše inačice. Fotografija naj ima le toliko elementov, kolikor je potrebno za njeno jasnost in izvirnost. Prenasičenost in zdrobljenost povzročata nejasnost in utrujata gledalčevu oko. Tudi takrat koristen nasvet: »Bodi enostaven!«

Poglavitna načela fotografske kompozicije naj bodo fotoamaterju koristno napo-

tilo, kako se iz začetnega nepremišljenega »knjipanja« povzpeli do ustvarjanja dobre fotografije. Vsač pa ima svoj okus in je po svoje izviren, zato naj te napotke uporabi po svoje. Pri tem bo potrebna dokajšna mera kritičnosti, razgledanosti in marljivosti. Motivov je okrog nas vedno dovolj in jih nikoli ne bo zmanjkalo. Potrebno si bo le privzgojiti občutek in sposobnost iz množice motivov izbrati nekaj izrednega. Prav tu bo v veliko pomoč nasvet: »Veliko opazuj!«

Ker je vedno več amaterjev barvne fotografije, tudi njim nekaj nasvetov. Z vsakim aparatom lahko sedaj snemamo tudi na barvni film. Ni pa vsak motiv prikladen za barvno snemanje. Mnogi motivi se izrazno učinkoviteje upodobijo v črno-beli tehniki, medtem ko mnogi dobijo svoj pravi značaj šele na barvnem posnetku, ker je pač barva poglavitna lastnost objekta. Vse ostale elemente, kot so izbira motiva, dominantna, ostrina, svetloba sonce in plastika, ozadje perspektiva, gibanje in podobno, mora tudi snemalec v barvni tehniki znati smiselno in najučinkoviteje uporabiti. Na kvaliteto barvnega posnetka mimo vsega vplivajo še kvaliteta in vrsta filma in svetlobne razmere pri snemanju. Nekateri filmi dajejo poudarek v hladnih barvah (zeleno, modro), drugi pa so občutljivejši v

Na levem posnetku gledata deklici v fotografa, ki je njuno igro ob mestni fontani zmotil. Desni posnetek ni poziran in zato prepriča gledalca o tem, kako sta si deklici v mestni vročini našli hladen prostorček za igro.

toplem delu barvnega spektra (rdeča, rumena). Opoldanski posnetki bodo isodirni, sti, ob sončnem zahodu pa rdečkasti, ker sta ti barvi v naravi takrat prevladujoči. Tudi za odpravo teh barv imamo posebne filtre. Filtrov, ki jih uporabljamo v črno-beli tehniki ne smemo uporabiti pri barvnem snemanju. Uporaba rumenice bi vse posnetke upodobil v svoji barvi. Sodobni barvni filmi so že tako občutljivi, da jih lahko osvetlimo enako kakor črno-bele. Ker svetujemo, da se uporabljamo film, ki ima občutljivost 18-20 DIN, v sončnem vremenu osvetli z 1/125 sekunde in zaslonko 8 (ob

VLASTJA

JEVGENIJ JEVTUSENKO

nost. Majakovski se je namenoma postavil po robu meščanski književnosti, saj je ta vrsta literature povsod prevladovala. Pri tem je pomembno dvoje. Majakovski je bil lirik-agitator, in to v času, ko je bilo v Sovjetski zvezi ogromno ljudi nepismenih. Želel je biti dostopen vsem. Pisal je stih, ki so bili podobni plakatom ali časopisom, in to je delal namenoma. Razmere v Sovjetski zvezi so se bistveno spremenile in tisti, ki sedaj žele posnemati

Križem po Siciliji (III)

Na Etno in še kam

Napotki na italijanskem Jugu so nezanesljivi

Propad in vstajenje Sicilije

Od Agrigenta pelje cesta proti zahodu mimo mesteca Palma di Montechiaro, prizorišču Lampedusnega romana »Gepard«. Moj vodič omenja mesto kot naravnost grozljiv primer težkega gospodarskega stanja v nekaterih krajih južne Italije. Leta 1960 so prav tukaj izpeljali sociološko znanstveno raziskavo o vzrokih gospodarske krize Juga, ki ji je sedel kongres sociologov in sprejel sklepe o izhodu iz gospodarske zagate.

Mesto leži na hribu, nekoliko stran od glavne ceste, vendar sva ga obiskali. V primeru z bednimi četrtmi Palermo je tu vse tiho, nekako izumirilo. Umazan trg, široko stopnišče pred baročno cerkvijo, s katere se ruši omet. Muhe. Pod hišami teče pod širokim obokom potok, ne odprti glavni mestni kanal. Nezosen smrad. Ko odhajava iz mesta, sedi nekaj možih na ograji ob cesti in brezdino strmi v daljavo.

Toda Gela je živahna. Tam so odkrili naftne vrelce. Mogočne naprave petrolejske industrije se dvigajo na robu mesta. Nemara bo to pomagalo vsej južni obali Sicilije.

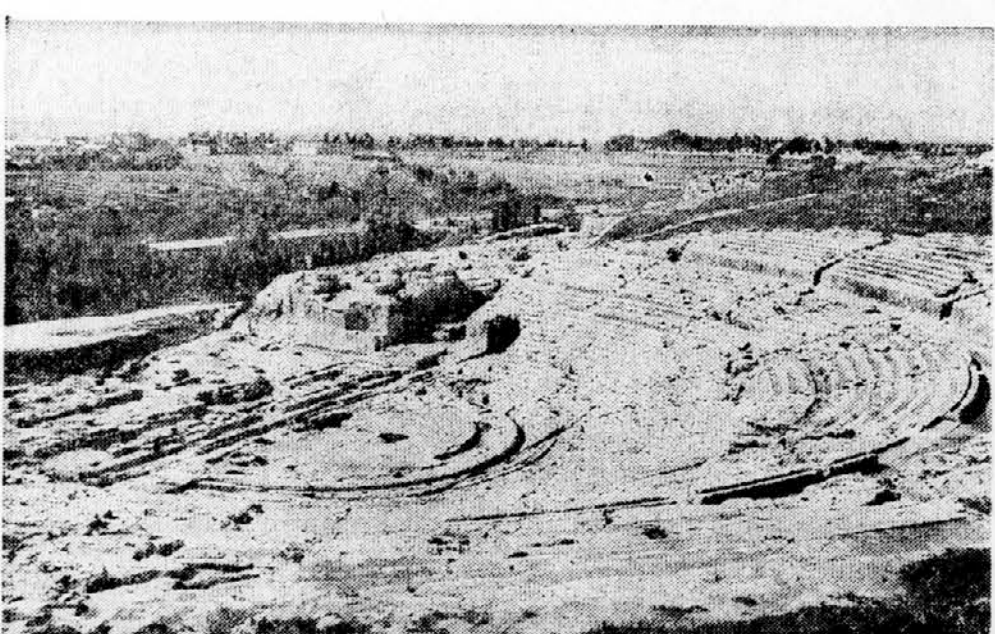
Tudi v antičnih časih je bila Gela pomembno mesto. Odkopali so mogočno mestno obzidje, tako dobro ohranjeno, da sva mislili, da je rekonstrukcija. Dve tisočletji je ležalo pod peskom, ki ga je naplavilo morje. Da bi ga zaščitili, so del, ki je zarazen iz opeke, obdali z elegantno prostorno oblogo.

Mozaiki v lovski vili

V Geli sva zapustili obalno cesto in se popeljali v notranjost Sicilije, ki je tu bolj gorata in bolj zelena kot pokrajina ob obali. Pri mestecu Piazza Almerina so odkopali veliko lovsko vilo starorimskega patricija, najbrž guvernerja Sicilije. Villa del Casale leži v zeleni dolini ob potoku. Zidovje ni posebno zanimivo. Privlačnost vile so s popolnoma ohranjenim mozaikom pokrita tla velikanskih razsežnosti. Večina mozaikov prikazuje lovske in ribiške prizore, sportne igre, mitološke prizore, nekaj stranskih prostorov pa je tla okrašena z mozaicnim ornamentom. V primeru z zlato mistiko Capelle Palatine in Monreala so ti starejši mozaiki na belom ozadju trena realistični, toda izvrstno komponirani in polni ustvarjalne domišljije. Da bi jih zaščitili, so po tlorisu vile nad zidovi postavili rastlinjakom podobne paviljone. Obiskovalci si ogledujejo mozaike tako, da hodijo po mostičkih nad njimi.

Kokoši v grobnici

Proti večeru sva se vrnili spet v Gelo in nadaljevali pot po obalni cesti do patriarhalnega mesteca Comiso ter drugi dan

RIMSKI MOZAIK V PIAZZI ALMERINI

GRŠKO GLEDALIŠČE V SIRAKUZH

mimo živahne Raguse, ki jo je prebudila petrolejska industrija, na kraško planoto, v katero se zajeda globok kanjon krotke rečice — Cava d'Espica. Po njegovih stenah zvejava votline, ki jih je izdolbila človeška roka. Sklenili sva jih obiskati, saj so bile naseljene že v prazgodovini. Nekatere izmed njih so grobnice predgrških Sikulov, v nekaterih so starokrščanske katacombe, v nekaterih sledovi bizantinskih fresk. Ključne hranijo v majhni gostilnici poleg ceste. Spremljala naju je gostilničarka, preprosta ženska, ki je od naju prvič slišala za Sikule. Za vzdrževanje votlin je poskrbljeno podobno kot za vodnika. V prvi imajo kokoši, v drugi carozzo siciliano, v tretji osla, v četrti pa stanujejo. Votline so torej naseljene od prazgodovine do današnjih dni.

Dionizova prestolnica

Pred Sirakuzami se peljemo spet po ravnini, zasajeni z oljkami. Mesto leži, kot antienne Sirakuze, deloma na otočku, povezanem s celino, deloma na celini. Na otoku sta sredi baročnega mesta antična Apolonov in ostanki Minervinega templja, ki so ga v VII. stoletju prezidali v stolno cerkev, veččinoma v meyah prostora antičnega svetišča. Pročelje cerkve je baročno.

Nasproti stolnice je silno bogat arheološki muzej. Seveda prednjači grška zbirka s številnimi vazami, drobnimi votlinnimi kipi in mnogimi prelepimi večjim kipi iz arhaijske in klasične dobe. Vendar so naju najbolj zanimali prvotni prebivalci Sicilije, posebno Sikuli. Sirakuški muzej ima razkošno zbirko neolitjskih predmetov, zlasti keramiko in nekaj kamnitih reliefov z abstraktnimi stilizacijami človeške figure. Posebno zanimiva pa je zbirka iz bronzaste dobe. Največ predmetov iz tega časa so našli v velikem sikulskem grobišču Pantalica, ki je bilo toliko vstran od najine poti, da ga nisva obiskali. Razen bronzaste orožja je nekaj posebnega tehnično zelo spretno izdelana keramika. Mnogo posoda ima obliko čaš na dolgih pecljastih podstavkih. Večših so tudi po meter visoke.

Na celini je strnjeno arheološko področje Sirakuze z mnogimi antičnimi stavbami. Najnamenitejšje je prelepo grško gledališče, katerega stopnice so vklesane kar seca v kamnito pobočje. Zal se nisva mogli dobro naučiti njegove lepote, ker so stavbo deloma pokrivala kulis. Tudi tu so imeli festival. Igrali so Euripidove Fenikianke in Elektro. Nisva si mogli ogledati niti zanimivih votlin v bližnji gledališči. Najbolj znana je »Dionizova ulica«. Legenda pripoveduje, da je grški tiran Dioniz, zaradi nenavadne akustike v votlini, prisluškoval v njej oddaljenim pogovorom svojih jetnikov. Tokrat so bile votline za turiste »chiuse«. V eni izmed njih se je namreč utrgala skala.

Sledovi starogrških svib na Balkanu pričajo o ljudstvu, ki se je, v skladu s solkimi učbeniki, brgalo predvsem za kulturna vprašanja, to je za gledališče in filozofijo. Tisti, ki tej niso bili kos, so castili bogove, vendar ne toliko vrsto, da bi jim gradili svetišča. Takih razsežnosti, kot je

Zeusov tempelj v Agrigentu. Uživali so tudi pri manjših stavbah v lepoti in skladnosti njihovih oblik, v raziskovanju sorazmerij in optičnih prevar. Večših so se neznansko prepirali, čemur pravimo demokracija. Zamislivo je, da demokracije družbe v umetnosti praviloma niso ustvarile zastrašujoče monumentalnih del.

Na Siciliji so vladali tirani. Ker torej ni bilo demokracije, so gradili velikanska, bahata svetišča, kot je bil Apolonov tempelj v Selinonu ali Zeusov v Agragasu. Zapustili pa so tudi mogočne stavbe, ki niso rabile ne bogovom ne kulturi. Sirakuze je dal tiran Dioniz utrditi s silnimi utrdbami. Obzidje, ki je oklepalo mesto in okolico, je bilo dolgo 27 kilometrov. Na najbolj izpostavljenem kraju stoji še sedaj »Castello Eurialov, grško Euryleos — trdnjava, katere podzemski hodniki in stopnice so domala nedotaknjeni. Po njej naju je vodil čuvajev sinko in nama razkazal čez 100 metrov dolg rov, s klope, na katerih je smel pridržati most, skrit v vodu in slepo dvo-rišče, stopnice za konjenice, skladišča za živila in orožje, tri cisterne, v katere se sedaj vodijo zlebovi za vodo, vodnjak, ki pada vanj kamen 3 sekunde, skratka: stavbo, ki bi jo prej prisodil starim Rimljanom kot Grkom.

Ker so se v Sirakuzah tako zelo zanimali za vojsko, so cenili fizike in tehnike bolj kot pesnike in strokovnjake za družbene vede. Tu se je rodil, živel in umrl veliki fizik in matematik Arhimed. Ubil ga je vojak, kateremu ni dovolil brkljati po svojih računih. Sedaj so fiziki previdnejši. Brez odpora prepustajo svoje račune vojakom, iz česar se je rodila atomska goba.

Vulkanove muhe

Na poti proti Cataniji se razvija ob morju mogočna petrolejska industrija. Cesta je zelo lepa, široka in ravna. Ko prevali nizki grčkoec, se odpre pred nami kot z Arhimedovim šestilom začrtan silen lok zaliva. Iz morja in žitrodne, zlate ravnine se dviga naravnost v nebo 3296 metrov visok stožec Etna.

Povsod so nama naročali, naj ne puščava v Cataniji avtomobila brez nadzorstva. Tam, kjer se dotika zamernarjeno predmestje strogega središča, sva pustili »Fernandea« v varstvo čuvaju, ki je hodil opolodne spat. Taki po njegovem odhodu so vionili v so-sedevo avto in morali sva iskati drugo parkirišče v narodu katoliške cerkve. Na dvo-rišču škofjske palače zamenja čez poide čuvaja skofov vratar. Tako sva si lahko ogledali mesto.

Catanija je pretrpela toliko potresov, da je od srednjeveškega mesta ostalo malo. Stoji še stari grad Ursino, v katerem je baje muzej. O tem, ali je res, se nisva mogli prepričati, ker je bil večno »chiuse«. Hiše so črnkasto rdece in črne kot Etna. Lava nama skrípale pod nogami, ko si ogledujeva grško gledališče in mali rimski »Odeion«.

Za turistične informacije je v Cataniji poskrbljeno, saj je v strogem mestnem središču poslovalnica CIT. Podatki so na italijanskem Jugu tako nezanesljivi kot na našem, čeprav so pobude za to najbrž različne. Pri nas je to še vedno folkloren pojav, pri CIT v Cataniji pa morebiti že komercialen nagib. Uradnika sem vprašala, kakšno obleko in obutev je treba vzeti na Etno. Rekli mi je, da zadostujejo lahka lopolca, ker ni mraza, in sandali, ker ni snega. Na vprašanje, ali vozil od zadnjega parkirišča na vrh žičnice, o kateri smo nekje slišali, da je pokvarjena, je rekel, da vozi. Zdal pa poslušajte, kako sva šli in prišli na Etno.

Po prečuti noči v bližnji letališča sva pripeljali iz kampa na cesto in uzrli pred seboj Etno kot umito. Prejšnje popoldne je divjala nevihta in vrh ognjenika je pokrnil sneg. Oblaki okrog vrha so se razkidalili. Iz njega se je dvigala le zastava ognjeniškega dima.

Catanija leži ob vznožju vulkana, tako da se stekajo njene ulice že v klanice po pobočju. Fernandol jo je junsko ubral po klancih navzgor in se srečno izmajal iz gostega jutranjega mestnega prometa.

Zadnja vas pod stožcem je Nicolosi. Leta 1910 je pritekla do sem velikanska reka lave iz majhnega žrela, ki se je odprlo na pobočju blizu parkirišča pod vrhom. Sedaj je žrela že mrtvo, toda po pobočju se še vije črna reka do vasi. Ze zdavnaj so skoznje prekopal cestu. V bližini vasi poganja iz lave trta, kot bi rasla iz premogovega prahu. Ognjeniška tla so za trto nadvse rodovitna.

Cesta se vzpenja v serpentinah do višine 1880 metrov. Fernandol jo je junsko premagal. Na vrhu je več parkirnih prostorov, gostišče in spodnja postaja žičnice. Stribelo naju je, ali vozil žičnico dovolj redno, da bova prišli brez odvečnega čakanja nanjo. Vprašali sva kmete, ki so delali v vinogradu in nekaj serpentin pod njo. Rekli so nama, da vozi »semper«. In tako sva šli potolašeni naprej. Pri spodnji postaji žičnice se je izkazalo, da se leta ne ozira niti na informacije CIT niti na zagotovila kmetov. Bila je še zmeraj pokvarjena. Pač pa je dobro služila mlada ženska, lastnica sedmih dšipov za po deset oseb, ki so vozili turiste za 3900 lir po osebi na vrh. CIT ji je zaslužek gotovo iz dna duše privoščil. Marsikateri turist se namreč ne bi oddčil za pot, če bi vedel, da se bo moral voziti po lavi čez dno in stran na višino 3900 metrov. Pri CIT so ga pomislili in ko je bil že tako daleč...

Medve sva se seveda takoj oddčili, da pojdeva do žrela. Zrel je na območju Etna baje okrog 400. Nekatere, pri vznožju, so že sto in tisočletja zelena in obdelana. V bližni spodnje postaje sva si ogledali ugaska črna žrela z rdečkastimi odenki. Na dnu enega izmed njih so že cvetele nežne bele

JANEZ ZRNEC: OB ŽICI

ovetice. Najprej se naselijo na lavi hišaji, potem neka rastlina z dolgimi svecami vijoličastordečim cvetom, nato metličevje, ki je zrasko v okolici Nicolosija do velikosti drevesa, in nazadnje trta.

Na džip je bilo treba dolgo čakati. Kónčno sva dobili prostor skupaj s štiričlansko dansko družino in dobrodusnimi starejšima holandskima zakoncoma. Džip jo je ubral po nekakšnem kolovozu navzgor v črno, silno strmino. Seveda je pobočje ognjenika manj strmo in razrito kot pobočje enako visokih gora iz kake druge kamnine. Džipi aifa romeo so nas sicer neznansko premetavali, vendar so nekako zmogli pot

Črna, črna bližina s stožci žrel. Za njo sončna, zlata plan Sicilije z visokim, visokim obzorjem, ki je zaradi južnega vremena rahlo zamagleno. Prikanjšani smo za zadnje daljave. Pri Cataniji velikanski čist lok zaliva. Voznik se ustavi in nam pokaže strašno brežno, kjer se je proti severu pobočje Etna udrglo. Iz prepada vstajajo sumljive meglice. Pridemo do snega. Bele lise snega na črni lavi. Potem črne skale lave na belini. Ustavimo se v višini 2943 metrov pred vulkanološkim observatorijem. Tam posojajo proti plačilu tople plašče in nepremočljive čevlje. Pri CIT so torej že vedeli, zakaj so nama odsotvovali, da vzameva vse to s seboj. K sreči sva se vseeno že na parkirišču dobro oblekli in obuli gozdarje, ker je že tam pihal leden veter. Čeprav ne bi bilo snega, poti so ostri lavi ne bi zmogli v sandalih, mrzaj pa je tu zgoraj takšen, da so nam poleđeni lasje.

Spet sedemo v džipe in se peljemo do majhnega parkirišča tik pod vrhom. Od tam je še pitih 10 minut hode. V tej višini se človek hitreje upeha. Dih nam vije hudo, mrzel veter in smrdljivi plini, ki prihajajo iz žrela in razpok v pobočju. Tla so topla. Pred nami grmi neprekinjena silva kot topovi. Izbruhli so slabihi sto metrov naprej. Ze se spuščamo v žrela, ne več po ostri lavi, ampak po mehkem, topliem pepelu. Ne vidimo ničesar. Megla. Počenemo, da bi se vsaj malo zaščitili pred vetrom. Povsod samo belina kot mleko. Vodniku je zal: »Morali bi priti navsezgodaj zjutraj. Posebno lepo bi ponoci, ko žrela žari, in zjutraj, ko se prižiga zarja. Džipi vozijo na vrh vsa noč.« Propozno. Ko se vračava, se spušča megla za nami vse niže.

Iz Nicolosija zavijeva po prečni cesti proti Taormini. Zvečer se prižge visoko na nebu rdeč žrel, ki se zdaj večja, zdal pojenja. Etnino žrel žari. Zjutraj je spet skrila vrh v oblake.

Slovo od Sicilije

Obala pri Taormini je nepopisno slikovita. Strmo, fantastično razgibano skalno pobočje se spušča do morja, do blagih peščin, prekinitih s številnimi skalnimi rti in otočki. Visoko na grebenu skalovja leži Taormina.

Mestece je, v nasprotju z drugimi krajji Sicilije, zelo negovano in snažno. Turizem prinaša domačim gotovo toliko kruha, da ni nikjer videti sledov bede. Za tuja je Taormina nemara preveč turistična: prodajalna pri prodajalni kličastih spomnikov. Ze na poti z Etna sva se ustavljali pred pročelji hišic, od vrha do tal ovesenih s svetilkami, svečniki, lonci vseh vrst, ogledali, ponvami, kipi svetnikov, majhnimi vitci v železnih oklepih in drugim takim blagom. Slikovito kot carozza siciliana. V Taormini je ta šara preveč vsiljiva in kričea.

Taormina je znamenita zaradi prelepega grško-rimskega gledališča. Z njegovih sedezev je nepozaben razgled navzgor na Etno in navzdol na morje, ki obkroža greben na severu in na jugu. Gledališče ima odlično akustiko, zato še sedaj prirejuje v njem koncerte in gledališke predstave.

V Taormini ovetlo prelepi vtopi. Od tu do Messine je obalna cesta spet strnjeno obdana s cvetjem kot na severni sicilski obali. Največ je oleandrov in pelargonij, ki rasto v grmih, visokih tudi po meter in pol.

V Messini so naju izjemoma spustili v muzej, ko sem pokazala svojo strokovno

izkaznico. Praznovali so namreč dan republike in imeli spet vse »chiuse«. V muzeju je lepa zbirka slik, med katerimi se najbolj ponašajo z Madono Antonella da Messina, ki pa ni kos njegovim portretom, od katerih sva vsaj enega videli v majhnem muzeju v Cefaliju.

V Messini sva se poslovili od Sicilije in se vkrcali na trajekt proti Reggio di Calabria.

Če se zameriš Zeusu

Iz Reggio sva krenili po podplatu italijanskega škornja. Na sever sva se hoteli vrniti po cesti, ki teče po sredi Kalabrije od Catanzara prek Cosenze na Salerno. Mimogrede sva se nameravali vzeti na gorovje Sila, ki se baje odlikuje z zelo lepo pokrajino, polno jezer, in prebivalstvom, ki je ohranilo preborno kmečko življenje.

Zelo slikovita je še obala med Reggio in Catanzarom. Ob ronki gorovja Aspromonte, ki se spuščajo do obale, so iz rume- nini ali belih usedlin, ki jih je razjedla erozija. Divje oblike razornih tal in čudni obrisi hribov spominjajo včasih na Španjo. Zal vidiš s ceste zelo malo, ker teče med neprebrano vrsto nizkih hiš. Zato sva se za kratek čas ločili od nje in obiskali Pentadattilo, staro vas bizantinskega izvora. Kot po svoje ime, leži vasica prilepjena na hrib pod neznansko rumeno skalo, ki štiri v nebo kot roka s petimi prsti.

Cesto po južni obali Kalabrije imenujejo Ionica, ker so to obalo kolonizirali grški Jonci. Pri izkopavanju grško-rimskega mesta Lokroi Epizephyri ali sedaj Locri Epizefieri so našli tudi jonski tempelj. V muzeju pri najdišču se nama ni posrečilo priti, ker je bil »chiuse« zaradi denega republike. Pač pa sem se spzaplila pod ograjo do slabo ohranjenih temeljev dveh templjev in nekaj hiš sredi nasada oljk.

Milena je pripovedovala okrogle zgodbe o Zeusu. Gotovo se mu je zamerila, ker nama je popoldne poslal brezupen dež. V Catanzaru sva zato prespali v hotelu in jedli namesto domačih konzerv italijanske pizze v gostini. Drugo jutro je še zmeraj bilo. Megla se je spustila tako nizko, da sem morala prigrizati luči. Zbogom Sili! Odepjali sva se po najkrajšim, toda neznansko vijugasti cesti v Cosenzo.

Tam sva se sprehodili po mestu in zmočili čevlje. Jedli sva špagete v gostini najnižje kategorije. Ne mislite, da je mogoče kjerkoli v Italiji jesti samo špagete. Tudi tukaj je prišel gostilničar in naju vprašal: »E secondo?« Ker nisva naročili nič drugega, se je užajeno namrdnil in poročunal na pamet, koliko sva dolžni. Najbrž sva plačali tudi »secondo«. Same špagete smes jesti edinole stojé ali sedé pri točlini mizi v redkih obestnih kuhinjah s folklornim odprtim ognjiščem. Namesto špagetov si lahko privoščiš tudi pizzo v pizzeriji, toda praviloma jih pečejo le zvečer.

Dež, dež. Zdi se nama, da voziva po rahlo valoviti ravnini ali gorski planoti, porasli z žitom in sadovnjaki. Pri Castrovillari opaziva, kako sva se motili. Oblaki so se nekoliko razgneti in ugledali sva silne gore, ki so najbrž tudi prej vsenaokrog obdajale ravnino, silne gore in med njimi slikovite doline. Kaj vse sva zamudili zaradi Zeusove zameri!

Proti večeru voziva zdaj med golimi, s ovetočim metličevjem redko posejanimi pobočji, zdaj skozi goste kostanjeve gozdove. Tu in tam se stiska k pobočju hriba slikovito mesto s stopničasto postavljenimi hišami.

Prespiti morava v nekem »Albergo Modemo« v mestecu Lagonegro in jesti murze konzerve. Gospodar je znal nekaj slovenskih besed, ki se jih je naučil od slovenskih jetnikov. Ze spet nekdo, ki jih je stražil v Kopru! Izkazalo pa se je, da je bil v prvi svetovni vojni.

Drugi dan se je zvedrilo. Vožnje po vijugasti stari cesti je bilo konec. Pred Salerno sem svet zavrti in prišli sva na avtomobilsko cesto.

ALENKA GERLOVIC

Izlet tedna

Na Grintovec

Planinski napotki

Za poletno dopustniško turo so Kamniške planine kot nalašč. Če bomo pot spretno izbrali, nam ne bo treba preveč v klanec niti ne preveč navzdol. Če pa je komu grizeženje kolen, kot pravijo planinci strmemu vzponu, posebno všeč, bo tudi za te vrste rekreacije našel dovolj možnosti.

Ko gremo na tak izlet, v hoji ne bomo pretiravali, temveč bomo porabili za turo toliko časa, kolikor je predpisane, rajne več, saj bomo le tako od gora nekaj imeli. Če preveč divjamo, smo le utrujeni.

Naj je človek v hribih lačen ali žejen, naj ga pere dež in trese mraz, vse skupaj ni tako hudo, kot če ga žuli čevlji. Zato za tako turo ne obujamo novih gozdarjev, če pa to storimo, imejmo v rezervi lahke gumaste copate, da se po potrebi lahko preobujemo.

Zaceli bomo na Kravcu, kamor se celo z več strani da priti peš, a je vseeno bolje, da se povzpemo najj z žičnico. To ni greh niti za najzagrizenjšega planinca. Od doma na Kravcu je še nekaj minut vzpona proti Velikemu Zvohu, tam pa se pot vzravnava in vodi naprej na višini okrog dva tisoč metrov. Približno po dveh urah hoje se pot razcepi. Ne delajmo si problemov, saj oba kraka pripeljeta na isto mesto, le da se levci vzpne na greben in pelje po vrhu, desni pa je bolj skromen in nas prek meli povede pod grebenom. Ob poti je nekaj brezin, kjer se ohrani sneg vse poletje, da pa ne bi bilo treba plezati za snežnico v jame, vzemite s seboj žare polno čutaro.

Ze tik pred Kokrškim sedlom se je treba krepko vzpeti na Kalski greben, nato pa lahko navzdol. Z grebena je čudovit pogled na Stozic, zlasti lepa je panorama, če jo vidimo s sončnim zahodu. Stespanje ni več tako neudolžno kot doslej, zato je treba nekaj previdnosti, da se ne bi kdo zavrtel navzdol v Kokro. Do Colzoze koče na Kokrškem sedlu, ki stoji na višini 1791 metrov, je s Kravca pet ur hoda. Koča je oskrbovana.

Vzpon na 2558 metrov visoki Grintavec ni posebno prijetna hoja. Pot s Kokrškega sedla je res zelo nenevarna, seveda je zaradi tega ne smemo podcenjevati, vleče se pa kot jara kača. Dve uri, pa smo na vrhu. Z vrha je lep razgled na vse strani. Malo pod vrhom se odcepi markirana pot na Kočno, ki je zelo od rok, je pa le nekaj metrov nižja kot Grintavec. Kočna je znana kot nevaren vrh, zlasti ob nevihtah.

Če smo šli na Grintavec, smo seveda večinoma del prtljage pustili na Kokrškem sedlu. Od tam jo nato mahujemo prek Velikih in Malih podov na Frishaufeno dom na Okršlju. Poda deli greben Sleme v dva dela; pot z enih na druge je nevarna, vendar zavarovana s klini in jekleno vrvijo. Na Malih podovih, vidimo ga od daleč, stoji na robu tik nad dolino Bivak pod Skuto (2012 metrov). Seveda je zaklenjen, ključ nosijo alpinisti s seboj iz doline. Nedaleč od tam se med majava Rinke in Turske gore zajeda Turški žleb, skoz katerega vodi pot do Frishaufnega doma. S Kokrškega sedla do Frishaufnega pet ur.

V dolino gremo lahko v Logarsko dolino ali pa prek Kamniškega sedla v Kamniško Bistrico. Vse poti so markirane. Če pa bi radi prišli na Grintavec v enem dnevu, je najbolje, da gremo na Kokrško sedlo in Kamniške Bistrice in ne s Kravca.

JANEZ ZRNEC

Milan Guček

Srečanje z Brkini (II)

Pot navkreber nas je segrela. Iz gozda, ki je vanj mesec močno prodiral, smo stopili spet na travnike. Ob robu njiv in cvetočih sadovnjakov smo se povzpeli precej visoko in pred nami ni bilo nobenega brega več.

«Na vrhu Brkinov smo!» je dejal Branko. Opozoril nas je na tišino in previdnost, ker da je prav blizu križišče poti z dveh grebenov, kjer radi sedijo vojaki in čakajo, kdo bo prišel mimo.

S puškami na strel in po nekaj korakov drug od drugega smo obšli nevarni kraj, nenavaden za razpoloženje vseh teh dni.

Križišče je bilo prazno. Branko nas je peljal k cerkvi, bolj podobni veliki kapele, ker ni imela zvonika, kot ga navadno imajo cerkve v naših krajih. Bilo pa je ob njej veliko dreve.

Cerkvica je imela na eno stran odprto predverje, s klopmi ob stenah. Tja smo posedli v zavetje, da nas mrzla sapa ni hladila v razgrete hrbte.

Sele ko smo posedli, smo zagledali z visokimi, koničastimi hribi zaprti obzorje in veliko svetlobo vzdolž pobočja te gorske gmote.

«Kaj — kaj pa je to?! Ogenj! Goril! — Naš komite je tam goril! Fašisti so zažgali goril!»

Branko je ves iz sebe. «Slavnik goril! Kaj je s komitejem?»

Hitimo do prve vasi. Branko gre sam med hiše.

Vrne se ves vznemirjen. Povedal so mu, da je vsa gora obkoljena od vojaštva in da so oni tudi zažgali.

Nihče pa ne ve, kaj je s člani komiteja. Se nihče od njih se ni oglašil. Slavnik pa je še od jutra v plamenih!

Pot h komiteju je bila presekana. Branko je odločil, da bomo tu nekje v bližini postajali, da zvrno kaj več. Popeljal nas je spet v globel in v gozdiču poiskal nekaj svinjev veliko ravnico. Na opuščeni ogljenici smo si postavili na suhem listju.

Za nami je prišla v prvem jutranjem svitu Stjenkova četa. Utaborili so se kar na našem položaju.

Ves dan smo čakali vesti s Slavnika.

Našo vznemirjenost in skrb pa je premagala gorkota. Na vroči pomladanski pripeki v prisojnem bregu smo zadrževali, ne da bi to želeli. Ležali smo na hrbtih in gledali v leho neba nad nami, med vrhovi brez brestičev in divjih česenj. Bežeče meglice so nam dale občutek, kot da plovemo mi, in ta zmošta in ta virtoglavica nam je vzela zavest.

Prebudil sem se prej kot Urban in Mara. Vsa mokra sta bila v glavo, z obrazov pa se jim je žival pot po grabenčkih in za vrat.

Zvečer mi je Branko izkazal izredno zapanje. Z njim, Poldetom in Viktorjem sem smel k vasi!

Sele med potjo mi je povedal njeno ime — Erjavčev.

Na ozki stezi v strmih bregu srečamo skupino vaščank. Hrano so nesle v taboščice. Svojim partizanom.

K Branku je stopila črna oblečena žena in pričela ihteti. Smilili smo se ji, ker se moramo potikati daleč od domov. Vsa v skrbeh je bila tudi zaradi onih na Slavniku, ker je vedela zanje.

Zene so šle na ogljenico, mi pa pod vas. Tam so nas čakali terenci z vredami surove hrane. Naložili smo si jih in se vračali v taborišče.

Pri četi pa je bilo nenavadno živo. Že na daleč sem opazil, da se Urban in Mara z nekom pogovarjata.

«Naši so, iz komiteja! — Rešili so se!» skočil Branko k njim in z gibi in besedami daje duška navdušenju.

Ko se je prvo pozdravljanje poleglo, sem stopil do njih še jaz. Ko smo si s toplim občutkom stiskali roke, sem zvedel za njih imena: Jadran, Rudi, Boro, Barjak, Stane in Boite.

Da bi se komite vrnil na Slavnik, še ni bilo misliti. S četo smo se premaknili prihodnji večer nekam dje v notranjost.

Za moje delo je bilo s komitejem za Južno Primorsko dogovorjeno. Ostal bom pri njem, da postavim na noge prvo tehniko na tem ozemlju. Urban in Mara pa sta se odpravljala na pot do Primoža, ki je vodil Pokrajinski partijski komite nekje na Goriškem ali Tolminskem.

Zvečer sem šel s patroljo v vas, ki je bila taborišče najbližja. Ostrovia.

Močno sem bil presenečen, da se hiše držijo dvoje druge, da ima vsako gospodinjstvo svojo tlakovano in obzidano dvorišče pred poslopjem za bivanje in da vodijo vanj široka vrata z nadzidkom.

V kuhinji hiše, kjer smo se oglašili, so domači sedeli na dvignjenem kamnitem odru okoli odprtega ognja. Nad njim pa je visel s stropa na verigi črn kotiček.

Za pozdrav je zajezel Branko smrt fašizmu.

«Tovarši so prišli! Naši partizani!» vzkliknejo skoraj hkrati vsi in z iskrenim veseljem, ter vstajajo s sklonjenimi glavami pod zadimljen strop. Kar takoj so nam naredili prostor na klopeh ob ognju.

Gorkota nam je godila. Na žerjavici se je pekel pod poveznjeno ponvijo kruh, gospodinja pa je hitela za nas nalagati na krovnike rižoto.

Branili smo se, da bi jim pojedli večerjo, ko smo to vendar opravili že doma, v taborišču, pa ni nič pomagalo.

«Bomo že pripravili drugo, saj še imamo! Za vas in za nas!»

«Smo mislili, da vas ni več na svetu po tistem dnevu! — Joj, sveta mati božja, koliko je bilo te črne golazni in kako so streljali! Kako ste se vendar rešili? Doli-le v našem potoku in zadaj za vasio smo našli sedem partizanov mrtvih. Ubogi fantje!»

Potem smo govorili samo še o trinajstem marcu, ko so fašisti naredili na Brkini ofenzivo, po njihovo »rastrelamento«. Menda jo je delalo kar štirinajst tisoč vojakov in črnosrajčnikov.

Ono jutro je sovražnik že zgodaj obkolil vse Brkine, ki jih obdajajo same velike ceste. Devetindvajset partizanov je bilo vsega skupaj na tem ozemlju.

Nič niso vedeli, kaj se godi okoli njih, ker je pihala močna burja in ni bilo razen piša ničesar slišati. Kurirka in obveščevalka z glavne ceste, ki je videla, kaj se godi, je hitela, da bi četo obvestila, pa se je leta prav to noč premaknila in ni vedela kam za njimi.

Stiri sto šestdeset sovražnikov na eno partizana — približno taka je bila videti hajka tega dne!

Samo šestnajst partizanov je dočakalo večer, vse druge so pobili ali pa so si sami vzeli življenje, ko ni bilo več rešitve.

Partizanska učiteljica je bila ponosna do kraja in ni hotela živa v njihove roke. Ko so jo našli mrtvo, so jo fašisti privlekli po tleh do kamiona. Tam pa je ves penast skakal po njenem truplu pobesneli oficir. Tako strahotno je bilo gledati, da so se še vojaki jokali — vedo povedati vaščani.

Najmlajšega partizana, komaj dvanajsetletnega Maslovega Pavleta z Ostroznega brda so našli pod smreko v potoku pod Erjavčevimi preživeli borci sami. Fantček je imel od rafala vso razcefrano ritko. Zanesli so ga v vas in ga vsega oprali z žganjem. Nato si ga je Barjak naložil na rame in ga nosil na varno tja do postojnskih gozdov.

Z Ostrovice smo šli ta večer še v drugo vas, na Mislče. Nekje iz daljave se je čulo zamolklo natepanje težkega mitraljeza.

Zrak je bil po dežju svež in poln vonjav mladega zelenja. Hodil sem kot v ornami, prevzet od razkošij doživeteja, pa čeprav je bilo nebo še zagrnjeno z oblaki, pot s tovorom po splozskem ploščatem kamenju nerodna, pa še nobene prave luči ni bilo. Na nič nismo mislili, ko naenkrat nad potjo ostro zažvižga Planemo h kraju in pograbil za puške — a žvižg je bil samo začetek ljubavne pesmi gospodarja sponladanske noči, slavčeka.

Se svoj živ dan ga nisem slišal. Potem je slišil v glasno žvrgolenje in cvrčanje, pa je utihnil in drobil s pritajenim glasom. Spet je dal vanj moč, kot da bi ga morali čuti po vseh bregovih, in je zopet pojeval.

Pa ni bil edini, le prvi. Od vsepovsod je polnilo ozračje pretepevaloce snubljenje drobnih ljubimcev.

Naslednji večer smo se odpravili na pot. Rudi, Jadran, Boro, Branko, Barjak in jaz. Sprva smo prodirali po gosto zaraščnem potoku. Iz potoka smo prilezli na rob rebri, od tam pa spet v globok graben, pa spet navzgor. Na tem bregu so bile njive zgrajene v terase.

Dospeli smo v Gaberk, Barjakovo domačo vas.

«Si ti, Barjak?» vpraša ženski glas nežno pri odprtem oknu.

Gostiljnost Brkincev je bila brez meja. V hiši so samo za nas takoj zakurili štedilnik, zavreli mleko in se opravičevali z najboljšimi izbranimi besedami, da danes ne premorejo kruha — peklj da ga bodo šele jutri — ko so nam rezali debele rezine pršuta in pokladali kuhana jajca pred nas.

Barjak in Jadran sta opravljala v veži »državniki« dožnosti, ko sta dajala navodila domači hčerki za terensko delo, mi pa smo se medtem, premočeni od potu, doobra posušili.

Od vasi smo ziezli v graben, pa na drugo stran nekam proti severu, pa ven iz grabna, počez mimo njiv mladega žita, pa spet navzdol do brezovega gaja in mahovitih tal.

Kar zadosti je bilo hoje za to noč.

Tudi ljudje smo se nalezli pomladi. Vsi. Tisti v vaseh in mi v lozah.

Pred nami pa so bili še prazniki. Se te bo treba počakati in preživeti v sproščem radostnem razpoloženju, v zavesti življenja — morda še toliko bolj, ker je vse okoli nas dišalo po ovjetju in smodniku.

Brkinci pravijo veliki noči vžemem. Lepo kot malokje. Ono jutro na dan pred vžemom so nam v brezov gaj prinesla zajtrk tri mladinke iz Barjakove vasi. Hči naše smodnje gostiteljice in njeni dve tovarišici.

Lepota teh deklet v telesu, očeh, besedah in občutju ni bila nič manjša od lepote jutra tega dne. Kot da nam nosijo razkošje prijateljstva, zvestobe in odprtega srca vse vasi, vseh Brkin, vse Primorske.

Kot so nam postregle, je bil že kar obred. Na bel prt na tleh so nam predejale iz koskov posodo s politimi testenami in ocvrto ruho slanino, posebej so zložile ore hove štruke, kuhana jajca, pršut, sir, kruh, vino in izbrane cigarete.

Posedle so malce vstran in si z uglasjeno kretljivo prekrile s širokimi krili gole noge. Ves čas so nam pripovedovale o svojem delu na terenu in tem, kar so zanimivje in pametnega opravile ali zvedele. Brez preti-

rane samozavesti so sejele duhovite in bistre dovpite, kadar je bilo to prav.

Zvečer sta nas lahen dež in že odsipnjeni mesec menjaje se spremljala na poti, proti jugu, globlje v Brkine. Vsaj štiri ure je bilo hoda čez neštete grabne in slemena, ko smo se na kraju zrinili skozi leščevje in robidovje na majhno ravnico s toplimi tlemi in nadrobno obraščeno travico.

Spet opuščena ogljenica v nekem grabnu. Rudi je odločil, da bomo v tem grabnu preživeli dva dni vžema, praznika pomladi, pravzaprav.

Tenko je pokalo nekje okoli nas, nato pa še nekajkrat na kratko zadržalo. Dan še ni čisto posvetil v naš graben, srca pa smo čutili zagozdena v grlu. Se vsi omotični smo brž popravili prtljago in smo skoraj brez diha čakali, drugi s puškami, jaz edini s puško v rokah.

Nič se ni hotelo pripetiti v tem pričakovanju. Niti strela niti drugega ni bilo. V tišini se mi je zazdelo, da slišim, kako vzhajajoče sonce podrsava po mladi rasti brega pred nami, kamor se je spuščalo globlje in globlje.

Od ene strani smo zaznali neko čebjelje. Bili smo pripravljeni.

Na pot po travniku pa se je izza žive meje izluscila gruča ljudi. Vaščani. Dekleta. Razposajeno hitijo, za njimi matere, zadnji pa očetje. Vsaka starost in rod zase. Mladencev ni. Nobenega ni doma. Ljudje gredo k maši v farno cerkev. K obredu Vstajenja.

Se smo ždeli v tišini, ko nam pride za hrbet možakar, s koskom v roki.

«Zdravo, Nino!» so se ga razveselili moji tovariši. Prinesel nam je zajtrk in sporočilo, da so prišli vojaki in karabinjerji že navsezgodaj v bližino vasi. Vsi sestradani so se pustili pogostiti. Siti so streljali iz prečnosti, ker so v Brkinih sedaj varni, ko ni več partizanov...

Ko sem se vrnil od umivanja, sem imel v ogljenici kaj videti. Ne vem, od kje se je zbralo toliko žena. Vsaka je imela s seboj kosček ali pletenico. Na šotorska krila so odlagale potice, kolače, štruke, mlečni in navadni kruh, pršut, klobase, sir, jajca, vino, cigareta. Tudi tople jedi so nam nosile. Po tleh so bili zloženi lonci, kozice, prazni krožniki. Več kot za eno četo, nas pa je bilo — šest.

Pri vsaki gospodnji smo zajeli nekaj žlic, da ne bi bilo zamere.

Pred poldnevom so žene odšle, zamenjala pa so jih dekleta.

Na ogljenici je bilo vse veselo. Partizanskih pesmi, kot sem jih znal jaz, v Brkinih še niso slišali. Učil sem jih besed in napeva. Da jih ne bi pozabile in da bi učile še druge vrstnice, sem jim pesmi pisal in množil na pisalni stroj.

«Gijette, gjijette, kakšno mokino jema!» Vnema za petje je kar popustila, ko so dekleta videla, kaj počnjam. Obkrožila so me v nekajvrstnem kolobarju. Sedele, čepile, klečale in sklonjene so stale okoli mene in spremljale vsak moj gib.

Vse hkrati so se hotele preskusiti. Ker to ni šlo, so druga ob drugi udarjale na tipke, ali pa kar po tri, štiri hkrati. Stroj so prenašale s kolen na kolena in ga krikvale pred drugimi kot kokoš na dvorišču, ki potegne iz zemlje debelega črva.

Zgodajsem mraku smo zaslišali glasno pesem. Očetje so hodili od fare domov. Na ves glas so pozivali — «Nabrusimo kose!» in se niso bali ne vruga ne Taljana pa tudi ne žena...

Na drugi dan vžema so nas obiskali in počastili iz drugih vasi. Niso hoteli ne smeli zaostajati za gostiljnostjo prvih.

Ogljenica in breg nad njo sta bila ves dan polna. Rudi in Jadran in Branko pa Boro in Barjak so dajali vsak svojim zapnikom iz vasi pouk in poslušali poročila, jaz pa sem prepeval in tipkal, kolikor je bil pisalni stroj sploh v mojih rokah.

O mraku se je nebo prekrilo z deževnimi megliami, tesno pa je postalo tudi nam. Praznovanje pomladi je šlo h kraju.

Vse bisage in malhe smo si napolnili z jodačo in pijačo, ki nam je ostalo na pretek. Rudi je venomer gozil in objubljal, da na Slavniku ni ne vasi ne vžema.

V rosi z neba in v temi kot v rogu smo zapustili ogljenico. Brez besed. Brez besed smo tudi ložili za Barjakom stopinje po nerodnem potoku. Teme je bilo manj in soteska se je zllila v ravnino. Pete so se začele ugrezati v razmočeno zemljo in duh po kishi vlagi je polnil nosove.

Pa ne dolgo. Oduzna sapa je potegnila za nami po bregu navzgor, ko smo se spotikali v ostre kamne, posejane vseprek po senožetih brez drevja.

«Stoj! — Stroga tišina!» je zapovedal nejevoljni Barjak.

Posedli smo. Iz svojega nahrbtnika je iztekel copate in nam jih metal v naročje.

«Preobuj si Cesta je blizu!»

Se smo sedeli na vlagi in grdem pišu. Zeblo me je.

In bil sem že truden in lačen In kot da sam samcat sedim v brezmejnem veselju.

Tako, kot mi je bilo zdaj, je bilo zame in meni dosti bliže. Bil sem spet svoj in pri sebi. Tle dnevi brkinske pomladi so me zmedli.

Vajen sem bil trdote. Nikdar pa ne bi videl ne občutil te dni tolike lepote in življenja okoli sebe, če ne bi prihajal iz krajev brez gorkote in cvetja, iz dežel brez ljudi in brez kruha, kjer je zadnji čas bil le še čas smrti in sovraštva.

Milan Guček: Brkinski jeseni

Nove knjige

Marjan Musič:

VELIKI ARHITEKTI III

Ob koncu knjigotrške sezone z veseljem beležimo izid tretje knjige monografskega dela Veliki arhitekti Marjana Musiča, knjige, ki obravnava razvoj arhitekture devetnajstega in dvajsetega stoletja. S tretjo knjigo je dostojno zaključeno delo, ki nam predstavlja stvaritev velikih arhitektov do današnjih dni. V zadnjem zvezku, ki ga je opremil in tehnično uredil dipl. ing. arch. Marjan Musič ml., nas avtor seznanja s pionirji in klasični moderne arhitekture. Kot prvi arhitekt je v priložni knjigi predstavljen Francoz Henri Labrousse, ki je v enaki meri združeval znanje inženirja-konstruktorja in zmožnosti arhitekta-umetnika. Njegov genij se je do kraja izpovedal v pariški Nacionalni biblioteki, ki jo je začel graditi leta 1858, končana pa je bila šele po njegovi smrti. Drugi je Viollet-le-Duc, ki je postavil temelje moderne spomeniškega varstva. Tretji, Alexandre-Gustave Eiffel, graditelj pariškega stolpa, je prav za ta stolp dejal: Ne sme se pozabiti, da tudi velike dimenzije prevzemajo gledalca in so le zato tudi egiptovske piramide učinkovite. — Louis Sullivan je bil prvi, ki je gradil za ameriške razmere, eden največjih filozofov arhitekture. Henry van de Velde, najprej slikar, nato pa tenkočuten oblikovalec notranjega prostora, je naslednji portret knjige. Zatem je predstavljen Dunajčan Otto Wagner, čigar prvo veliko revolucionarno delo je dunajska mestna železnica, v kateri je izrazil novo prometno funkcionalnost in oba nova materiala — jeklo in steklo. — Katalonec Antoni Gaudí je dopolnil čelo obdobje španske arhitekture. — Omenjenim velikim imenom se pridružujeta Slovenca Fabiani in Plečnik. — Adolf Loos predstavlja v začetku stoletja na Dunaju novo arhitekturno usmeritev. — Erich Mendelsohn je ustvaril arhitekturno, značilno po vedrosti in lahkotnosti, s katerima premaguje materijo in pričara romantično vizijo prostora — Auguste Perret, veliki učitelj Le Corbusiera, je med prvimi pesniki arhitekture armiranega betona, začetnik nove strukturalne estetike. — Frank Lloyd Wright iz Wisconsinu razodeva v vsej čistosti in moči vrednote, lastne duhu Novega sveta. — Walter Gropius iz Berlina ni samo arhitekt, ampak tudi teoretik in vzgojitelj — reformator. — Mies van der Rohe je pobudnik neofunkcionalizma in strukturizma a sinhrono uporabo novih materialov, hkrati pa je nadaljeval raziskovanje na področju moderne pohištva in

notranje opreme. — Predzadnji portret knjige predstavlja Le Corbusier, s pravim imenom Charles Edouard Jeanneret. Temu klasično moderne arhitekture sledi kot zadnji portret Finca Alvar Aalto, ki je našel pot do domačega izročila in do sodobnega življenja ter odprl arhitekturo nove tehnične in estetske možnosti. To so imena velikih arhitektov, kakor nam jih je izbral avtor Marjan Musič. Njegovi portreti zadobijo posebno plastičnost v besedah, ki so jih arhitekti sami izrekli o svojem delu ali nasploh o arhitekturnih problemih. Njihove misli ali misli njihovih sodobnikov so postavljene na čelo vsaki posamezni portretni sliki, ki jo daje Musič o izbranih arhitektih. Skupaj z ilustracijami, ki jih je 241, so te avtorjeve kratke študije ne le izvrstno ponazorilo, marveč tudi dragoceno napotilo v svet umetnosti, katere prvi zakon je: artis sola domina necessitas (edina gospodarica umetnosti je potreba). Knjiga je izšla v velikem formatu kot 10. zvezek zbirke Likovna obzorja pri založbi Obzorja v Mariboru. Slika na ovitku predstavlja Jožeta Plečnika motiv z rajskega vrta na Hradčanih. Strani 353.

Pavle Zidar: BARAKARJI

Spominjam se, da je bilo takrat vse preprosto in razumljivo: nikoli ni zmanjkalo kruha in ne vode, če sem bil želen; ne zglavja, če me je utrudilo pohajanje po belških poljih... Nikdar mi ni prihajalo na misel, da raste kruh v solah in ne na njivah, in da je pot do večjega, boljšega kruha v t. snobni zvezi z grdimi, nečloveškimi navadami. «Ne dovolite mi, da bi lagal!» Dva citata iz Zidarjeve mladinske povesti, pravzaprav iz njenega uvoda kažeta na nastalčen podton »Barakarjeva«, vendar rahlo povezanih spominov na pisateljevo mladost. Drugi citat opozarja na avtorjevo voljo, da bi bil v popisu svojega otroštva čim bolj iskren. Ta iskrenost daje Barakarjem posebno barvo. Zidar namreč preiskuje doživljanje odraslega človeka in otroka, ju primerja in izvaja iz tega misel, da je otroštvo zaradi svojega svobodnega in neposrednega odnosa do vsega života nasprotje racionalnemu dvomu, negotovitosti in izgubljenosti, potuhnjeli preracunljivosti, hinavstvu, neodkritosrčnosti, osamljenosti in tesnobi (M. Kramberger) odraslega človeka. S tem pa smo se že približali samemu jedru povesti. Ni odveč opomniti na to, da sv. Barakarji povest o otroštvu, manj pa je avtor pri tem mislil, da bi napisal zgodbo za otroke. Takšna, kakršna je zgodba, bi mladini najbrž

Spagnoletti — Zlobec: SODOBNA ITALIJANSKA LIRIKA

Pojav sodobne italijanske lirike v slovenskem prevodu pesnika Cirila Zlobca nam prinaša pesniško kipenje italijanskih sodobov prav do najnovjšega dne in dokazuje, da se slovensko-italijanski kulturni stiki uspešno nadaljujejo. Pesnik Ciril Zlobec je že pred več kot petnajstimi leti začel prevajati sodobne italijanske pesnike, predvsem tekočo poezijo prve in druge povojne generacije, ker se je znašla v podobnih idejnih dilemah ter ustvarjalnih in estetskih zagatah kot slovenska in druga tedanja evropska poezija. V tem času se je seznanil s pisateljem in literarnim kritikom Giacintom Spagnolettijem, s čigar pomočjo je leta 1966 izšla v Parizu antologija »Nuova poesia jugoslava«. S Spagnolettijem sta dala dokončno podobo tudi antologiji sodobne italijanske lirike, ki je zdaj pred nami. Antologija predstavlja 43 italijanskih pesnikov. Uvod kakor tudi posamezne študije k obdobjem je napisal Spagnoletti, ki značne pri zgodovinski avangardi, oriše značilnosti tradicije in obnove, spregovori o hermetizmu, nato pa o povojni poeziji in novi avangardi. V antologijo so vključeni tudi pesniki italijanske manjšine v Jugoslaviji. Rojstne letnice pesnikov se gibljejo med 1884 in 1935. Izbor je sestavljen po najmanj sporni italijanski antologiji ter prinaša tudi biografske in bibliografske podatke. V celoti — ne glede na morebitne in neizbežne pomanjkljivosti slednjega izbora — knjiga, ki zasluži vso pozornost ljubiteljev poezije. Izšla je v opremljeni zbirki pri Državni založbi Slovenije. Strani 247.

KULTURNI KOLEDAR

Poletne kulturne prireditve v Ljubljani

Petek, 26. julija ob 20.30 v letnem gledališču v Križankah: Lehar: VESELA VDOVA. Državno operno gledališče iz Budimpešte.

Sobota, 27. julija ob 20.30 v letnem gledališču v Križankah: Lehar: VESELA VDOVA. Državno operno gledališče iz Budimpešte.

Nedelja, 28. julija ob 20.30 v letnem gledališču v Križankah: Szabolcs: MAYA. Državno operno gledališče iz Budimpešte.

V ostalih prostih dneh so na sporedu v letnem gledališču v Križankah izbrani filmi. Predvajanje se začne vedno ob 20.30.

Likorne nastave

MODERNA GALERIJA — V razstavnih dvoranah Moderne galerije je odprt slikarski oddelek stalne galerijske zbirke in razstava SOBOBNA SLOVENSKA UMETNOST. Na ogled so tudi grafike, ki so napredaj v okviru akcije »GRAFICNI LIST 68«. Razstava je odprta vsak dan od 10. do 18. ure.

MALA GALERIJA — V Mali galeriji je odprta razstava slik, ki jih razstavlja Vladimir Lakovič. Galerija je odprta vsak dan med 10. in 20. ure.

NARODNA GALERIJA — Stalne zbirke starejše slovenske umetnosti so odprte vsak dan razen ponedeljka od 10. do 18. ure in v nedeljo od 10. do 13. ure.

V GALERIJ V MESTNI HISI je odprta razstava »Sodarstvo na Gorenjskem, ki jo je pripravil Tehniški muzej Slovenije.

Galerijske in muzejske zbirke so odprte vsak dan od 10. do 12. in od 17. do 19. ure. V tem času je odprt tudi Prešernov spominski muzej in razstava akad. slikarja Florisa Oblaka v galeriji iste hiše.

Museji

NARODNI MUZEJ LJUBLJANA — Odprte so stalne arheološke zbirke. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v torek in petek pa tudi od 16. do 19. ure.

V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE V LJUBLJANI je odprta stalna razstava o razvoju naprednega delavskega gibanja 1918–1941 ter ljudske revolucije 1941–1945 na Slovenskem. Obiski so ob torkih in četrkih od 9. do 12. in od 16. do 18. ure ter v nedeljo od 9. do 12. ure. Skupinski obiski so po dogovoru tudi izven tega časa.

V GORENJSKEM MUZEJU V KRANJU je v okviru stalnih razstav odprta arheološka, kulturno-zgodovinska, etnografska in umetnostno-zgodovinska zbirka. V galerijskih prostorih v pritličju in v I. nadstropju so razstavljena dela akad. kiparja Lojzeta Dolinarja.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU V LJUBLJANI, Trg herojev 1, je odprta razstava Lončarstvo na Slovenskem. Med poletnimi meseci si lahko ogledate tudi razstavo izbranih predmetov slovenske kmečke kulture. Zbirke so odprte vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v torek in petek tudi od 16. do 19. ure.

GRAD GORICANE — V muzeju v gradu Gorici pri Medvodah sta odprti dve razstavi: »Kultura črnih plemen ob Balem Nilu v 19. stoletju — zbirka raziskovalca Slovenca Ignacij Knobleharja in »Norveška in sliki in lutkabe. Razstavi in stalne zbirke si lahko ogledate vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. in od 15. do 18. ure. V nedeljo, 21. julija, bodo ob 17. uri predvajali barvne folklorne filme.

MULJAVI IN PRAPROCE PRI GRO-SUPLJEM — Slovenski etnografski muzej vas vabi na ogled Jurčičevega doma na

Muljavi in spominske sobe pisatelja Louisa Adarniča v gradiču Praproče pri Grosupljem.

KINOTEKA

Ponedeljek, 22. julija: ZAPRTO.

Torek, 23. julija: LJUBEZEN NA BOJISCU (BATTLE CIRCUS), ZDA, 1952. Scenarij: Ruth in Augustus Goetz. Režija: William Wyler. Glav. vl.: Laurence Olivier, Jennifer Jones, Miriam Hopkins, Eddie Albert.

Sreda, 24. julija: SESTRICNA CARRIE (CARRIE), ZDA, 1952. Scenarij: Ruth in Augustus Goetz. Režija: William Wyler. Glav. vl.: Laurence Olivier, Jennifer Jones, Miriam Hopkins, Eddie Albert.

ob 21. uri: OSAMLJENI (LONESOME), ZDA, 1928 (neml). Scenarij: Edward T. Lowe, Jr. Režija: Paul Fejos. Glav. vl.: Glenn Tyron, Barbara Kent.

Četrtek, 25. julija: HELENA IN MOZJE (ELENA ET LES HOMMES), Francija, 1956. Scenarij in režija: Jean Renoir. Glav. vl.: Ingrid Bergman, Jean Marais, Mel Ferrer, Juliette Gréco (v barvah).

Petek, 26. julija: IZOBENCENI IZ POKER FLATA (THE VUTCAST OF POKER FLATS), ZDA, 1952. Scenarij: Edmund H. North. Režija: Joseph M. Newman. Glav. vl.: Anne Baxter, Dale Robertson, Miriam Hopkins, Cameron Mitchell.

ob 21. uri: ČAS LJUBEZNI IN ČAS SMRTI (A TIME OF LOVE AND A TIME TO DIE), ZDA, 1958. Scenarij: Orin Jannings. Režija: Douglas Sirk. Glav. vl.: John Gavin, Lilo Pulver, Erich Maria Remarque, Keenan Wynn.

Sobota, 27. julija: NORI PODVIG (KNOCK ON WOOD), ZDA, 1954. Scenarij in režija: Norman Panama, Melvyn Frank. Glav. vl.: Dany Kaye, Mai Zetterling, Torin Thatcher, Davin Burns (v barvah).

Filatelija

Kdaj izidejo priložnostne znamke

Komisija za znamke Skupnosti jugoslovanskih PTT je na četrti seji pred nekaj dnevi razpravljala o koledarju izhajanja letošnjih priložnostnih poštinskih znamk. Ker je znamk še precej, jih je bilo treba razporediti na čas do konca leta, pri tem pa paziti, da spominske znamke in serije izidejo pred dogodkom, ki ga bodo počastile. Pomembno je to, da so zamenjali serije »Zaslужni Jugoslovanci in »Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja«. Ker bodo na letošnjih znamkah »Zaslужni Jugoslovanci portreti narodnih herojev, bo ta serija izšla 29. novembra, da bi z njo počastili praznik republike in 25-letnico rojstva nove Jugoslavije. Za serijo reprodukcij umetniških slik pa je tudi bolj prav, da izide v začetku filatelistične sezone, to je okoli konca septembra in začetka oktobra.

Letošnje priložnostne pošte ne znamke pridejo v prodajo:

- 2. avgusta — 65-letnica Hindenske vstaje (1 znamka).
- 9. septembra — 25-letnica priključitve Istre in Slovenskega Primorja (1 znamka).
- 25. septembra — Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja, reprodukcije slik iz XVIII. in XIX. stoletja (5 znamk).
- 6. oktobra — Teden otroka (1 znamka).
- 11. oktobra — 150-letnica roj.

stva Karla Marxa (1 znamka).

22. novembra — 100-letnica Narodnega gledališča v Beogradu (1 znamka).

29. novembra — Zaslужni Jugoslovanci, portreti narodnih herojev (6 znamk).

10. decembra — Dan slovečarskih pravic (1 znamka).

16. decembra — Novoletne znamke (3 znamke, ki bodo veljale kot redne znamke za frankiranje novoletnih čestitk).

Morda bo poleg serije »Zaslужni Jugoslovanci izšel tudi spominski blok s slikami vseh šestih narodnih herojev s priložnostnih znamk in primernih besedilom v počastitev 25-letnice II. zasedanja AVNOJ in rojstva nove Jugoslavije. O tem mora odločiti skupščina jugoslovanskih PTT, ki mora dopolniti letošnji program. Odpadejo pa znamke v počastitev IX. kongresa ZKJ, ker bo kongres šele v začetku prihodnjega leta in bodo za letos napovedane znamke iz šle zato prihodnje leto.

Nove znamke v svetu

Francija

Ministrstvo za pošte in telekomunikacije je dalo v prodajo naslednje priložnostne znamke:

— 29. junija znamko za 0.40 Fr ob 300-letnici miru v Au-

chnu in priključitve Flandrije Franciji. Na znamki je slika Ludovika XIV. in grba Francije in Flandrije.

— 6. julija dve znamki po 0.30 Fr s približkom po 0.10 Fr iz serije »Znameniti Francozi«. Na prvi je portret pesnika Saint-Pol-Roux (1861–1940), na drugi pa portret pisatelja in diplomata Paula Claudela (1868–1955). Pribli-

tek je namenjen Rdečemu križu.

— 20. julija znamko za 0.25 Fr s sliko dvignega mostu Martrou pri Rochefortu.

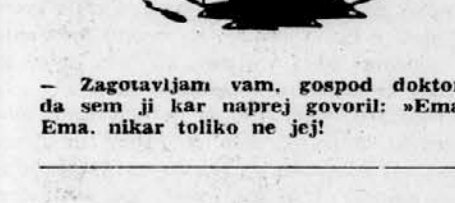
V zadnji filatelistični rubriki smo poročali o predlogu, ki ga je dala republiška konferenca socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije za znamko v počastitev 25-letnice priključitve Istre in Slovenskega Primorja. Komisija za znamke je razpravljala o predlogih, ki jih je skupnost JPTT prejela za to znamko iz Slovenije in Hrvaške. Za znamko je izbrala predlog republiške konference SZDL Slovenije, po katerem naj bi bil na znamki detajl s freske »Človeško delo iz cerkvice v Hrastovljah. Osnutek znamke je izdelal akademski slikar Andreja Milenković iz Beograda. Zavod za izdelavo bankovcev pa je odtisnil prve poizkuse pole. Kaže, da bodo dobili vsebinsko in grafično eno naših najlepših letošnjih znamk.

— Halo, zavarovalnica? Rada bi zvišala premijo za življenjsko zavarovanje svojega moža.

— Zagotavljam vam, gospod doktor, da sem ji kar naprej govoril: »Ema, Ema, nikar toliko ne jej!

— Ne poznam tega gospoda MCCIV, a biti mora zelo bogat, da ima lahko Martrou pri Rochefortu.

— Dovolite, da vas prosim za roko hčerke Tatjane!

— Očka, časopisa se ni bilo, pa sem ti prinesel Zvitorepca.

— Ze prav, Alfred, povedala bom tvoji tujnici, kakšen si do služkinje!

— Na dopust gre.

— Dovolite, da vas prosim za roko hčerke Tatjane!

Šah

TALJ—KORCNOJ (španka)
Polfinale kandidatov, Moskva 1968

1. e4 e5, 2. Sf3 Sc6, 3. Lb5 Sf6, 4. De2 (Talj je streljel k zapletom in se hotel izogniti poenostavitvi pozicije, ki bi nastala po 4. 0–0 Se4, 5. d4 Sd6, 6. Lc6: d6; 7. de: Sf5, 8. Dd8+; Kd8; čeprav je končnica za belega ugodnejša.) 4. a6, 5. La4 (5. Lc6: d6; 6. Se5 Dd4 bi privedlo k prevelikim menjavam) 5. Le7, 6. 0–0 b5, 7. Lb3 0–0, 8. a4 (bolj pogosto se igra 8. c3) 8. b4, 9. d3 d6, 10. Sb d2 (Nastala je tipična pozicija zaprte variante španske otvoritve. V središču ni napetosti in črni ima mnogo možnosti za nemoten razvoj.) 10. Lg4, 11. De3 (Na 11h3 bi prišel skakač na d4) 11. Sa5, 12. La2 c5, 13. Sc4 Sc6, 14. h3 Ld7, 15. De2 Td8, 16. Lb3 (Beli steška išče pravi plan igre. Tako bi na 16. Lg5 črni odgovoril Sh5, a na 16. Se3 Sa5, 17. Ld5, kar bi privedlo k enaki igri) 16. Se8, 17. Se3 Sa5, 18. Ld5 Sc7, 19. Ld2 Sd5 (Črni je zamenjal zelo važnega lovca) 20. Sd5: Le6, 21. Se7+ (Strategija belega ni obrodila nikakršnih sadov. V podobnih pozicijah črnopolni

Korcnoj

lovec obkrožen s svojimi kmeti ni kaj posebno močan in belemu zamenjava ni potrebna. Če bi odmaknil skakača pa bi črni igral 21. g6 z grožnjo 13 in napadom na kraljevo krilo.) 21. Dd7, 22. Sg5 f6, 23. Se6: De6, 24. f1 (Prva poteza po uvodni potezi e4 s katero skuša beli zaostriiti pozicijo.) 24. Sc6, 25. Le3, Sd4, 26. Ld4: c4d4, 27. h3 (Črni ima že majhno pozicijsko prednost. V zaledju nasprotnika je slabost kmet na c2. Zaradi zabokirane pozicije pa je ta prednost zelo minimalna, tako da črni ne more začeti napada na drugi strani.) 27. Tbe8, 28. Td1 Te5, 29. Td2 Te8, 30. Td2 a5, 31. Dd3 e4! (Črni je to odigral po dolgem razmišljanju na kraljevi strani, kjer je beli grozil z 32. f5 in g3 začetni napad.) 32. Dd4 Te5, 33. Td2 De7, 34. Df2 Dd4, 35. Kh1 Te8, 36. Kf1 (Bologa čaka težak boj) 36. Dc3, 37. Df3 T8 e7, 38. Kh1 h6, 39. Kg1 Te8, 40. Kh1, T8 e4, 41. Kgl (Tu je bila partija stekinjena in je črni kuvertiral 41. potezo. V nadaljevanju pa sta velenojstra potegnila samo še 6 potez.) 41. Kf8, 42. Td1 d5, 43. Tdcl Kf7, 44. h1 de4, 45. Te4: h5, 46. Df4 Te8. Remi.

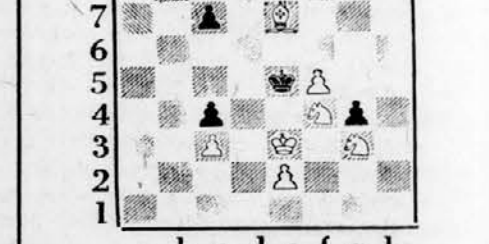
KORCNOJ : TALJ

Polfinale kandidatov, Moskva 1968
Holandska obramba

- d4 g6, 2. Sf3 f5, 3. g3 Lg7, 4. Lg2 Sf6, 5. 0–0 0–0, 6. c4 d6, 7. d3 e5, 8. Sc3 Sa6, 9. Se1 Td8, 10. Se2 Sc7, 11. a4 b6, 12. Td1 Sg4, 13. h3 Se5, 14. Sa3 a6, 15. Ld2 Ld7, 16. f1 Sf7, 17. Kh2 e5, 18. de: Le6, 19. Sd5: Sd5, 20. ed: Ld7, 21. h5, 22. Td3 Sh6, 23. Sc2 Td8, 24. Te1 Kf7, 25. Td3 Sh6, 26. Le3 h4, 27. Lg7: Kg7, 28. Dal+ Kh7, 29. Te3 hg+; 30. Kg8: Df7, 31. Te8; Te8: 32. Dc3 g5, 33. fg: Tg8, 34. Kf2 Tg5, 35. he: de, 36. Dc5: Dh5, 37. Dc7 Tg7, 38. Df6 Tg6, 39. De7+ Tg7, 40. Df6 T7, 41. Dc3 (kuvertirana poteza) 41. Dh4+, 42. Dg3 Dc4, 43. Dd3 Df4+, 44. Kgl Tg7, 45. Tf1 Dg5, 46. Tf2 S7, 47. Dc3 Dg6, 48. Se1 Sg5, 49. Sd3 Se4, 50. Sf4 Dg5, 51. Tf1 b4, 52. Kh2 Sg3, 53. Tf3 Se4, 54. Tf1 Sg3, 55. Tf3 Sh5, 56. Df2 Sf6, 57. Td3 Dd8, 58. Hh1 Sg4, 59. Dg3 S6, 60. Df2 Sg4, 61. Dg3 Remi.

ANTON SMODIS

Murska Sobota
Original

Mat v treh potezah
Beli: Ke3, Sf4, Sg3, Le7, c3, e2, f5 (7)
Črni: Ke5, c4, c7, g4 (4)

POPRAVEK

V problemu št. 75 (mat v treh potezah, objavljen 13. julija) mora stati beli lovec, ki je na diagramu in v notaciji na c5, pravilno na d4. Prosim reševalce, naj upoštevajo popravek.

NAGRAJENCI DRUGE SKUPINE

(št. 63 do 70)

Ker je imel problem št. 63 tudi stranske rešitve, problem št. 70 pa da sta v glavni varianti, je bilo mogoče za pravilne rešitve problemov druge skupine doseči največ 36 točk, kar se je posredilo le Jožetu Hočevarju in Anteju Žutiču, Mokronog, Osnovna šola. Kot najboljša reševalca skupine bosta dobila po pošti knjige iz šahovsko-problemske literature. Dalje sledijo: M. Klascino (Ljubljana) in R. Šostarič (Maribor) — po 34 točk, M. Ukmar (Sežana) — 32 točk, M. Demšar (Nova Gorica), J. Miklavc (JLA, Bovec) in S. Valjavc (JLA, Skofja Loka) — po 30 točk, J. Furman (Sp. Hoče), prof. J. Šemr (Kranj) in P. Kranjc (Ptuj) — po 28 točk, O. Grmek (Koper) — 24 točk in E. Kitham (Ljubljana), ki je poslal rešitve samo za dva problema — 6 točk.

— Ferdinand, spet si pustil hišna vrata odprta!

— Če bi vedela, da imate stetje v pritličju, ne bi prišla pozirat!

— Spraušujem se, čemu si ga silil v gore, če ni hotel.

— Pravkar sem končala tečaj strojepisja, stenografije in juda...

— Vzel bo s seboj tajnico, da ji bom diktiral pisma zase, draga!

Naša ulica

Ni lepše je mladenke

Te dni je v naši ulici nevarno. Le pomislite: skoraj v vseh sosednjih ulicah so že imeli lepota tekmovanja, le pri nas še ne!

»Sramota!« je rekel Dolje.

»Kot, da smo me nekaj slabšega,« je rekla Korenovka.

Potem smo se vzeli v roke in smo stvar izpeljali.

V odbor za pripravo tekmovanja za volitev lepote Naša ulica 68 sem bil izbran jaz, ob strani pa sta mi stala Dolje in Borič.

»Otvaram prvo sejo odbora za pripravo tekmovanja Lepotica Naše ulice 68«. Besedo predajam tovarišu Doljetu...»

Dolje je vstal in se odhrkal: »Da, je že tako. Za časom je treba. Če imajo miss v sosednji ulici, zakaj bi je ne imeli mi?«

»Res je,« je pritrtil Borič.

Potem smo začeli sestavljati spisek deklet, ki se bodo potevovale za zveneči naslov in za nagrade, ki jih bodo prispela znana podjetja:

»Pljučka eksport — tovarna nedrčkov:»

»Zadevice — tovarna konfekcije, in »Dolje — znana tuja firma uhanov in obročkov za nos.

Ce smo se bolj trudili, manj je bilo na spisku imen.

»Napiši lco,« je dejal Dolje.

»Tisto trlico suho,« je ugovarjal Dolje.

»Manekenski tip,« sem si drznil priponiti.

»Jo rineš naprej, a? Veva, tvoja žlahta je, kaj?« sta me zatočila, saj sva z lco res v sorodu.

»Potem pa napiši Miro,« sem predlagal jaz.

»Mira je farska,« me je zavrnil Dolje. Mislim, da to ni važno...

»Seveda je. Saj te žlahta ne bo puštila nastopiti v biktinju.«

»Pa Mickal Ta bi bila,« je dejal Borič.

»Ta je v partiji. Ne morem dovoliti — star komunist sem, od leta 65 —, da bi se članice partije zvijale po odrh.«

Potem smo sklenili, da na tekmovanje povabimo nekaj zmagovalk lanskih in predlanskih tekmovanj, vmes pa namemo še nekaj naših punc.

Rečeno-storjeno. V dveh dneh smo imeli dovolj kandidatov.

In smo objavili v časnikih: Strokovna žirija je izmed 222 kandidatov izbrala šest finalistk, ki se bodo pomerile za naziv »Lepotica Naše ulice 68«.

V soboto je bil veliki finale. Muzika, napovedovalci, luči, šest krasotic.

Najprej so se pokazale v svojih oblekah, potem v kopalkah, potem v oblekah, ki jih je prispevalo podjetje »Zadevice«, potem pa spet v kopalkah. Mi od komisije smo modro gledali in se umaknili v posebno sobo na konjaku oziroma na posev.

»Prva bo tista vitka črnolaska,« je bil Dolje čisto zaspan.

»Hop, hop, hop! Stoj! Kakšna vitka črnolaska neki! Kure bi se nam smejale! Lepo počasi in s premislekom...«

Počasi in s premislekom smo ga cukali in sam predlagal:

»Prva naj bo tista, ki je bila doslej večkrat druga. Druga in tretja pa naj bosta iz naše ulice.«

»To ni slab predlog. Sicer pa: publika z nčemer ne bo zadovoljna. Sem stišal že prej v dvorani.«

Počakali smo še nekaj minut — naj vidijo, da resno premišljujemo — in šli potem v dvorano.

Napovedovalec je prebral rezultate in vsul se je plaz pripomb:

»Ta da je prva? Saj sploh ne bi smela na tekmovanje...«

»Druga je lepša. In tretja sploh...«

»Sploh pa: na cesti človek sreča veliko lepših...«

Nismo več poslušali, šli smo na danke z lepoticami.

Nekaj reči, lam smo se imeli sijaj. No, Zlasti potem, ko je predstavnik »Ringla« vsem dekletom obljubil še posebno nagrado — če bodo prijama. Sploh je tisti »Ringla« pravi kavej, že čez pol ure je poljubljaj vse po vrsti — mislim, dekleta — in se sploh trudil za prijetno vdušje in počutje — samega sebe.

Lepotice so bile seveda v vsem zadovoljne, saj jim kaj drugega tudi kazalo ni.

Mi predstavniki ulice, člani komisije, pa smo že razmišljali o novi akciji.

»Nekaj izvirnega potrebujemo!«

»Ze vem,« je rekel Dolje, »organizirati bomo popevkarsko karavano!«

EVGEN JURIC